

РУСИФІКАЦІЯ НА МАРШІ:
НОВИЙ ЗАКОН ПРО МОВИ

НАВІЩО СЛУЖБА БЕЗПЕКИ
ПЕРЕСЛІДУЄ ІСТОРИКІВ

ЯК РОЗШИРЮЮТЬСЯ ІМПЕРІЇ
ФІРТАША І АХМЕТОВА

Тиждень

український www.ut.net.ua

ДЕЙМОН ВІЛСОН
ПРО ВИКЛИКИ
ПЕРЕД УКРАЇНОЮ
ТА СВІТОМ

№ 38 (151) 17-23 ВЕРЕСНЯ 2010 р.

ЕНА КИЇВО

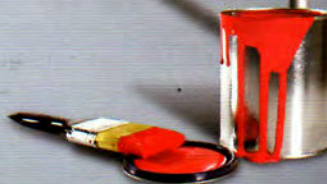
БЕЗЖАЛЬНА ЛОГІКА

2006 РІК.

Київ добровільно
віддали мародерам

2010 РІК.

Столицю без спротиву
здали регіоналам

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Windows®. Життя без перешкод. ASUS рекомендує Windows 7.

ASUS®
Inspiring Innovation • Persistent Perfection

Я Новації

Представляємо унікальний мультимедійний ноутбук — революцію у сфері звучання мобільних ПК. Інноваційна аудіо-система ноутбука, розроблена інженерами ASUS спільно з фахівцями Bang & Olufsen ICEpower®, забезпечує кришталєво чисте звучання, неймовірну деталізацію та глибокий насичений бас, а ексклюзивна технологія ASUS SonicMaster змінює всі уявлення про те, як може звучати ноутбук, залишаючи незабутні враження від справжнього об'ємного звучання. Ноутбуки ASUS NX оснащені процесором Intel® Core™ i7 та укомплектовані ліцензійною Windows® 7 Home Premium, новітнім інтерфейсом USB 3.0 забезпечує швидкість обміну даними в десять разів вищу, ніж USB 2.0, а технологія Video Magic дає можливість підвищити якість відео у форматі DVD до рівня Full HD 1080p. Витончені плавні контури дзеркальної поверхні ноутбука ASUS NX гармонійно доповнюють ваше оточення та надовго залишають у пам'яті яскраві враження.

asus.ua

Intel, логотип Intel, Intel Inside, Intel Core та Core Inside є товарними знаками корпорації Intel в США та/або інших країнах.

*Я — Інновації: Bang & Olufsen ICEpower, ASUS SonicMaster, ASUS EyeCare, технологія відео Magic, DVD, Full HD 1080p, сайт asus.ua

Фото тижня 9/11. Пам'ять без консенсусу

6

Русифікація на марші
У парламенті зареєстровано законопроект, за яким російська мова де-факто здобуває статус офіційної

8

«Консолідація» зросійщенням
Права українськомовних утиснуті й без закону про мови в Україні

10

Максим Стріха про наслідки нових мовних правил

12

Юрій Макаров: Закон про мови загрожує передусім самій владі

14

Вахтанг Кіпіані: Політики вбили не тільки Георгія Гонгадзе, а й – з особливим цинізмом – його кримінальну справу

16

ВПРИТУЛ

Мета – фальшувати минуле
Директор музею «Тюрма на Лонцького» Руслан Забілий про повернення СБУ до ролі КДБ

18

Ярина Ясиневиц про те, що насправді шукають службісти в комп'ютерах українських істориків

19

Нечесна конкуренція
Як Партія регіонів використовує адмінресурс, щоб узяти владу на місцях

20

Київ на дистанційному керуванні
Хто тепер контролюватиме столицю

22

Покращення вже сьогодні
Як Дмитро Фірташ і Рінат Ахметов розбудовують свої бізнес-імперії

26

Уве Умлауфф про те, чому Україна повинна зробити свій вибір на користь Європи

30

Деймон Вілсон про головні виклики, які стоять сьогодні перед Україною й світом

34

9/11/2010... І знову все спочатку
Чому ідея будівництва мусульманського центру, поруч із місцем трагедії 9/11 у Нью-Йорку – це ще одне випробування для американського капіталізму

38

Чорна пляма світової економіки
Як позначиться на енергетичних стратегіях країн екологічна катастрофа в Мексиканській затоці

40

МИ

Боротьба за життя
Узбецька правозахисниця Тамара Чикунова про необхідність скасування смертної кари у світі

44

РУСЬ – УКРАЇНА
Що робити з самоназвою українського народу

48

НАВИГАТОР

Ростислав Семків: Чому за 17 років свого існування Форум книговидавців у Львові так і не здійснив якісного стрибка

52

Гоп-арт: пародія на дійсність
Майже серйозно про «пацанську» культуру

56

Відгуки/анонси
Вистави, фільми, виставки, книжки, записи

60

430 метрів геополітики
Тиждень побував на ще недавно українській, а нині молдовській території

62

Кілька слів від журналістів Тижня

66

Обкладинка

Колаж:
Андрій Ермоленко

Життя має сенс!

ПЕРЕДПЛАТИТЬ ТА ОТРИМУЙТЕ
ЩОП'ЯТНИЦІ
передплатний індекс – 99319

Вікторія

Наші консульства не допомагають не тільки в країнах третього світу, де туризм завжди був небезпечний, а й у Європі. Тому що в наших консульствах сидять переважно люди, які потрапили туди по блату, які не вміють працювати, а тому наші консульства не мають жодного авторитету в світі. Туристам з України слід розрізняти ситуації, коли треба захищати свої права, а коли треба тихенько вшитися з місця небезпеки, як це зробили хорвати (може, тому перед ними вибачилися, а не через національність). Я вважаю, що причиною тому є наша гіпертрофована меншовартість – ми всюди вбачаємо образу особистої гідності. Не варто вступати в конфлікт із місцевими арабами, які неадекватно реагують на туристів, особливо в країні, де вулиці все ще охороняються автоматниками.

одна думка

Український турист завжди має бути готовий до ситуації «надійся сам на себе», в яку країну він не поїхав. Так не має бути в принципі, бо туроператори повинні дбати про своїх туристів (а для чого ж вони тоді існують, зрештою?). Але український турист перед поїздкою має собі записати всі телефони українських

Найбільш дискусійні матеріали №37 (150), 10–16 вересня 2010 року

Не в себе вдома

Тема **Тижня** про незахищеність українців за кордоном

Знаряддя імперії

Про те, як Сталін використав український фактор для утвердження своєї влади в Європі

Не лізь у колоду!

Авторська колонка Юрія Макарова про інтелектуальну обмеженість представників влади

Парк радянського періоду

Кирило Галушко про новий посібник з історії України для вишів, який повертає Україну в 1937 рік

відомств у тій країні, куди він їде, а також контакти МЗС, поліції, лікарень тієї країни і хоч базово знати місцеву мову або добре англійську. Тоді можна їхати за кордон.

через підконтрольні їм ЗМІ красиву мильну оперу під назвою «Українське політичне життя», і народ (багато хто) на це ведеться, щодня переглядає випуски новин про чергову потасовку депутатів у ВР, детективні історії зі зникненням журналістів. Народу можна красиво пояснювати, що в міліції є потреба у нових кадилаках та костюмах від бріоні для оперативної діяльності. Проте, ви знаєте, я вірю що з кожним днем у країні стає все більше і більше людей, які думають, розуміють і не бездумно споживають чергову порцію маніпулятивної інформації. З часом кількість таких людей досягне певного переломного числа і суспільство змусить владу відповідати за її діяльність.

Киянка

На жаль, криза не тільки у владі, а й у самому суспільстві, яке радісно поглинало виключно популістичні, споживацькі найдки у виконанні найбільших «ідеологічних» партій – ПР та БЮТ, та й відригнуло цю «владу» у всій її

красі. А щодо конформізму як головної риси, яка, за версією її апологетів, є квитком до «успішного» кар'єрного росту, то ще Омар Хаям сказав, що для людини, яка хоче поважати себе, краще гризти кістки, ніж спокушатися найдками за столом у мерзотників, наділених владою!

Дрібний чиновник

Все у нас якось дивно виходить. Громадян, які служать державі, вважають чмом, інтелектуальними нікчемками, а то й ще гірше. Опозиціонери ж виключно всі люди високоосвічені, чесні, добропорядні, схильні до самопожертви та страждань заради батьківщини. Менталітет, напевно, потрібно змінювати.

Олексій м. Рівне

Жодна стаття журналу **Тиждень** мене ще так не веселила, як ця! Браво, автор! Однак, поспівявшись вдалосталь, я не міг зрозуміти, на що розраховує нинішнє керівництво освітою, видаючи такий «шедевр»? Невже вони не розуміють, що люди, які народилися не тільки після 1991 року, а й раніше (починаючи з 1980-го), ніколи не зрозуміють такої «історії», тим паче за сучасного доступу до інформації? Все, шановні «творці» минулого, СРСР давно в минулому, зовсім в іншому вимірі, принаймні для нас!

Свої зауваги та коментарі до статей ви можете залишати в блозі Тижня – ut-magazine.livejournal.com та на нашому сайті www.ut.net.ua

№38 (151) 17–23.09.2010
 Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
 Видавець ТОВ «Український Тиждень»
 Головний редактор Сергій Литвиненко
 Оглядач Юрій Макаров
 Редактори Анатолій Астаф'єв, Жанна Безп'ячук, Вікторія Герасимчук, Дмитро Губенко, В'ячеслав Дарпінянц, Роман Кабачій, Ігор Кручик, Андрій Лаврик, Мар'яна Олійник, Наталія Петринська

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Загородня, Валентина Кузик, Аліна Пастухова, Олена Чехан
 Відповідальний секретар Віталій Столига
 Арт-директор Андрій Ермоленко
 Дизайнери Ганна Ермакова, Тимофій Молодчиков
 Художник Павло Ніц
 Більд-редакція Олександр Чекменьов, Валентина Бутенко
 Фотограф Андрій Ломаків
 Кольорокоректор Олена Шовкопляс
 Літературні редактори Олександр Григор'єв, Лариса Мінченко

Коректори Марина Петрова, Ірина Павлинко
 Контент-редактор сайту Таня Овчар
 Генеральний директор Микола Шейко
 Фінансовий директор Андрій Решетник
 Директор зі збуту Олександр Грищенко
 В.о. директора з реклами Олена Андреева
 e-mail: andreeva@ut.net.ua
 тел.: 067 407-10-89
 Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
 Голова редакційної ради Роман Цуприк
 Видається з 2.11.2007 р.
 Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
 Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2

Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37
 E-mail: office@ut.net.ua
 Тел.: (044) 351-13-00
 Друкує ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
 Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1447 від 28.07.2003 р.
 № зам. 105861
 Наклад 31 100
 Номер підписано до друку 15.09.2010 р.
 Виходить щоп'ятниці.
 Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
 Ціна договірної. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сторінці тлі, публікуються на комерційній основі

Матеріали,
які найбільше
сподобалися
читачам
www.ut.net.ua
станом на
15 вересня

Не лізь
у колоду!
(-1, +68)

Не в себе
вдома
(+43)

Парк радян-
ського періоду
(+20)

Знаряддя
імперії
(-1, +15)

Полюси поезії
Про сьогодні-
шня літератур-
них фестивалів
(-1, +12) *

* «-»
не сподобалося
«+»
сподобалося

SPEAKER

Сміятися особливо немає над чим))) Навіть за нищівного доступу до інформації не всі лізуть в інтернет, щоб перевірити, чи правильно все підручник пише)) Через цих от русофільських підлизувачів отримаємо інтелектуально покалічене покоління. Єдина надія на адекватних вчителів...

Киянка

Кількість ганебних діянь, які чиняться в гуманітарній сфері під патронатом «нової влади», є просто кричущою. В Україні на 20-му році Незалежності державним коштом видається підручник з історії України мовою іншої держави, за яким Толочко, Табачник та інші «червоні академіки» хочуть навчати наших дітей основ меншовартості та українофобства. Дивує те, що мовчить (чи її просто не чути) притомна академічна спільнота, опозиція, громадські організації! Вже давно варто бити на сполох, щоб не довелось, як Ліна Костенко у часи брежнєвського застою, нам сьогодні питати: «Невже і ми в своїй країні стаєм потроху дисонансом!?»

Максим

Потрібна жива академічна, постійно ревізована і верифікована наука. І конструктивізм дійсно імпонує мені як сучасна наукова парадигма. Інша справа, яку треба розуміти (і перш за все конструктивістам), що українська нація тільки формується і для цього процесу просто необхідний патріотичний історичний наратив, так сказати, для масового вжитку, тим більше для молоді. Натомість Яковенко розповідає студентам про Хмельницького – учасника «домової війни», Касьянов виправдовується в Казані за перекручення в інтерпретації імперського минулого українською наукою, а найгірше – це Толочко (його Касьянов зараховує до адекватних науковців), який почав відроджувати в українській історичній науці міфи сталінізму!

Орфографія дописувачів зберігається

ТОВ ДЕК ліцензій на торговельну діяльність серія АВ № 467253 ДСТКУ Дата 02.06.09

III міжнародна спеціалізована виставка

Вища освіта за кордоном

Донецьк
8 жовтня
готель «Донбас Палац»

Київ
10 жовтня
готель «Прем'єр Палац»
Вхід вільний
Години роботи
12.00 - 18.00

www.dec-edu.com
(044) 390-76-24

За підтримки

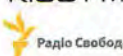
Освітні партнери

Ексклюзивні
медіа-партнери

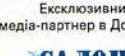
Генеральні
Радіо-партнери

Молодіжні
медіа-партнери

Генеральний
Інтернет-партнер

Інтерактивний
партнер

Пам'ять без консенсусу

«Вогні пам'яті» ілюмінували небо над Мангеттеном увечері 11 вересня 2010 року. Солідарно й умиротворено американці вистояли хвилини мовчання та церемонії вшанування пам'яті 2752 загиблих унаслідок атак на вежі-близнюки Всесвітнього торгового центру дев'ять років тому. Поза тим в американському суспільстві вирують пристрасті навколо проблеми релігійної толерантності й міри свободи, яку можуть гарантувати США у випадку нових терористичних загроз. Зокрема, бракує консенсусу щодо можливого зведення мусульманського центру поруч із місцем трагедії 9/11. У її річницю в Нью-Йорку відбулися акції і прибічників, і противників цього проекту. Пастор Террі Джонс із Флориди відмовився від свого наміру спалити Коран під тиском громадськості, але в американському штаті Теннессі два інших священики таки це зробили. Хвиля виступів проти наруги над священною книгою прокотилася Афганістаном (на фото внизу), де в провінції Логар унаслідок розгону стихійного мітингу загинуло двоє людей.

Фото: REUTERS, AP

Про те, як американці прожили 11 вересня 2010 року, читайте на стор. 38

9 вересня

Київська рада оголосила вирок столичним райрадам: їх не стане 31 жовтня

10 вересня

У Львові після ночі в райвідділку міліції помер 31-річний Михайло Стадник

11 вересня

В Україні стартувала кампанія з виборів до місцевих рад

Русифікація на

Автор: Дмитро Вовнянко

8 вересня до парламенту було подано законопроект «Про мови в Україні». За ним українська мова лишається, як і зараз, державною, але російська отримує статус офіційної, тобто мови, якою можна буде вільно користуватися в освіті, діловодстві та в державному секторі. Якщо закон ухвалить, російська стане де-факто єдиною державною не лише на половині території України, а й поступово витіснятиме українську з усіх сфер життя на всій території.

Подання цього законопроекту є найкращою подякою «противсіхам» із боку правлячої влади.

Особливо «противсіхам» із числа українськомовної інтелігенції. Просто складно знайти інший спосіб, яким би влада могла ще краще висловити їм своє презирство.

Тому так і кортить спитати в українськомовних митців, які наполегливо агітували голосувати на президентських виборах «проти всіх». Шановні, ви саме цього хотіли?

Гей, пане Андруховичу! Ви задоволені наслідками своєї агітації?

Гей, пані Забужко! Як вам останні рішення чинної парламентської більшості? Ви саме цього бажали?

Гей, брати Капранови! Як вам смакують вихляси товаришів Солдатенка і Табачника?

Гей, пане Бенюк! Ви казали, що за Януковича голосувати бридко, а за Тимошенко – страшно. А нині вам не страшно?

Запитання персонально до всіх «противсіхів»: ну то як вам, смакує? Добре?

Для «противсіхів» усе закінчилося всебічним пануванням регіоналів. Це природно.

**НІЩО НЕ ЗАВДАЛО
УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ТАКОГО
НИЩІВНОГО УДАРУ,
ЯК БЕЗЗУБА СПРОБА
ПОПЕРЕДНЬОГО
ПРЕЗИДЕНТА БЕЗВОЛЬНОЮ
АГІТАЦІЄЮ УКРАЇНІЗУВАТИ
УКРАЇНЦІВ**

Його діти знали, а бажано й говорили українською? Наскільки сил вистачить, докладе. То в чому трагедія?

Причина тому – бездарна мовна політика з боку влади і безпорадність того прошарку, що гордо називає себе «українською інтелігенцією». Ніщо не завдало українській мові такого нищівного удару, як беззуба спроба попереднього президента безвольною агітацією українізувати українців, русифікованих за часів царату та більшовицької влади.

Люди чекали, власне, розумної мовної політики. А дочекалися «компанійщини» в найкращих традиціях розвинутого совка у вигляді вчительських злиднів незалежно від предмету

Тож хай тепер ласують, та так, щоб аж за вухами ляцало...

Очевидно, зараз здійметься рев і галас, що цей законопроект, мовляв, є продовженням проімперської політики чинної влади. Припиніть, шановні. Ніякої проімперської політики чинна влада не має і мати не може просто тому, що мародери імперій не будують. Введення офіційного статусу російської мови для них – просто зменшення зайвих витрат і створення максимального комфорту для себе, коханих. Ну, не говорять вони українською в приватному житті й перевчатися не хочуть.

Взагалі для людини, яка вже зараз спілкується українською, навіть живучи в місті (найбільш зросійщені в Україні саме міста), цей закон має таку саму силу, як і повідомлення про вибух вулкана на іншій півкулі. Заборонає українськомовному громадянину хтось спілкуватися українською? Ні, не заборонає. Докладе він максимум зусиль, аби

Тиждень в історії

17 вересня 1939 року

Червона армія увійшла на територію Польщі під приводом «захисту єдинокровних братів-українців»

18 вересня 1640 року

Церковний собор у Києві прийняв «сповідання Православної Віри» митрополита Петра Могили

19 вересня 1790 року

Александр Радіщев відправлений до Сибіру на десять років за твір «Путешествие из Петербурга в Москву»

12 вересня

Володимир Кличко відправив у нокаут нігерійського боксера Самуєля Пітера

13 вересня

У Євпаторії кількість дітей, які отруїлися у шкільній їдальні, зросла до 67 осіб

14 вересня

Генпрокуратура назвала замовником убивства Гонгадзе покійного Юрія Кравченка

15 вересня

Під офісом СБУ протестували проти цензури історії та переслідування істориків

Марші

викладання. І це, звичайно, відбилося на фаховому рівні освіти. Навіть у Києві в українських школах чимало вчителів, які спілкуються на уроці шаленим суржиком. Про Схід України краще й не згадувати.

Як наслідок – у тому самому Києві від молоді часто чуєш думку, що українська – це «анахронізм, властивий тільки селякам і фанатикам».

Ще одне лихо українськомовного громадянина – шалений, просто дикий брак якісного національного продукту. Немає в Україні ані свого кіно, ані детективу, ані цікавого історичного чи то жіночого роману. Навіть комікси про пригоди козаків, руських шляхтичів, чорних запорожців, гайдамаків (потрібне підкреслити) ще й досі лишаються або дефіцитом, або нездійсненою мрією.

Правда ж дуже проста. За всієї поваги до сучасних українських письменників, творчість Андруховича, Роздобудько, Жадана є елітарною. Пересічна людина, хай навіть українськомовна, занурюватися в їхні твори не стане – в неї своїх життєвих негараздів на два романи вистачить. Пересічному українцеві ввечері кортить почитати цікавий детектив або жіночий роман. А от саме цього – немає.

Тож маємо визнати, національної інтелігенції, яка дбала би про майбутнє, про відтворення української мови, дотепер в Україні не було. Пояснити якість інакше явище, коли вільне застосування російської на рівні з українською загрожує зникненню української, просто неможливо. Цікаво тільки, що станеться раніше. Розвинеться українська національна інтелігенція чи українська мова зникне як явище з останніми своїми носіями?

На це запитання мали б відповісти ті політики, які 19 років дерли вишиванку на грудях, уболіваючи за мову солов'їну, а в результаті привели до «маємо те, що маємо». ■

Продовження теми на стор. 10

RosUkrEnergo «в законі»

Віктор Янукович заявив у Брюсселі, що Українська держава виконає рішення Стокгольмського арбітражу щодо повернення Нафтогазом 12,1 млрд куб м³ блакитного палива швейцарському трейдеру RosUkrEnergo. «Цей судовий процес відбуватиметься в межах міжнародного законодавства, яке Україна завжди виконуватиме», – наголосив гарант. Заява президента підтверджує тезу, що судовий процес у межах міжнародного законодавства завершився ще влітку поразкою Нафтогазу, а по суті, небажанням захищати державні інтереси. Вочевидь, зараз триває зовсім інший процес – пов'язані давніми стосунками міністр ПЕК Юрій Бойко та співвласник RUE Дмитро Фірташ обговорюють варіанти виконання арбітражного рішення (про один із них див. *Тиждень*, № 36/2010). Згідно з чинним законодавством виконавча служба може ігнорувати вердикт іноземного суду щодо примусового стягнення (зокрема, 12,1 млрд куб м³ газу з НАК) до ухвалення такого рішення українським судом (ст. 392 ч. 1 Господарського кодексу України), а потім – до розгляду апеляції (в НАК заявляють, що подали апеляцію на рішення Шевченківського суду Києва про легітимізацію рішення Стокгольмського арбітражу, але досі не відомо, куди саме) і так далі. Щоправда, цей підхід має суттєвий недолік – RUE змогла б ініціювати відчуження власності Української держави за кордоном. Чи наважився б на це Дмитро Фірташ? Питання можна вважати риторичним після заяви Віктора Януковича в Брюсселі.

Конституційний Суд капітулює

Конституційний Суд припинив повноваження суддів Івана Домбровського, Анатолія Дідківського та Ярослави Мачужак. За офіційною версією, судді подали заяви про відставку за власним бажанням. Проте, за інформацією неофіційною, посунули найменш лояльних до влади суддів. Мовляв, таким чином влада розчищає плацдарм для скасування через КС політичної реформи 2004 року, надавши Вікторові Януковичу додаткові повноваження. Опосередкованим доказом цієї версії слугують слова Ярослави Мачужак, яка, спростовуючи інформацію про прямиий тиск на неї з боку Адміністрації президента, зазначила: «Складається враження, що певні політичні сили хочуть змінити склад суду під певну політичну ситуацію».

ФОТО: УНАН. РНЛ, АНДРИЙ ПОМАКІН, ОЛЕКСАНДР ЧЕРКЕНЬОВ

20 вересня 1620 року

Битва під Цецорою, у якій польське військо Станіслава Жолкевського розгромили турки

21 вересня 1940 року

Відкрито Львівський театр опери і балету (після вимушеного закриття в 1934 році через фінансову скруту)

22 вересня 1835 року

Народився Олександр Потебня, український мовознавець, літературознавець та етнограф

23 вересня 1900 року

Народився Володимир Кубійович, географ, демограф, головний редактор «Енциклопедії українознавства»

611 тис. грн

додатково просять із дежбюджету на обслуговування автівок голови Верховної Ради Володимира Литвина та його заступників

2 кг кокаїну

вартістю 3,1 млн грн намагалася провезти в Україну з Франції громадянка Росії

210 тис. людей

постраждали від злочинів в Україні з початку поточного року. 3,8 тис. загинули. Завдано збитків на 4 млрд грн.

5 ОБЛИЧ

ВІКТОР ЯНУКОВИЧ обізнався

Президент назвав очільника Міноборони Михайла Єжеля міністром закордонних справ і наказав залучати чиновників до військових навчань.

ЛЕОНІД КУЧМА викрив змову

Екс-президент переконаний, що за зникненням журналіста Георгія Гонгадзе стояли закордонні спецслужби. «За гроші все можливо», — зі знанням справи запевнив він.

ВАЛЕРІЙ ХОРОШКОВСЬКИЙ смішитиме

Близькі до голови СБУ офшорні компанії придбали комедійну студію «Квартал-95», — повідомляє «Телекритика». Що додасть до гламуру спецслужби кумедності.

МАРІЯ КУШНІР спіймалась

Екс-заступницю голови Нафтогазу затримали в російському Волгограді, де вона переховувалася від слідства у справі про газ RosUkrEnergo.

ОЛЕКСІЙ ГОНЧАРЕНКО пішов проти батька

Син впливового регіонала Олексія Костусева конкуруватиме з батьком на виборах мера Одеси, оскільки, за його словами, Костусев «не має достатнього рейтингу».

МОВНЕ ПИТАННЯ

«Консолідація» русифікацією

Права україномовних утиснуті й без нового закону про мови

Формально законопроект «Про мови в Україні», який Верховна Рада розгляне незабаром, не робить російську другою державною мовою, але надає їй «вільне функціонування практично у всіх сферах діяльності», що рівнозначно офіційному статусу. Це при тому, що більшість українців, за даними опитувань, не бачать потреби у зміні статусу російської або ж узагалі наполягають на тому, що українська має бути єдиною державною. Прем'єр-міністр Микола Азаров зазначає, що закон має бути ухвалено,

оскільки він ліквідує факти дискримінації інших мов, передусім російськомовного населення. «Такі завдання були поставлені ще в передвиборчій програмі президента України Віктора Януковича», — підкреслив він. На практиці набрання чинності цим законом спричинить поступову, але досить швидку русифікацію України. Адже, за даними досліджень, українська мова дискримінована у багатьох сферах життя.

Продовження теми на стор. 12

СФЕРА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Частка громадян залежно від мови, якою вони звертаються до державних органів та установ, громадських організацій тощо

(Дані всеукраїнського дослідження в межах проекту INTAS, 2006 рік. Громадяни, які звертаються обома мовами зараховувались одночасно і до української, і до російської груп)

Україномовні — 56,9% Російськомовні — 55,4%

Частка представників органів державної влади залежно від мови, якою вони відповідають на звернення громадян

(Дані всеукраїнського дослідження в межах проекту INTAS, 2006 рік. Чиновники, які відповідають обома мовами, зараховувались одночасно і до української, і до російської груп)

Україномовні — 63,8% Російськомовні — 59,3%

462 кримінальні справи 64% росіян

проти працівників МВС порушено протягом 2010 року. Найбільше – 106 – за фактами хабарництва

соромно за свою країну, свідчать останні опитування. Найбільше – 25% – соромляться через свої малі зарплати, найменше – 3% – через корупцію та беззаконня

НАСЕЛЕННЯ

За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року

Українці – 77,8% Росіяни – 17,3%

РІДНА МОВА

Українська – 67,5% Російська – 29,6%

ПОБУТОВЕ СПІЛКУВАННЯ

Українська – 63,1% Російська – 63,7%

СПІЛКУВАННЯ З ОФІЦІЙНИМИ ОРГАНАМИ

Українська – 56,9% Російська – 55,4%

До обох показників зарахований відсоток тих, хто спілкується російською чи українською залежно від ситуації

МОВЛЕННЯ ПРОВІДНИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ

ОФІЦІЙНО

Українською – 74% Російською – 26%

2009–2010 роки. За даними Нацради з питань телебачення та радіомовлення

НЕОФІЦІЙНО з урахуванням реклами

Українською – 55,6% Російською – 44,3%

Приватні дослідження

НЕОФІЦІЙНО без урахування реклами

Українською – 41,4% Російською – 58,6%

Приватні дослідження

КІНО ТА КІНОПРОКАТ

ФІЛЬМОКОПІЇ, ЩО НАДІЙШЛИ У ПРОКАТ

Українською – 7185 (71,8%) Російською – 2796 (27,9%)

2008–2009 роки. Дані державної служби кінематографії

МОВА ЗВУЧАННЯ ФІЛЬМІВ НА ЦЕНТРАЛЬНИХ ТБ-КАНАЛАХ

Українська – 45% Російська – 55%

2009–2010 роки. За даними Нацради з питань телебачення та радіомовлення

ПРЕСА

РІЧНИЙ НАКЛАД ГАЗЕТ РІЧНИЙ НАКЛАД ЖУРНАЛІВ

Українською – 31,8% Російською – 68,1%

2009 рік. За даними Книжкової палати

Українською – 10,6% Російською – 89,4%

КНИГОВИДАННЯ

Обсяги продукції на українському ринку

Українською – 13% Російською – 87%

2008 рік. Експертна оцінка Асоціації видавців і книготорговців

Використано інформацію з дослідження «Мовний баланс-2»

КОРОТКО

Телевізійникам «шиють» нові справи

Митна служба порушила дві кримінальні справи проти «5 каналу» за нібито недотримання митного законодавства під час експорту пшениці на суму понад 23 млн грн. Керівництво «5 каналу» готує судовий позов проти Держмитслужби за підрив ділової репутації. Телевізійники сподіваються, що інцидент навколо діяльності компаній-ліцензіатів не пов'язаний із медіа-конфліктами. Водночас прокуратура Києва порушила кримінальну справу за фактом незаконного прослуховування колишнього виконавчого директора телеканалу ТВі Євгена Яковича та Ігоря Малашенка, радника співзасновника каналу Володимира Гусинського. Останній стверджує, що його телефонні розмови прослуховували працівники каналу за допомогою обладнання ТВі.

Ревізія політичної орієнтації

Черговий приклад відродження традиції «советського» КДБ зафіксовано на Сумщині, де головних редакторів комунальних ЗМІ зобов'язують протягом місяця письмово повідомити владі про свої політичні погляди та їхню можливу зміну. Лист із такою вимогою, підписаний заступником губернатора Сумської області Сергієм Грицаєм, розіслано всім комунальним ЗМІ регіону. Місцева влада аргументує свої дії вимогою голови Кабінету Міністрів Миколи Азарова.

Монополія на віру

Міжконфесійний конфлікт роздуває член фракції Партії регіонів в Одеській облраді, представник УПЦ Московського патріархату, митрополит Одеський та Ізмаїльський Агафангел (Саввін). Агафангел звернувся з листом до облради, в якому просить заборонити будівництво в Одесі храму Української греко-католицької церкви. Крім того, він назвав будівництво проєвом «агресивної експансії уніатства в регіоні». З такими проблемами українські церкви стикаються протягом 19 років незалежності. Особливо в гострих формах це відбувається на Півдні та Сході, де концентрація українофобів при владі особливо критична, а священники УПЦ МП мають серйозне лобі в місцевих радах.

Всеукраїнська диспансеризація

Міністерство охорони здоров'я видало наказ «Про диспансеризацію населення», який деякі ЗМІ сприйняли як примус до обов'язкового річного медогляду зі штрафами за відмову приходити на обстеження. Втім, у міністерстві запевняють, що диспансеризація буде добровільною, примушувати до неї українців ніхто не буде. За планом диспансеризації, який додається до наказу, дільничні лікарі повинні активно запрошувати громадян на обстеження, проте про санкції щодо тих, хто проігнорує запрошення, не йдеться.

ФОТО: UKRAIN.PHOTOGRAPHY/ЧЕРМЕНОВ
INFOGRAFIKA.PAVLO HIL

Україно моя євразійська?

Автор:
Максим
Стріха

Вся ідеологія проекту Закону «Про мови в Україні», внесеного до Верховної Ради представниками урядової коаліції, прямо суперечить нормам міжнародного права. За тим виглядає прозора мета: лишивши українську мову номінально єдиною державною, забезпечити водночас тотальне домінування російської.

Згідно із законопроектом «обов'язковість застосування державної мови чи сприяння її використанню у тій чи іншій сфері суспільного життя не повинні тлумачитися як заперечення або применшення права на користування російською мовою та іншими регіональними мовами або мовами меншин у відповідній сфері». Водночас Європейська хартія міноритарних мов і мов меншин, ратифікована Україною, встановлює зовсім інший принцип: захист таких мов не повинен відбуватися за рахунок звуження застосування офіційної мови.

У законопроекті зазначено: «В Україні відповідно до Конституції гарантується вільний розвиток, використання і захист російської мови з урахуванням того, що російська мова є рідною або такою, якою повсякденно користується більшість громадян України». Таке положення суперечить даним останнього перепису населення України 2001 року, згідно з яким майже для двох третин громадян України рідною є українська мова, й фактично легітимізує столітню політику русифікації, здійснюваної спершу царським, а потім комуністичним режимом. Адже «повсякденне користування» російською мовою для більшості є наслідком того, що в 1980-ті саме цю «загальносоюзну мову» належало вживати в усіх сферах суспільного життя.

При цьому порядок визначення регіональної мови (щонайменше 10% мовців на території) прив'язаний статтею 8 законопроекту не до поняття рідної мови, а до поняття мови, яку особа переважно вживає, що дискримінує українську і створює преференції для російської. Якщо таку норму буде застосовано, російська мова автоматично стане регіональною скрізь.

Автори законопроекту стверджують: «володіння російською мовою забезпечує громадянам України широкий доступ до здобутків світової науки і культури». Така мотивація часто звучить поміж «захисників російської мови» в Україні. За нею легко бачити рецидив ставлення до української лише як до мови «для хатнього вжитку», а до українців – як до етнічної групи єдиного російського народу, які можуть співати своєю мовою пісень за чаркою, але на світ мають дивитися лише «крізь російські окуляри».

Українська мова справді існує в умовах постійного глобалізаційного тиску, насамперед із боку російської мови, що утвердилася в статусі такої собі lingua franca для всього пострадянського простору. Відтак ринок це враховує. Видавці свято переконані: україномовні українці читатимуть і російською. А

ось російськомовні українською не читатимуть. Тому всі (за поодинокими винятками) масштабні проекти друкованих ЗМІ в Україні російськомовні.

За таких умов українська мова потребує підтримувальних дій держави. У цьому ми зовсім не унікальні. Благополучніша від нас Франція вживає активних підтримувальних дій щодо французької, намагаючись захистити свій мовний простір від тиску значно поширенішої у світі англійської. На жаль, внесений до Верховної Ради законопроект таку логіку щодо української мови відкидає.

Натомість автори законопроекту пропонують гарантувати громадянам «право отримання освіти державною мовою і російською мовою, а в межах території, на якій поширена регіональна мова... цією регіональною мовою». Реалізація такого положення, за висновками науковців Академії наук вищої школи України, неминуче призведе до тотальної русифікації дошкільної та шкільної освіти на половині території держави, де російська мова і сьогодні реально домінує, а також до руйнування острівців україномовної вищої освіти в Харкові, Одесі, Донецьку та інших університетських містах Сходу і Півдня, які було створено впродовж двох минулих десятиліть. Мовна ситуація в українській освіті повернеться до кінця 1980-х років, коли внаслідок здійснюваної в СРСР державної політики русифікації українську мову було, по-суті, вилучено з освітнього процесу на половині території України.

Крім того, обов'язкове опитування учнів (їхніх батьків) та студентів щодо мови, якою вони хотіли б навчатися, як передбачено в законопроекті, перетворить освіту на поле нескінченних мовних воєн, де політики всіх напрямів знаходитимуть вдячне поле для виголошення найрадикальніших гасел!

Реалізація інших положень законопроекту призведе до тотальної русифікації електронних ЗМІ, кінопрокату, реклами та інших сфер суспільного життя. Водночас друковані ЗМІ, бізнес, виробництво, спорт тощо, де жодних підтримувальних заходів для української мови ніколи й не було і російська мова тотально домінує й тепер, так і лишається російськомовними.

Отже, новий Закон «Про мови в Україні» (в разі його ухвалення) не зробить Україну сильною і консолідованою (як стверджують його автори). Навпаки, він означатиме подальшу фрагментацію суспільства й посилення внутрішнього напруження між регіонами й людьми (адже легко спрогнозувати реакцію україномовних радикалів, які спробують створити для російськомовних у Львові ті самі умови, які сьогодні мають україномовні в Севастополі). Україна зробить ще один визначальний крок у бік від демократичної й благополучної Європи до Євразії з її злиднями, корупцією і сваволею. ■

ПРОЕКТ ЛЕГІТИМІЗУЄ РУСИФІКАЦІЮ, ЗДІЙСНЮВАНУ ЦАРАТОМ, А ПОТІМ КОМУНІСТАМИ

ської мови ніколи й не було і російська мова тотально домінує й тепер, так і лишається російськомовними.

Отже, новий Закон «Про мови в Україні» (в разі його ухвалення) не зробить Україну сильною і консолідованою (як стверджують його автори). Навпаки, він означатиме подальшу фрагментацію суспільства й посилення внутрішнього напруження між регіонами й людьми (адже легко спрогнозувати реакцію україномовних радикалів, які спробують створити для російськомовних у Львові ті самі умови, які сьогодні мають україномовні в Севастополі). Україна зробить ще один визначальний крок у бік від демократичної й благополучної Європи до Євразії з її злиднями, корупцією і сваволею. ■

Продовження теми
на стор. 14

ПРО АВТОРА
Віце-президент
АН вищої школи
України, доктор
фізико-
математичних
наук, поет,
перекладач,
у 2008–2010 роках
заступник міністра
освіти
і науки України

ЯКІСНЕ ЖИТЛО

на бульварі Кольцова, 14

будинок №26

Привабливі ціни

Заселення розпочалося

Поруч з парком

Від
9025*
грн. за м²

*за умови 100% передплати

ПОСПІШАЙ! ЦІНИ ЗРОСТАТИМУТЬ!

ПАРКОВИЙ
житловий комплекс

м. Київ, вул. Сім'ї Сосніних, 9
тел.: 0(44) 569 36 56, 569 36 57
www.nbk.ua

НБК
НАЦІОНАЛЬНА БУДІВЕЛЬНА КОМПАНІЯ

Європейські сантехніки та українська ціна

Проект закону про мови загрожує передусім самій владі, розуміє вона це чи ні

Автор:
Юрій
Макаров

...**М**ашина була новенька, яскраво-синя, чудернацька, на плазунівому ходу. Конструювали її якісь розумні люди, судячи з білого логотипу латинкою. Колись точнісінько такою я миловався посеред Парижа, сидючи на терасі кафе біля Сен-Жермен де Пре. Там вона працювала тихо й майже непомітно для юрби туристів міняла старі водогонні труби на нові – без ескаватора, без траншеї. Керував нею один оператор близькосхідної зовнішності в так само яскраво-синьому новенькому комбінезоні. Машина напрочуд вправно виїмала з батареї за «спиною» нову секцію й під'єднувала її до змії, що вкручувалася під землю. Я чомусь навіть зрадив, коли побачив такого самого термінатора на вулиці Паньківській. Щоправда, в декораціях української столиці міні-танк чомусь видавав значно більше децибелів, мабуть, місцеве пальне йому було не до смаку. Далі сталося те, що мало статися в нашій географії: одна секція не захотіла приєднатися до решти труби, чи то різьбу збили, чи то взагалі калібр не співпав. І тоді кілька мовчазних (!) чоловіків, які, виявляється, не випадково вешталися поруч, згрупувалися навколо агрегата. Один взяв вершляг (тут навіть запрошується, цілком у дусі часу, російське слово «кувалда») і почав з усім можливим темпераментом адаптувати іноземну техніку до місцевих умов. Решта компетентних колег у кількості дев'яťох (їй-Богу, порахував) допомагала порадами.

Коли відомі європейці Єфремов, Симоненко та Гриневецький роблять спробу підняти мовне законодавство України до рівня європейських стандартів, вони діють приблизно з такою самою грацією, як одноплемненні сантехніки використовують європейський інструментарій. Начебто комусь незрозуміло, що єдиний зміст їхнього законопроекту – зробити так, щоби по всій території держави Україна можна було б обійтися без української. Не вчити, не знати, нерозуміти. Carte blanche, як за Шербицького-Маланчука.

Я міг би тут приєднатися до дискусії, в якій вже висловилися чимало поважних людей (див. стор. 12). Ну наприклад: мені не відомі випадки, коли у Львові чи Івано-Франківську хтось не міг би порозумітися великим і могучим, правдивим і свободним. В гіршому випадку посупляться окремі фаріони, та й те не критично. А от спробуйте звернутися до когось українською в Донецьку. Спробуйте знайти в Луганську українську книжку чи журнал. Спробуйте написати заяву до суду в Маріуполі. Ви спробуйте, а я постою поруч із диктофоном. Якщо

вже справедливість, то для всіх 67,5% українців, які дев'ять років тому під час перепису населення назвали українську мову рідною, а не лише для лінгвістичних інвалідів, яких від української аж трусить. Звісно, інвалідів треба доглядати: будувати пандуси, ліфти, роздавати безкоштовно візки, дбати про те, щоби їх якимось не вразити, – це поєвропейськи. Але всю країну завалити протезами – це, даруйте, перформанс!

Якщо вже зачепили Європу, тамтешнє законодавство спрямовано на захист загрозованих мов. Усі ці політкоректні реверанси на кшталт дублювання назв вулиць, фіксованих годин на телеканалах і фольклорних гуртків навряд чи щось міняють у загальній мовній картині чи то французької Бретані, чи то британського Велсу. Глобалізація все одно наступає міні-танком, і кількість мовців бретонською, валлійською, гельською невпинно зменшується – десь швидше, десь повільніше. А тепер скажіть: що, російська загрожена в Харкові?

Тимчасом є випадки, коли західні демократії починають поводитися безкомпромісно. Коли французи відчували, що та клята глобалізація надто, як на їхню думку, пожавилася, вони тупо ввели квоти на трансляцію іноземної – переважно англо-мовної – музики по радіо й телебаченню, показ чужих фільмів. Вони діють рішуче, не без надмірних проявів галльського темпераменту, але тому не полишають. Стала демократія, крім усього іншого, має ще ті переваги, що в разі кризи здатна функціонувати швидко та ефективно, без зайвих вагань. Сучасна післяфранкістська Іспанія – взірць демократичного вирішення багатьох, у тому числі й мовно-етнічних проблем, проте є межа, за якою дискусії закінчуються, як у стосунках із баскськими терористами. Стаття з іспанської конституції констатує, що всі громадяни зобов'язані знати державну мову й мають право нею користуватися. Ну зовсім, як на Донеччині.

Є ще жорсткіші приклади: коли 40 років тому постала реальна загроза розпаду Канади з боку провінції Квебек, де місцеві франкофони почувалися дискримінованими під навалюю англійською (не лише у власній країні, адже за парканом Сполучені Штати), було вжито надзвичайно жорстких заходів. Зокрема, французька визнавалася єдиною офіційною та обов'язковою до вивчення. При цьому видаються англомовні газети, працюють телеканали, радіостанції, театри, університет, але на статус французької, якою розмовляють 80% мешканців, ніхто не зазіхає. Якби не це, через покоління квебекці навряд чи проголосували б за те,

щоби залишитися в складі конфедерації. Тобто навіть так: коли постає конфлікт між правами та життєвими інтересами держави, вибір робиться – десь делікатніше, десь грубіше – на користь інтересів.

Протилежні, так би мовити, євразійські підходи теж існують. Хтось знає, що діється з мокшанською та ерзянською мовами – між іншим, офіційними, поряд із російською, в республіці Мордовії? Як почуватися марійська в республіці Марій-Ел, башкирська в Башкортостані, що там із ненецькою, карельською, комі, хантійською, юкагірською, вепською? Ні, їх не пригнічують спеціально, навіть якось підтримують. Але чи є в когось сумніви, що вони доживають останні роки? Може, десь у резервації залишиться пара-трийка автохтонів. Шкода. Заради справедливості слід сказати, що те саме відбувається з австралійськими аборигенами, індіанцями Південної Америки, китайськими манчжурами. Цивілізація безжална, але культура (а це не повні синоніми) має їй протистояти. Для цього існують тонкі механізми, які за бажання спрацювують...

Кажу ж, я міг би ще довго на цю тему дискутувати. Міг би, але нащо? З ким, із цими сантехніками? Там, де потрібні тонкі налаштування, вони звикли працювати *квалдою*. Мене просто не почують: грюкіт заважає. Тому спробуймо докричатися про доцільність.

Вони що, ідіоти чи самогубці? Хіба вони не розуміють небезпеки джина, якого нарешті, після довгих погроз таки випустили з пляшки? Вони, мабуть, щиро переконані, що скрізь і завжди всі справи робляться тільки так, як робилися в бурхливій дев'яності в рідній Макіївці – хто кого, на характер, на слабб. Віддалений горизонт подій їм неприступний внаслідок специфічного астигматизму.

Припустімо на хвилю, що проблема російської мови існує для якоїсь частини виборців Партії регіонів у Донецькій області чи в Криму. Послали після відставки підполковника Радянської армії на постійне проживання на теплий, як вважалося, Південь. Підручників нема (принаймні підручників української мови як іноземної для дорослих) або майже нема, вчитися нема де або майже нема, бажання нема та й потреби за великим рахунком теж довгий час не

було. Припустімо, регіонали прагнуть «почути» цього виборця. Чому ж тоді не формалізувати певні мовні гарантії на рівні кількох регіонів, звісно за умови, що чужі права там теж поважатимуть? Адже заганяти у фольклорно-патріархальну резервацію всю країну від Дністра до Сіверського Донця – така вправа може виявитися не зовсім безкарною.

Не відразу, зовсім не відразу, а за півроку-рік після прийняття закону, коли остаточно з'ясується, що «євразіяція» плюс «общероссийский» ринок із телебаченням, радіо, книжковою торгівлею, пресою, концертними майданчиками остаточно перетворять україномовних українців на персонажів бангустана, важко буде виміряти у фізичних одиницях потенціал спротиву. За часом це якраз має збігтися з усвідомленням широкими масами того факту, що «покращення життя вже сьогодні» не відбувається.

Друга ж симпатична подробиця полягає в тому, що нинішня влада, в якій від самого початку спостерігався суттєвий брак легітимності, невдовзі матиме подальші проблеми із суверенітетом з боку сусіда. Не тому навіть, що сусід злий чи поганий, а тому, що це його природа, як природа вужа харчуватися жабами. Поки не пізно, хай наші вожді довідаються в пана Лукашенка, чи не кусає він собі нині лікті. Півтора десятиліття тому, коли бацька серйозно сподівався стати наступним президентом відновленого СРСР, він увімкнув на

повну процес дебілорусизації, довівши кількість білоруських шкіл до жалюгідних 20%. Аргументи були бронебійні: «Білоруською не можна висловити нічого великого». Тепер, коли шанси на московський престол дорівнюють нулю, а тиск зі Сходу вже вилився на російські телеканали, президент раптом згадав рідну мову: 4 вересня вперше за 16 років звернувся нею до співвітчизників, та чи не запізно?

На кого сподіваються спертися перед зовнішнім тиском наші сантехніки, якщо розмивання ідентичності за відсутності ключового чинника відбуватиметься стрімко? На гнучке чиновництво? Дезорієнтовані спецслужби? «Своїх» бізнесменів? Еге ж.

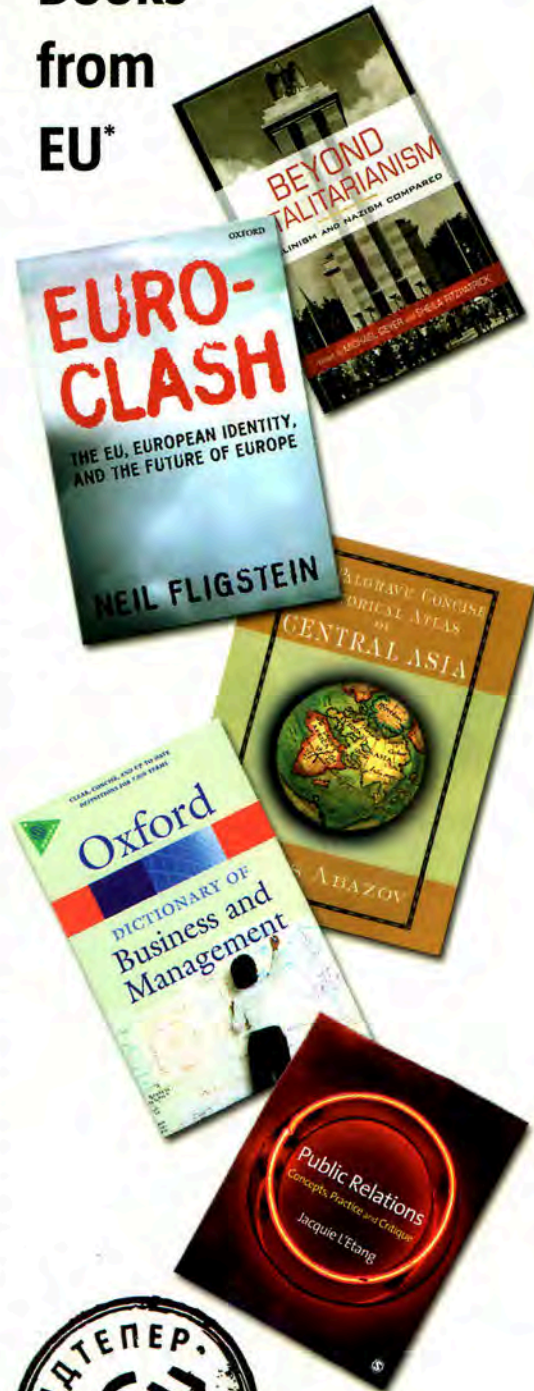
Кажуть, інколи брак інтелекту замінює інстинкт самозбереження. Хай би вже ввімкнули, чи що... ■

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО СПРЯМОВАНО НА ЗАХИСТ ЗАГРОЖЕНИХ МОВ. А ЩО, РОСІЙСЬКА ЗАГРОЖЕНА В ХАРКОВІ?

New
Non
Fiction
Books
from
EU*

К Н И Г А Р Н Я

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

www.book-ye.com.ua

* Нові нон-фікшн книжки з Європи

Десять років без права листування

Автор:
Вахтанг
Кіпіані

16 ВЕРЕСНЯ –
День
зникнення
і пам'яті
Георгія
Гонгадзе

Моє знайомство з Гісію Гонгадзе було символічним до сліз. Ніхто ще не здогадувався, що буквально за день чи два на нас чекає безславний початок кінця Радянського Союзу: комуністичний, дарма що під музику Петра Ілліча Чайковського, заколот у Москві. У Запоріжжі саме відкрився другий фестиваль української популярної музики «Червона Рута». Туди сунули тисячі патріотів з усієї України та діаспори: не тільки за децибелами року і попу, а й на інших подивитись, і себе показати.

Того дня, вже не пригадаю чому, натопв учасників і гостей крокував просто серединою проспекту Леніна. Багато хто ніс синьо-жовті прапори, небачені досі в індустріальному й русифікованому місті. Я ж тримав грузинський прапор – ще не визнаний як офіційний колишній державний прапор Грузинської Демократичної Республіки, знищеної більшовиками майже водночас із ліквідацією УНР.

Стяг цей було неможливо не побачити. Темно-бордовий із білою та чорною стрічками біла древка. Люди підходили, розпитували, що це за знамено, чи бува не махновське...

З людського моря відділився хлопець, трохи старший за мене, вдягнений у червоні атласні шаровари та вишиту сорочку. Запитав грузинською, хто я і що я, потім відрекомендувався українською: Георгій зі Львова. Написав на клаптику паперу телефон.

Вдруге побачив Гонгадзе десь через півроку на першій шпальті культурної газети «Post-Поступ» із виносом: «Я стріляв у президента». Подумав, ого, мій новий приятель не з матусиних синків, якщо поїхав на війну. Швидкісну та криваву громадянську війну, що точилася в самому центрі Тбілісі.

Гія тоді підтримав тих, хто виступив проти Гамсахурдіа. Він ненавидів главу держави, просто шаленів і через багато років після тих подій ляв його, не переймаючись добиранням слів. Згодом стало відомо, що за часів Звіада архітекторові Руслану Гонгадзе, учасникові антикомуністичного руху, депутатів першого демократичного скликання парламенту Грузії, довелося покинути батьківщину після того, як він побачив своє прізвище у списку «ворогів народу» в одній із газет.

З Лесею Теодорівною познайомився через кілька днів після викрадення Георгія. Ми сиділи в їхній останній із Мирославою найманій квартирі-сталінці на вулиці Червоноармійській.

Мама не знаходила собі місця, згадувала мозаїчні подробиці з його дитячого та юнацького життя, заняття спортом, зняті фільми, автомат під ліжком у тбіліському помешканні, показувала плями крові на тільнящі – сліди поранення від російської гранати. В Абхазії він не брав зброї до рук, знімав документальні кадри для телефільму про участь українців з УНСО у війні за територіальну цілісність Грузії.

Навіть за кілька днів після чорного дня 16 вересня ми відмовлялися й думати, що більше не побачимо Георгія ніколи. Живим. Маги згодом ходила на впізнання і не визнала й дотепер не визнає, знайдених в лісі під Таращею решток. Хай там як, а поховати б по-людськи ці пронумеровані «вещдоки».

Прикро вразило спілкування зі слідчими та міліцейським начальством Києва: «Да нікуди не денетеся этот ваш Гонгадзе, загулял на пару дней, стыдно домой показаться, дело молодое»...

Нікого, крім рідних, не цікавить результат розслідування. Сказати, що суспільство і навіть журналістська спільнота аж надто чекають крапки в останньому томі, було б великим перебільшенням.

Ось і тепер, коли слідство оголосило, що встановило замовника – колишнього міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка, інтернетом і пресою розлилося море невдоволення, мовляв, на генерала-небіжчика можна все повісити. За кадром, мовляв, лишаються політики, у яких, на відміну від міліціонерів, були мотиви ненавидіти вільного журналіста.

Дивний ми народ. Нас задовольняє споглядання за безкінечним процесом – хоч за розслідуванням справи про вбивство, хоч за черговою опереткою «Шустер Live». Розслідування стало антирекордом – рівно половину незалежності ми прожили під акомпанемент обіцянок «взяти під особистий контроль», «назвати і покарати замовників» тощо.

Обіцяють, що більша частина процесу проти вбивці – генерала міліції Олексія Пукача – відбуватиметься у відкритому режимі. Хотілося б, що правда, побачити історичний момент очних ставок між Пукачем і Володимиром Литвином, Пукачем і Леонідом Кучмою, але таке належні голіві спецслужби та зятою экс-президента телеканали навряд чи покажуть.

Політики вбили не тільки Гію, а й – з особливим цинізмом – його кримінальну справу. ■

**ПОЛІТИКИ ВБИЛИ
НЕ ТІЛЬКИ ГІЮ,
А Й – З ОСОБЛИВИМ
ЦИНІЗМОМ – ЙОГО
КРИМІНАЛЬНУ СПРАВУ**

LANCER X

НАЙБЕЗПЕЧНІШЕ
АВТО У КЛАСІ
TOP SAFETY PICK 2010***

Лише на 500 авто

Від **18900 у.о.**

НА 100% ВДАЛА УГОДА

Японська якість, віртуозний дизайн разом з відмінною керуваністю, високий рівень безпеки і задоволення від керування – усі ці якості забезпечили Lancer X народне визнання та численні нагороди автомобільних рейтингів. Лише 500 автомобілів* Lancer X 2010 року за небаженою раніше ціною – від 18900 у.о.*

**Акція діє з 1/09/2010 до повного продажу акційних автомобілів по всій території України. Деталі – на сайті mitsubishi-motors.com.ua
***Найбезпечніше авто у класі згідно з рейтингом Top Safety Pick 2010

NIKO

ТОРГОВИЙ ДІМ – НІКО
ОФІЦІЙНИЙ ІМПОРТЕР
MITSUBISHI MOTORS В УКРАЇНІ

Інформаційна лінія Mitsubishi Motors:
0 800 50 03 50
(безкоштовно в межах України зі стаціонарних телефонів)

КОРПОРАТИВНИЙ ПРОДАЖ: (044) 206-00-00
WWW.MITSUBISHI-MOTORS.COM.UA

Технічний партнер
Mobil

ІНДІГО

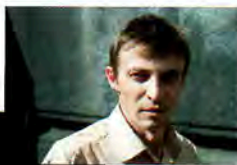
СТРАХОВИЙ ПАРТНЕР
УА
200115, 200231, 20, 11, 06.
Велика Дербітська вулиця, Київ

www.mitsubishi-motors.com.ua

Drive@earth

Мета – фальшування минулого

Директор музею
«Тюрма на Лонцького»
Руслан Забілій про
повернення СБУ в роль КДБ

– З них знято гриф секретності, й вони оприлюднені. До інших матеріалів, які мали б секретний характер, у мене доступу не було. За процедурою, спочатку матеріали архіву відбиралися його працівниками, проходили розсекречення і вже потім надавалися науковцям для ознайомлення. Матеріали копіювалися, ними поповнювалися інформаційно-довідкові зали при архівах, їхні бази.

– В Україні такий досвід однозначно ефективним не буде. Суспільство, громадськість, самі історики реагуватимуть на такі провокації. Про такі факти мовчати не можна. Якщо вчора цей інцидент стався зі мною, то немає жодної гарантії, що завтра таке не трапиться з другим-третьим-десятим істориком. Це недопустимі речі, оскільки таким чином вони луструють історію. Коли історія пишеться під ковпаком, вона перестає бути історією і перетворюється на кон'юнктуру писанину на угоду чинній владі.

Спілкувався
Роман
Кабачій

Фото:
Андрій
Ломакін

Почувши про «витік особливо секретної інформації» з архіву СБУ, який, мовляв, мав забезпечити молодий львівський історик Руслан Забілій, суспільство не знало, чи сміятися, чи плакати. На дежа вю ця провокація не тягнула, оскільки в добу інтернету та глобалізації чекістськими методами користуються хіба що на Кубі та в Білорусі. Водночас хотілося запитати: невже це відбувається посеред української столиці після всіх революцій, перемог демократії, врешті, української незалежності? Виляється, так, і стоїть за всім цим власник телеканала «Інтер» і за сумісництвом голова СБУ Валерій Хорошковський.

У. Т.: Ви надалі формально є співробітником СБУ, тож до вас можна було застосувати зачіпку «розголошення державної таємниці»?

– Навіть на момент, коли з'являються розмови такого плану, я передовсім історик. Документи, які я використовую, розсекречені, й ними може користуватися будь-хто, зокрема й іноземці, які приїждять для роботи в наш архів.

У. Т.: Тобто вони не містять державної таємниці?

У. Т.: Працівники СБУ забрали хард-диски та ноутбук із матеріалами досліджень українського визвольного руху. Можливо, вони шукали дискредитаційні відомості щодо ОУН та УПА у стилі виставки «Волинська різня», презентованої нещодавно регіоналом Вадимом Колесніченком?

– Якби там були такі матеріали, то, звісно, за нинішнього ставлення до згаданої тематики владі це було б на руку. Але таких матеріалів є чимало у відкритому доступі. Документи, якими я оперував, походять не лише з Архіву СБУ, а й із приватних колекцій, інших архівів.

Службисти, які зі мною спілкувалися, не були фахівцями з історії. Я досліджую питання тактики і стратегії УПА під час Другої світової війни. Один із працівників СБУ запитав: «А чи не є ця тема засекреченою? Хто приймав рішення, щоб я займався цією тематикою?» У мене склалося враження, що вони мислять категоріями 1930-х років. Вони нікуди від своїх попередників із доби тоталітаризму не просунулися.

У. Т.: Ця провокація вказує на використання російського досвіду в залякуванні істориків, які досліджують добу репресій?

У. Т.: Яку мету ставить СБУ?

– Схоже, влада хоче завдати поширенню знань про визвольний рух в Україні. Працівники СБУ заявили, що нібито я підготував до передачі через третіх осіб за кордон історичні матеріали, цікавилися моїми професійними зв'язками, контактами із закордонними та українськими істориками. Уся бесіда відбувалася у цій площині. На сьогодні докладаються всі зусилля для того щоб та архівна інформація, яка з'явилася протягом останніх кількох років, якомога менше працювала на формування суспільної думки, якомога менше використовувалася наукою.

У. Т.: Чому СБУ вибрала саме цей регіональний музей для своєї атаки? Львів, зрештою?

– Можливо, це збіг, випадковість, важко відповісти. Есбеушники цікавилися також колегами-істориками, які займаються цією тематикою. Йшлося про те, що з архіву Служби безпеки нібито є витік інформації історичних документів із грифами «Секретно» і «Совершено секретно», є коло підозрюваних, серед них і я. ■

15 вересня перед будинком СБУ у Києві відбулася акція «Приходь – здавайся», учасники якої принесли з собою диски з історичною інформацією, на яких запропонували СБУ пошукати «державні таємниці»

Воронок для історії

Порушуючи особисті права науковців, СБУ порушила закон України

Коли ви пишете про історію УПА, Голодомор чи дисидентів, взагалі про щось, що сталося між 1917 і 1991 роками, то тепер це має збігатися з офіційною думкою. Офіційна – це, вочевидь, та, яку сьогодні озвучує міністр освіти Дмитро Табачник. А закріплює її його колега у владній верхівці голова СБУ Валерій Хорошковський.

На практиці це виглядає так. 9 вересня директора Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького» Руслана Забілого у Києві на залізничному вокзалі зустріли шестеро працівників органів. Руслана випустили після 14-годинного допиту в СБУ. Цілий день йому не дозволяли виходити на контакт – після довгих вмовлянь лише дозволили зателефонувати дружині й сказати, що в нього все «ок» і що він дуже зайнятий, «тому» вимикає телефон. Допити (як це зараз називається, «розмови») проводилися без жодних санкцій, так само «державною» таємницею виявилися прізвища та посади учасників цієї вистави. У Забілого вилучили приватний ноутбук і два зовнішні жорстких диски. Зробили це без санкції суду, без опломбовування, тобто без найменшої гарантії, що туди не запишуть якесь креслення ядерної боеголовки.

СБУ переконувала директора Національного музею покинути історичні студії і йти працювати вчителем у школу, цікавилася контактами із закордонними науковцями. Просила якісь докази того, що тема його досліджень не є державною таємницею, запитувала, хто дав йому дозвіл (!) це писати. Маю сумнів, що службисти вирішили засекретити тактику і стратегію УПА (тематика Забілого) з огляду на сучасну обороноспроможність України. Вже наступного дня після затримання Забілого Служба не допустила всіх наукових співробітників музею до службових приміщень, а згодом вилучила і їхні комп'ютери.

Як сказали працівники служби, затримання відбулося за особистою усною вказівкою голови СБУ. Оскільки історик мав при собі електронні копії історичних документів про визвольний рух, боротьбу з ним репресивних органів Радянського Союзу, то, вочевидь, керівника спецслужби дуже занепокоїла можливість поширення таких «секретів».

Нагадаю, це були секрети вже неіснуючої держави. Тоталітарної, хто забув. Але ж ні, напевно, новітні секрети й нинішньої влади. Нагадаю також, що спроби утримувати такі секрети ставлять поза законом України саму Службу безпеки. У статті 8 Закону «Про державну таємницю» чітко зазначено, що не належить до державної таємниці

інформація про факти порушень прав і свобод людини й громадянина, про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб. Тепер, щоб залишатися у правовому полі, нехай СБУ спробує довести, що вбивство Стуса у таборі, мордування голодом селянина, засудження на 25 років ГУЛАГУ полковника УПА Василя Левковича, утримання у тюрмі на Лонцького Вячеслава Чорновола не містять порушення прав людини. Що витребування останніх зерен зібраного хліба, цензура газет і творчості поетів, ГУЛАГ і український репресивний архіпелаг – від Биківні через Дем'янів лаз до тієї самої тюрми на Лонцького – не є незаконними діями радянської влади. Держава не може ховати таємниці тоталітарних режимів і покривати злочини проти людства! Навіть держава під керівництвом табачників і хорошковських...

На волю Руслан вирвався вже без ноутбука і без текстів не лише документів, а й своїх історичних досліджень. Документи не проблема, їх можна скачати у відкритому доступі в інтернеті. Навіть якщо там не виявиться якогось документу, то колеги-історики мають копії розсекречених справ з Архіву СБУ, які ця бюрократична установа не встигла внести до електронного архіву, але надала доступ науковцям. Як і право їх копіювати. Як це відбувається в усьому світі, крім Росії, Білорусії й тепер України. Тож сховати їх СБУ зможе, хіба ввірвавшись у помешкання і вилучивши комп'ютери всіх істориків, які займаються ХХ століттям... Я, звичайно, вірю у завзяття пана Хорош-

ковського на п'ятірку виконати завдання його наставників із Кремля і допомогти Табачникові, але mission impossible. Навіть Сталінові не вдалося сховати від нас нашу історію.

Утім, щоб усе не було так просто, ми передамо копії матеріалів, які є в Центрі визвольного руху, всім знайомим. До речі, я є тією «третьою особою» (за формулюванням СБУ), якій пан Забілий мав передати документи, – вже отримала безліч дзвінків із пропозицією «залити на комп» історичні документи. Тож стукайте, пане Хорошковський, шукайте. Нас багато – донецьких не вистачить...

Їхала з Русланом у таксі, й водій, почувши, про що ми говоримо, сказав: «Це ж що, 1937 рік?!» Він був явно молодший, щоб пам'ятати це своєю пам'яттю. Я подумала, що моя «не моя» пам'ять теж мені щось нагадала, але вже 1947. Таксист – киянин, я львів'янка, наша генетична пам'ять говорить про одне й те саме, але з різницею в 500 км і десять років (до нас просто совети прийшли пізніше). І ця пам'ять – гарантія того, що ми не допустимо повторення, хоч як старатимуться Хорошковський із Табачником. ■

Автор:
Ярина Ясинич,
Центр досліджень визвольного руху, Львів

**НАВІТЬ СТАЛІНОВІ
НЕ ВДАЛОСЯ СХОВАТИ
ВІД НАС НАШУ ІСТОРІЮ**

ПОЗИЦІЯ.

«До цього часу музей перебуває на балансі СБУ, утримується за рахунок бюджету СБУ [...] Наразі проводиться відповідна експертиза, після чого всі вилучені матеріали будуть повернуті до музейного фонду львівського меморіалу».

Із заяви прес-служби СБУ, 15 вересня 2010 року

Нечесна конкуренція

Партія регіонів повною мірою використовує адмінресурс, щоб узяти владу на місцях

Автор:
Аліна Пастухова

Напередодні офіційного початку виборчої кампанії Віктор Янукович заборонив владі використовувати на місцевих виборах адмінресурс: «Застерігаю вас від використання будь-якого адмінресурсу. Будьте уважні й обережні, не втручайтесь у діяльність виборчої комісії». Гарант наголосив, що для всіх політичних сил, що беруть участь у виборах, мають бути забезпечені рівні можливості для проведення виборчої кампанії. Та очевидно в Партії регіонів у поняття «рівні можливості» вкладають якийсь особливий зміст. Чим ближче до дати виборів, тим більше лунає звинувачень на адресу партії влади у використанні заборонених прийомів передвиборчої боротьби. Схеми використання адмінресурсу в різних регіонах України здебільшого однакові: мешканців міст, причому не лише впливових у своєму регіоні, а й пересічних, під тиском заганяють до партії влади; змушують людей звітувати про свої політичні переконання, а особливо опозиційно налаштованих присилують змінювати політичні погляди, інколи навіть із застосуванням фізичної сили.

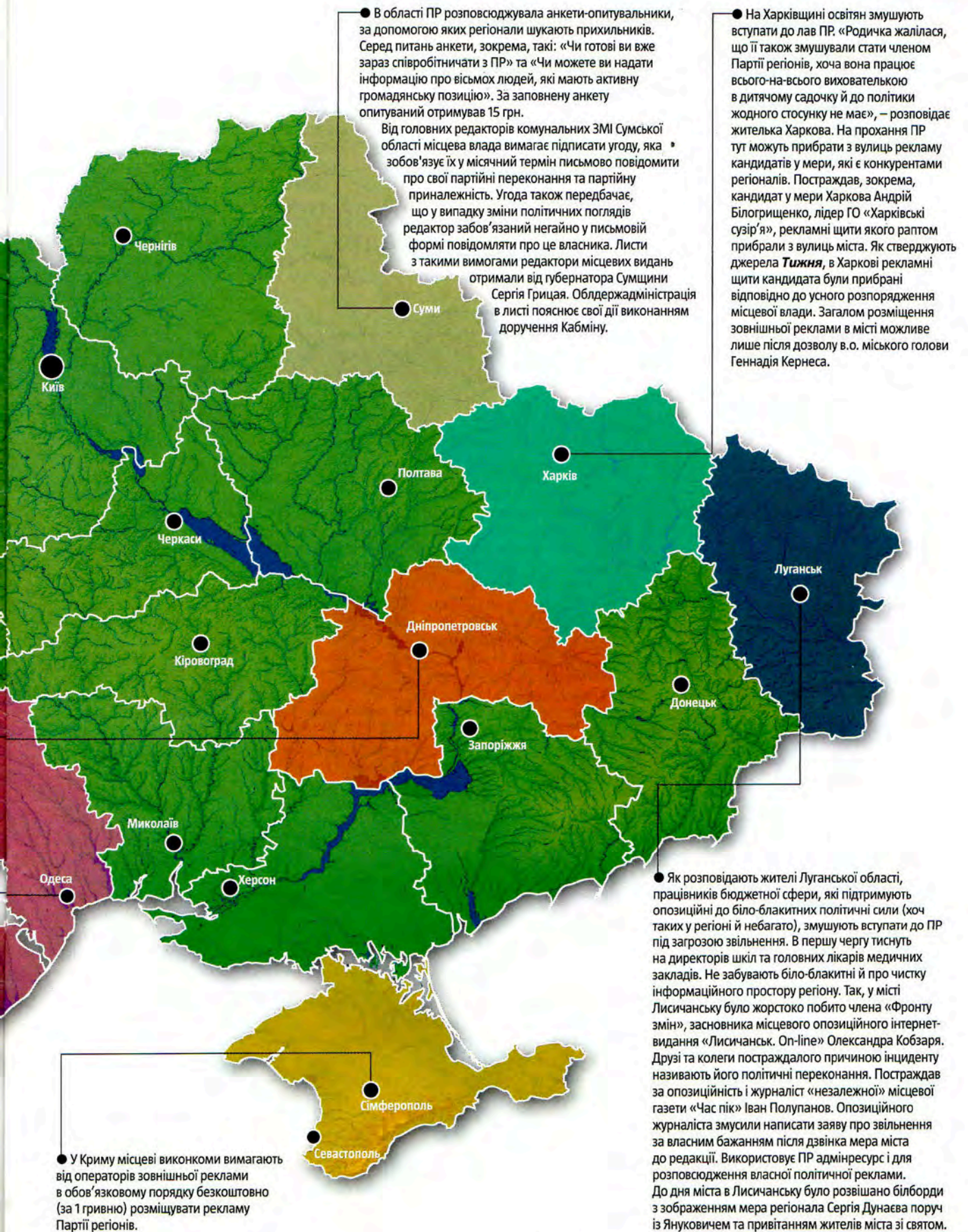
Тиждень з'ясував, як і в яких регіонах влада використовує адмінресурс, аби утримати позиції після місцевих виборів, що відбудуться 31 жовтня. ■

● Ще в липні всі райдержадміністрації Львівської області отримали доручення від губернатора провести опитування працівників підприємств регіону, яке б дозволило скласти уявлення про його соціально-економічне та політичне життя. Окрім питань про обсяги виробництва, кількість працівників, заборгованість із зарплати тощо від працівників вимагали повідомити про свою партійність та політичні переконання керівника, за кого він голосував на президентських виборах-2010. Останнім пунктом анкети було запитання щодо можливої співпраці з владою: кожен із опитуваних мав поставити знак «+» або «-».

● Влада Тернопільської області змушує місцевих бізнесменів вступати до ПР та фінансово підтримувати політичну силу на місцевих виборах. Тим, хто відмовиться від пропозиції місцевої влади, обіцяють влаштувати перевірку податковою інспекцією. Здійснюється також тиск на депутатів тернопільської обласної ради, яких змушують вступати до міжфракційного об'єднання «Стабільність і реформи», де першу скрипку грають регіонали. До них уже приєдналися 12 із 20 депутатів від партії «Єдиний центр» та п'ятеро представників Блоку Володимира Литвина.

● У Дніпропетровській області членів опозиційних політичних сил, які працюють на державній службі, змушують вступати до лав біло-блакитних. Про тиск заявляють зокрема представники місцевих організацій «Нашої України» та «Батьківщини».

● В Одесі регіонали вирішили перераховувати «неблагонадійних» громадян поголовно. Активісти ПР ходять від квартири до квартири і з'ясовують, скільки проживає людей та якого віку, яку політичну силу вони готові підтримати. Всю зібрану інформацію про мешканців квартир активісти біло-блакитних занотують до спеціального журналу обліку. Один із читачів **Тижня** в Одесі, який відмовився вступити до квартири жінку, що представилась членом місцевого осередку ПР, також потрапив у список неблагонадійних. «Як юрист, я детально пояснив їй, на скільки років тягне те, чим вона займається. Дама вибачилась і пішла дзвонити до сусідньої квартири. Але перед тим записала в журнал, що у моєї квартири їй відмовили «давати свідчення», — розповів він. Працює на регіоналі і місцева влада. Прес-служба міської ради анонсувала зустріч депутатів ради з громадськістю, яка насправді виявилася форумом активістів громадського об'єднання «За Одесу! За Януковича!», де лунали заклики голосувати за біло-блакитних на місцевих виборах.

● В області ПР розповсюджувала анкети-опитувальники, за допомогою яких регіонали шукають прихильників. Серед питань анкети, зокрема, такі: «Чи готові ви вже зараз співробітничати з ПР» та «Чи можете ви надати інформацію про вісьмох людей, які мають активну громадянську позицію». За заповнену анкету опитуваний отримував 15 грн.

Від головних редакторів комунальних ЗМІ Сумської області місцева влада вимагає підписати угоду, яка зобов'язує їх у місячний термін письмово повідомити про свої партійні переконання та партійну приналежність. Угода також передбачає, що у випадку зміни політичних поглядів редактор забов'язаний негайно у письмовій формі повідомляти про це власника. Листи з такими вимогами редактори місцевих видань отримали від губернатора Сумщини Сергія Грицяя. Облдержадміністрація в листі пояснює свої дії виконанням доручення Кабміну.

● На Харківщині освітан змушують вступати до лав ПР. «Родичка жалілася, що її також змушували стати членом Партії регіонів, хоча вона працює всього-на-всього вихователкою в дитячому садочку й до політики жодного стосунку не має», – розповідає жителька Харкова. На прохання ПР тут можуть прибрати з вулиць рекламу кандидатів у мери, які є конкурентами регіоналів. Постраждав, зокрема, кандидат у мери Харкова Андрій Білогрищенко, лідер ГО «Харківські сузір'я», рекламні щити якого раптом прибрани з вулиць міста. Як стверджують джерела **Тижня**, в Харкові рекламні щити кандидата були прибрані відповідно до усного розпорядження місцевої влади. Загалом розміщення зовнішньої реклами в місті можливе лише після дозволу в.о. міського голови Геннадія Кернеса.

● Як розповідають жителі Луганської області, працівників бюджетної сфери, які підтримують опозиційні до біло-блакитних політичні сили (хоч таких у регіоні й небагато), змушують вступати до ПР під загрозою звільнення. В першу чергу тиснуть на директорів шкіл та головних лікарів медичних закладів. Не забувають біло-блакитні й про чистку інформаційного простору регіону. Так, у місті Лисичанську було жорстоко побито члена «Фронту змін», засновника місцевого опозиційного інтернет-видання «Лисичанськ. On-line» Олександра Кобзаря. Друзі та колеги постраждалого причиною інциденту називають його політичні переконання. Постраждав за опозиційність і журналіст «незалежної» місцевої газети «Час пік» Іван Полупанов. Опозиційного журналіста змусили написати заяву про звільнення за власним бажанням після дзвінка мера міста до редакції. Використовує ПР адмінресурс і для розповсюдження власної політичної реклами. До дня міста в Лисичанську було розвішано білборди з зображенням мера регіонала Сергія Дунаєва поруч із Януковичем та привітанням жителів міста зі святом.

● У Криму місцеві виконкоми вимагають від операторів зовнішньої реклами в обов'язковому порядку безкоштовно (за 1 гривню) розміщувати рекламу Партії регіонів.

Київ на дистанційному керуванні

Партія регіонів узяла під цілковитий контроль столицю, де фактично не має підтримки. Влада наплювала на думку киян

■ ЯК ТЕПЕР ВИГЛЯДАЄ НОВА ПРОВЛАДНА БІЛЬШІСТЬ У КИЇВСЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ
(Припущення зроблено на основі результатів голосування щодо ліквідації районних рад у столиці)

- Провладні
- Опозиційні
- Визначається

■ ПРОВЛАДНА БІЛЬШІСТЬ
Усього 95 із 120 депутатів

← Партія регіонів – 6 депутатів

← Позафракційні – 4 депутати

← Блок Володимира Литвина – 11 депутатів

← Блок Леоніда Черновецького – 43 депутати

← БЮТ – 17 депутатів
(Напередодні голосування бютівські тушки у Київській міській раді, яких виявилось півфракції, обрали нового голову фракції Дениса Москаля замість Тетяни Меліхової, решта 15 бютівців головою вважають пані Меліхову і залишаються в опозиції)

■ ВИЗНАЧАЮТЬСЯ

← Блок Катеринчука – 2 депутати

← Громадський актив Києва – 8 депутатів

■ ОПОЗИЦІЯ

← БЮТ – 15 депутатів

■ ХТО ОЧОЛУЄ РАЙОНИ. Після ліквідації райрад столиці президент Янукович отримав право самостійно призначати голів районів (раніше головою райдержадміністрації автоматично ставав голова відповідної райради). Вочевидь, щоб установити остаточний контроль над столицею, президент незабаром скористається своїм новим правом і очистить крісла голів районів від представників опозиції.

■ Сергій Сущенко
Голова Печерської районної державної адміністрації. Член партії «Наша Україна»

■ Віктор Пилипишин
Голова Шевченківської районної державної адміністрації. Колишній соратник голови Верховної Ради Володимира Литвина. На початку 2010-го Віктор Пилипишин залишив Народну партію Литвина. Мотив: незгода з політикою, яку провадить керівництво НР, зокрема щодо міста Києва та чинної столичної влади. Пилипишин зараз очолює власну політичну силу «Кияни передусім». Критично ставиться до чинної влади

■ Свєн Романенко
Голова Подільської районної державної адміністрації. Безпартійний, але його називають лояльним до влади

■ Володимир Мазєпа
Голова Святошинської районної державної адміністрації. Представник Блоку Віталія Кличка

■ Іван Сидоров
Голова Солом'янської районної державної адміністрації. Представляє партію «Наша Україна»

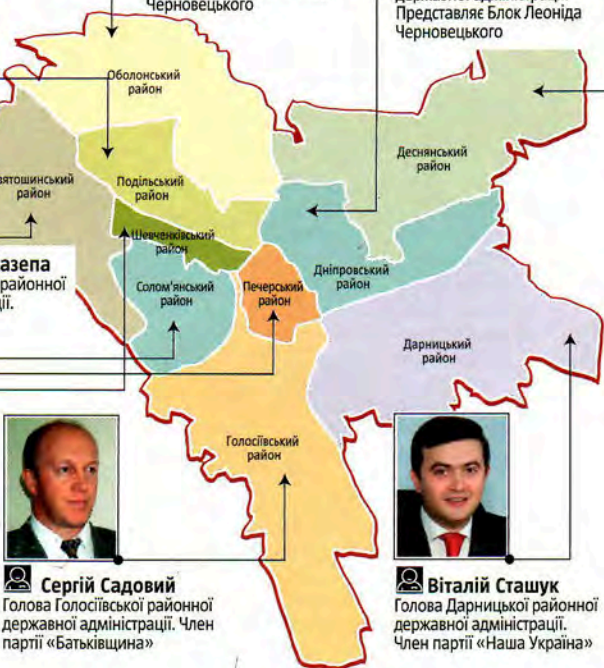
■ Сергій Садовий
Голова Голосіївської районної державної адміністрації. Член партії «Батьківщина»

■ Оксана Мисовська
Голова Дніпровської районної державної адміністрації. Представляє Блок Леоніда Черновецького

■ Юрій Захаричев
Голова Деснянської районної державної адміністрації. Представляє Блок Леоніда Черновецького

Автор:
Ростислав Павленко

Взяття Партією регіонів Києва на «пряме управління» можна вважати наочною демонстраційною моделлю способів і методів дій нової влади, а також проблем усередині сил, які декларують опозиційність. Адже відомо: влада завжди робить із суспільством те, що воно їй дозволяє. У результаті виходить парадоксальна ситуація. Місто, де рейтинг регіоналів достатній хіба що для формування невеликої фракції, опинилося під цілковитою владою цієї політичної сили.

ХТО КЕРУЄ МІСТОМ?

Донедавна було кілька сценаріїв того, яким чином нинішня влада розвиватиме застосовану модель управління Києвом. Базовий варіант – руками першого заступника голови Київської міської державної адміністрації Олександра Попова провести «непопулярні зміни». Тобто попідчищати тарифи для ще більшого підняття капіталізації київської комунальної власності й підготувати відповідні об'єкти для «правильної» приватизації. При цьому Попов може як бути призначений головою КМДА, так і на деякий час залишитися заступником голови чи бути в.о. Почасти це залежить від поведінки Леоніда Черновецького з чадами та домочадцями – родиною і найближчим оточенням. За повідомленнями ЗМІ, нова влада не в захваті від взяття сім'єю Черновецького під свій контроль комунальних монополій, що контролюють життя міста: Київводоканалу, Київгазу, Київміськбуду, Київмлина і банку «Хрещатик». Небажання поступатися здобутим якраз називають головною причиною раптового і системного наступу правоохоронців на представників «молодої команди» поки що чинного мера.

Однак крім тиску правоохоронців регіонали застосували й інший улюблений прийом – зміну правил гри. Якщо дотримуватися законодавства, чинного ще в серпні, базовий сценарій виглядав так: Черновецький – номінальний мер, Попов – реальний розпорядник. За Черновецьким – частина власності («надлишками» має поділитися) й недоторканність його самого і найближчого оточення. За новою владою – решта. Останнім є за що дякувати Черновецькому: за деякими оцінками, під час прем'єрства Януковича у 2006–2007 роках понад 60% усіх приватизацій, відчужень і виділень землі могло здійснюватися на користь представників Партії регіонів. Зрештою, ПР була природним

союзником Черновецького в його епічній війні з БЮТ.

Проте такий сценарій лишив надто багато невідомих для ПР. Тому київський вузол розрубали одним махом, перевернувши з ніг на голову систему, що виникла ще за Кучми й була наслідком компромісу між київською і центральною владою за принципової позиції Конституційного Суду (який тоді мав гідність висловлювати і обстоювати позицію права, а не влади).

Після внесення 7 серпня парламентською коаліцією змін до закону про столицю тепер не мер, обраний громадянами, автоматично стає чиновником – головою адміністрації, а чиновник, призначений президентом, очолює владу в Києві. Отже, можна не мати підтримки більшості мешканців і все одно керувати містом.

Скасування районних рад позбавило самоврядування громади, кожна з яких за чисельністю перевищує деякі обласні центри, а отже, позбавило киян можливості в найближчому майбутньому тиснути на владу знизу, через районні ради. Саме ці ради, в яких більшість явно не належить ПР, мали переобиратися 31 жовтня, і саме їх не стало з подачі вірного нинішній владі чинного складу Київміськради.

Тотальною перемогою влади зробила угодовська позиція колишніх непримирених борців із Черновецьким у Київграді – Блок Кличка з частиною фракції БЮТ. Недарма деякі оглядачі поспішили назвати київський бліцкриг моделлю для управління і в інших регіонах. Вона зручна тим, що на підтримку чи не підтримку громадян можна не зважати.

ЩО ДАЛІ?

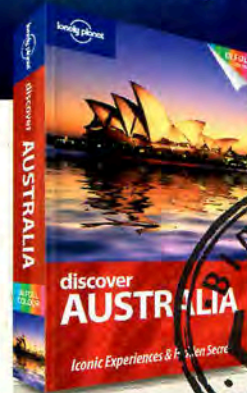
З оновленням законом про столицю Черновецький не надто й потрібен Партії регіонів. Можна указом президента посилити статус Попова до голови КМДА і дати можливість Леонідові Михайловичу добувати свій мерський термін у місцях зі сприятливим кліматом (де його час від часу знаходять журналісти).

Попов виглядає досить своїм, щоб йому це довірити. Однак щодо надання йому карт-бланшу може бути взята пауза. Цілковито можливо, що керівництво ПР хоче спочатку перевірити його в дії, дати можливість «обтертися» в Києві, а вже потім посилювати його повноваження. Тим більше що київський партійний бомонд ПР на чолі з Анатолієм Толстоуховим має всі підстави бути незадоволеним: їхнє представництво у новій київській владі, м'яко кажучи, недостатнє.

Водночас колишній мер Комсомольська, що на Полтавщині, у Києві ▶

lonely planet

One of these
is your perfect
travel companion.*

Colourful...

To the point...

Easy going...

All the highlights.

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

* Один з них твій
ідеальний супутник

К Н И Г А Р Н Я

www.book-ye.com.ua

чужий, і призначення Олександром Поповим на ключові посади в КМДА іногородніх чиновників лише посилює цю відчуженість. Навіть харків'янин Черновецький достатньо довго укорінювався у Києві, «окучував» цілі райони та соціальні верстви. Підвищення тарифів і ціні також не надто сприяє популярності «комсомольця». І Попов, вочевидь, мав би сам вибрати: залишатися йому лише намісником чи спробувати щиро сподобатися киянам.

Якщо друге йому не вдасться, він може залишатися «в.о.» доти, доки в оточенні Януковича не підберуть іншу, менш незрозумілу киянам фігуру. Тим більше що багато представників так званої київської еліти, з готовністю почали шукати себе в нових розкладах, щоб залишитися десь при посадах.

Вибір у Попова досить складний, а особливості його біографії поки що свідчать радше про схильність до образу «простого господарника», а не харизматичного лідера міста. Зважаючи на описані вище чинники, цього може бути недостатньо, щоб підкорити Київ і киян.

«В.О.» ІЗ КОМСОМОЛЬСЬКА

Постать самого Олександра Попова, якого наділили високою довірою регента Київського, зазвужує на окрему увагу. Традиційно для мерів міст він виходець із будівельної галузі, чотири рази обирався мером Комсомольська. Як зазначено в офіційній біографії, його батьки були ледь не з-поміж «засновників» міста, будуючи його свого часу навколо гірничо-збагачувального комбінату (ГЗК).

Натомість нетрадиційно для мерів, але традиційно для представників нової влади Попов має інший слід у кар'єрі: у 1987–1993 роках він працював у КДБ – СБУ й пішов у відставку аж підполковником. М'яко кажучи, стрімка кар'єра, особливо якщо взяти на віру твердження рекламних матеріалів про Попова у ЗМІ, в яких його служба в органах лише перетинається з роботою в Полтаві після армії. Там він «на роботі з кимось перетинався із цієї сфери», як пояснюють ЗМІ його рідні. Що могли хотіти від виконроба Полтавського ГЗК «люди з цієї сфери»

У 1987–1993 роках
Олександр Попов
працював
у КДБ – СБУ
й пішов
у відставку
підполковником

– окреме питання. Хай там як, а підполковник у відставці згодом зробив хорошу кар'єру в будівельній галузі і як діяч місцевого самоврядування.

Політична кар'єра Попова пов'язана з регіоналами. Джерела з його оточення виводять історію цих стосунків іще з Комсомольська – із «близьких зв'язків» мера з місцевим великим бізнесом, підпорядкованим регіоналам. Дехто навіть пояснює тривалість перебування Попова на посаді мера Комсомольська саме цими зв'язками: він був своїм для власників підприємств, робітники яких своїми голосами й забезпечували його переобрання. Щоправда, у 2006 році шляхи розійшлися. Костянтин Жеваго, власник основного підприємства міста – Полтавського ГЗК (постачає продукцію на Макіївській і Єнакіївській комбінати, що входять до бізнес-імперії Ріната Ахметова), примкнув до БЮТ. Натомість Попов залишився в обіймі регіоналів.

Під час «блакитної реставрації» 2006–2007 років Олександр Попов потрапив в урядові кабінети. 1 березня 2007-го його призначили заступником міні-

З КИЄВОМ НОВА ВЛАДА, СХОЖЕ, ЗБИРАЄТЬСЯ ПОВОДИТИСЯ, ЯК ІЗ ЗАВОЙОВАНОЮ ТЕРИТОРІЄЮ, З ЯКОЇ ТРЕБА ОТРИМАТИ РЕПАРАЦІЇ ТА КОНТРИБУЦІЇ

стра будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України. А 21 березня того самого року, незадовго до розпуску парламенту і дострокових виборів, він став міністром житлово-комунального господарства України й перебував на цій посаді до зміни уряду 18 грудня 2007-го.

Зараз у руках Попова виконавчі важелі управління Києвом. Він має обрати свою лінію поведінки на тлі операцій, які проводять його однопартійці в столиці загалом, таких як зачистка оточення Черновецького, повернення монополій у комунальну власність для можливої «правильної» приватизації згодом, цементування нової біль-

шості в Київграді (із залученням перебіжчиків і тих, хто прикнуб), ліквідація самоуправління на районному рівні.

Попри деякі спроби піару, наприклад, погрози позбавити премії все міське керівництво включно із собою в разі невіплата зарплат комунальникам, він наразі особливо і не намагався сподобатися киянам. Зрештою, не факт, що саме на нього зробить ставку нинішня влада. Його оточення швидше нагадує збірну, представники якої різною мірою наближені до нього, але також і до різних груп у владному конгломераті.

Відсутність спроб показати людям власне обличчя (поза безбарвним образом «професіонала-господарника») може свідчити й ще про одне: з Києвом нова влада збирається поводитися, як із завойованою територією, з якої треба отримати репарації та контрибуції. Хоч би чого це коштувало населенню.

Ілюстрацію до того, навіщо і як може прислужитися цілком незалежна від людей місцева влада, кияни отримали вже сьогодні. У Солом'янському районі Києва, на вулиці Уманській, практично в центрі столиці, вже півтора місяця працює сміттєспалювальний завод. Утилізація сміття – прибутковий бізнес. Тож нова влада, нікого не питавши, «ощасливила» і без того забруднений густонаселений район. Громадськості стало відомо про об'єкт лише тепер, незважаючи на серйозну шкоду для екології цієї частини міста. Завод розташований за 200 м до найближчого житла замість передбачених законодавством 500 м. Утім, проєкт уже встиг отримати всі потрібні дозволи, погодження і підписи. Якщо їм вірити, то завод не спалює сміття, викидаючи продукти згорання в атмосферу, а ледь не поліпшує екологічну ситуацію. Історія із заводом потрапила до ЗМІ, за неї взялися народні депутати. Можливо, саме тому цей випадок розв'яжуть у якийсь компромісний спосіб, демонструючи «відкритість» можновладців. Але це не гарантує, що подібні випадки вже не траплятимуться. Адже нова система влади в Києві відтепер може не реагувати на зовнішні подразники: вибори в столиці відбудуться нескоро. ■

Присвячується 20-річчю студентської революції на граніті

24–26 вересня, м. Ірпінь (парк Перемоги)

Гайдамака UA

фестиваль патріотичної та повстанської пісні

За сприяння ірпінського міського голови Бондаря О. В., ірпінської міськради та міського управління культури

Тартак

ОтVinta

ТНМК

Гайдамаки

Рутенія

Тінь Сонця

Мертвий Півень

...та інші

- Ток-шоу з громадськими діячами;
- Презентації повстанських книжок;

- Бардівські вечори;

- Поетичні вечори;

Голова оргкомітету –
Олесь Доній

організатор

<http://ostbar.com.ua>

Територія вільна від алкоголю

Літературного «своя правда»
Україна
ТОНІС
ГЛАВРЕД

Офіційний партнер

Корреспондент.net

Головний інформаційний партнер

[канал чесних новин]

Якщо ти в душі повстанець – гайда на «Гайдамаку»!

Покращення вже сьогодні

За президентства Віктора Януковича бізнес-імперія Дмитра Фірташа розбудовується надшвидкими темпами, а Рінат Ахметов втілює мрії в життя

Автор:
Іван Нелюбченко

Дмитро Фірташ і Рінат Ахметов прямо чи опосередковано вклали в передвиборчу кампанію Віктора Януковича чи не найбільше фінансових та інформаційних ресурсів. Саме ці два олігархи, згідно з усталеною в нашій країні традицією, після перемоги на виборах лідера регіоналів отримали можливість конвертувати політичний вплив в економічні дивіденди. І вони цією можливістю скористалися сповна. Із входженням ММК імені Ілліча до бізнес-імперії Ріната Ахметова SCM стала однією з найбільших металургійних корпорацій у Європі. А Group DF Дмитра Фірташа повертає втрачені позиції на внутрішньому ринку газу та фактично монополізувала виробництва двоокису титану й азотних добрив в Україні.

ГАЗОВИЙ РЕНЕСАНС

Успішність будь-якого великого бізнесу в Україні залежить від лояльності до нього влади. Дмитро Фірташ залежний від стосунків із керівництвом держави як ніхто інший, оскільки левова частка бізнесу його фінансово-промислової групи – посередництво, а не виробництво. Зокрема, починаючи з 2004 року основним джерелом надходжень Group DF була швейцарська компанія RosUkrEnergo, в якій групі належить 50% (решта – російському Газпрому). З липня 2004-го по грудень 2005-го на посередницьких послугах і транспортуванні туркменського газу до України RUE отримала \$755 млн прибутку. В 2006-му компанія, зареєстрована в швейцарському кантоні Цуг (**герб – на стор. 28**), по суті, монополізувала газопостачання в Україні і зайняла 50% внутрішнього ринку промислових споживачів

\$1-1,5 млрд
дивідендів від діяльності СП «УкрГаз-Енерго» в 2006–2008 рр. досі не розподілені

ЧИ НЕ НАЙДЕШЕВШИЙ СПОСІБ ТІНЬОВОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ – ПОСТАВИТИ НА ЧОЛІ ДЕРЖПІДПРИЄМСТВ СВОЇХ ЛЮДЕЙ

Опозиційний нардеп Сергій Соболєв поширив непідтверджену інформацію, що група Фірташа контролює **90%** розподільчих газопроводів країни

шляхом створення спільного підприємства «УкрГаз-Енерго» з НАК «Нафтогаз України». Задекларований прибуток RUE за 2006 рік становив \$785 млн, а вже в I півріччі 2008-го сягнув \$1,16 млрд. Усі опитані інвестиційні аналітики стверджують, що підприємства хімічної промисловості таких прибутків Group DF ніколи не приносили. Окрім того, через подорожчання імпортного газу (сировини для хіміків) з 2005 року Дмитро Фірташ навіть планував продати деякі такі підприємства через збитковість.

З другою прем'єрською каденцією Юлії Тимошенко у Group DF стали виникати неприємності. На початку 2009-го український Нафтогаз і російський Газпром (виконуючи домовленості прем'єрів Юлії Тимошенко та Владіміра Путіна)

відмовилися від посередництва RUE, як наслідок – СП «УкрГаз-Енерго» згорнуло діяльність. Дмитро Фірташ ледь не залишився біля розбитого корита після того, як росіяни дали згоду на відчуження в RUE 11 млрд м³ газу в рахунок погашення боргових зобов'язань цієї компанії перед Газпромом, які НАК придбала за \$1,7 млрд.

З приходом до влади команди Віктора Януковича розпочався ренесанс Group DF. Зокрема, RosUkrEnergo виграла справу проти Нафтогазу в Стокгольмському арбітражі, який визнав незаконним відчуження 11 млрд м³ у швейцарської компанії. Цікава деталь – напередодні прийняття цього рішення НАК, що

виступала відповідачем по справі, чомусь відмовилася від послуг юридичної фірми Magisters і вирішила захищатися самотужки. Результат цього кроку відомий: Нафтогаз зобов'язали не лише повернути RUE газ, відібраний на початку 2009 року, а ще й сплатити 1,1 млрд м³ блакитного палива пені. Зараз пов'язані давніми стосунками міністр ПЕК України Юрій Бойко і співвласник RosUkrEnergo Дмитро Фірташ обговорюють варіанти виконання стокгольмського рішення. Паралельно на рівні урядів РФ і України розглядається можливість відновлення діяльності СП «УкрГаз-Енерго». При цьому вплив Дмитра Фірташа на вітчизняний газовий ринок суттєво підсилений низкою кадрових рішень: призначеннями Юрія Борисова та Сергія Вінокурова (які працювали на керівних посадах в Group DF) керівниками компанії «УкрГазвиробування» і «УкрТрансгаз» (входять до складу НАК).

ХІМІЧНИЙ ЗАХИСТ

За попередньої влади у Group DF виникли проблеми в управлінні хімічними активами. Так, у 2009 році в ЗАТ «Кримський Титан» сплив термін дії договору оренди державних підприємств – постачальників сировини: Іршанський та Вільногірський ГЗК забезпечували завод ільменітами, з яких він виробляв двоокис титану на експорт. Уряд Юлії Тимошенко не планував віддавати ці ГЗК у подальшу оренду, а хотів створити титанову компанію, що об'єднала б усі підприємства галузі. До цього холдингу мала увійти й державна частка ЗАТ «Кримський Титан», себто контрольний пакет. Фактично Group DF ризикувала втратити підприємство, в якому їй належало 50% – 1 акція, але яким керував Олександр Нечаєв, людина Дмитра Фірташа.

Основні активи бізнес-імперії Ріната Ахметова

Видобування залізорудної сировини

- Північний ГЗК
- Центральний ГЗК
- Інгулецький ГЗК
- Докучаєвський флюсодоломітний комбінат
- Новотроїцьке рудоуправління
- Криворізький центральний рудоремонтний завод
- Кривбасвибхупром

Банківська справа

- ПУМБ
- Донгорбанк

Страховання

- АСКА
- АСКА-Життя

Роздрібна торгівля

Мережа «Брусниця»

Послуги зв'язку

- Vega
- Оператор life:)

Готельний бізнес

- Донбас Палас
- Опера

Хімічна переробка

- НВО «Інкор і К»

Видобування вугілля та коксу

- Краснодонвугілля
- Авдіївський коксохімічний завод
- United Coal Company
- Павлоградвугілля
- Шахта «Комсомолец Донбасу»
- Моспінське вуглепереробне підприємство
- ЦЗФ «Курахівська»
- ЦЗФ «Павлоградська»
- ЦЗФ «Добропольська»
- ЦЗФ «Жовтнева»

Медіа-бізнес

- Телеканали «Україна», «Футбол»
- Тижневик «Донецкие новости»
- Газети «Сегодня», «Салон Дона и Баса», «Вечерний Донецк», «РІО», «Приазовский рабочий»
- Digital Ventures (DV)
- Інтернет-портал tochka.net

Збирання, переробка і постачання брухту

- ПФК «Прометей»

Видобування глини

- Веско
- Дружківське рудоуправління
- Вогнетривруд

Виробництво сталі та прокату

- Азовсталь
- Єнакіївський металургійний завод
- ММК імені Ілліча*
- Ferriera Valsider (Італія)
- Харцизький трубний завод
- Trameal SpA (Італія)
- Spartan UK (Велика Британія)

Машинобудування

- Дружківський машзавод
- ЗАТ «Горлівський машинобудівник»
- Донецький енергозавод
- Свердловський машинобудівний завод
- Укртрансаш**
- Каменський машинобудівний завод (РФ)***

Логістика

- Дунайська судноплавна компанія

Роздрібна торгівля нафтопродуктами

- Мережа АЗС «Паралель»
- Мережа АЗС «Гефест»

Дистрибуція електроенергії

- Сервіс-Інвест
- Підприємство електричних мереж «Енерговугілля»

Футбольний бізнес

- ФК «Шахтар» (Донецьк)
- Стадіон «Донбас Арена»

Генерація електроенергії

- Східенерго

Будівництво та реконструкція нерухомості

- ЕСТА Холдинг

*Угода оформлюється

**Отриманий дозвіл АМКУ на консолідацію понад 50% акцій компанії

***Отримані дозволи Федеральної антимонопольної служби РФ і АМКУ на консолідацію понад 75% акцій заводу

За даними відкритих джерел

Основні активи бізнес-імперії Дмитра Фірташа

Транспортування та імпорт газу до України та ЄС
• RosUkrEnergo AG (50%)

Реалізація газу в Україні
• СП «Укргаз-Енерго» (25%)

Газо- й енергопостачання
• Emfesz (Угорщина)

Будівництво газогонів у Середній Азії
• Zangas (Австрія)

Виробництво технічної соди
• Кримський содовий завод

Оптовий нафтотрейдер
• Euronit (Угорщина)

Виробництво аміаку й азотних добрив
• РівнеАзот
• Стирол
• Нітроферт (Естонія)
• ТаджикАзот (Таджикистан)

Виробництво двоокису титану
ЗАТ «Кримський Титан» (50% - 1 акція)

Видобування титанової сировини
• Іршанський та Вільногірський ГЗК (орендує в державі)
• Валки-Ільменіт, Межуріччя ГЗК

Будівництво нерухомості у Києві
• Group DF Real Estate

За даними відкритих джерел

Регіонали, прийшовши до влади, не відмовилися від ідеї створення титанового холдингу під егідою держави. На гербовому папері ця ініціатива виглядає пристойно – відбувається об'єднання компаній, а керівником холдингу призначено того

самого Олександра Нечаєва. Ігор Лазарович (працював у компанії OstChem, «доньці» Group DF) – інша креатура Дмитра Фірташа – очолив держпідприємство «Сумхімпром». Лише завдяки цим призначенням олігарх сконцентрував усе виробництво двоокису

титану і фосфорних мінеральних добрив в Україні. Зі створенням титанового холдингу Дмитро Фірташ де-факто отримає контроль ще й над Запорізьким титаномагнієвим комбінатом.

Як тут не згадати голову Фонду держмайна Олександра Рябченка, який до призначення на посаду в абстрактному контексті розповів **Тижню**, що найлегший і чи не найдешевший спосіб приватизації – поставити на чолі підприємства своїх людей і створити лобі, яке не дозволить державі прозоро продати компанію на конкурсних засадах. Про «приватизацію топ-менеджменту держпідприємств» любив розмірковувати і регіонал, екс-голова ФДМУ Михайло Чечетов (знову ж таки не згадуючи конкретних прізвищ). Від редакції додамо: доля таких підприємств складається по-різному. Деякі – рівня Нафтогазу чи Укртелекому – виявляються об'єктами паразитування і стабільним джерелом доходів окремих ФІП, а деякі – дрібніші компанії – заганяються у борги, стають інвестиційно нецікавими, а потім йдуть із молотка за безцінь.

За останні кілька місяців суттєво поліпшилися справи на підконтрольному Group DF РівнеАзоті, що виробляє азотні добрива. Цей бізнес безпосередньо пов'язаний із газовим, адже блакитне паливо становить близько 70% собівартості добрив. Проблеми на підприємстві почалися ще в 2005 році, коли імпорتنний газ став дорожчати. Найгіршими були кінець 2008-го та 2009-й – тоді попит на добрива на світовому ринку знизився, а підприємство працювало збитково. В 2009-му НАК «Нафтогаз України» обмежила постачання палива на підприємство через борги, а уряд Тимошенко відмовив РівнеАзоту в наданні державної допомоги, яку отримали інші учасники ринку. З початком президентства Віктора Януковича керівництво РівнеАзоту почувається набагато впевненіше. А після того як Group DF купила концерн «Стирол» у регіонала Миколи Янковського, амбіції Дмитра Фірташа стати домінуючим гравцем хімічного ринку майже задоволені. За даними відкритих джерел, олігарх нібито розпочав переговори з Олександром Ярославським про купівлю

Мережа магазинів дивовижних речей

хімкомбінату «Черкаський Азот». А останнім акордом у концентрації активів галузі, на думку експертів, виявиться придбання Одеського припортового заводу (разом із пунктом перевалки аміаку, який надходить на експорт), як варіант – у партнерстві з Газпромом. До кінця року уряд планує приватизувати ОПЗ.

КВІТКА В БАНЦІ

Наприкінці 2008 року – в розпал фінансової кризи – Дмитро Фірташ несподівано вирішив взятися ще й за банківську справу, зокрема зацікавився Надра Банком. Фінансова опинилася в епіцентрі скандалу – прем'єр-міністр Юлія Тимошенко особисто звинуватила керівництво банку в нецільовому використанні коштів, наданих НБУ для його підтримки. Дмитро Фірташ втратив інтерес до фінансової справи, а навесні цього року знову зацікавився нею. Зараз уряд Миколи Азарова та НБУ планують рекапіталізувати банк на паритетних засадах із приватним інвестором – сторони мають внести по 5 млрд грн. Проти виступають Світовий банк та Міжнародний валютний фонд, попереджаючи, що це надто дорого обійдеться для бюджету і дешевше ліквідувати банк. «За» – лобісти інтересів Дмитра Фірташа. Нагадаємо, що досвід паритетної співпраці з олігархом держава вже має – дивіденди від діяльності СП «Укргаз-Енерго» в 2006–2008 роках досі не розподілено. Ціна питання – \$1–1,5 млрд.

ЗДІЙСНЕНА МРІЯ

Рінатові Ахметову, який заробляє не на посередництві енергоресурсів, а на виробництві та експорті металу та напівфабрикатів, підтримка влади потрібна значно менше, ніж Дмитрові Фірташу. У випадку з SCM така підтримка має бути радше символічною – для самозаспокоєння олігарха, до офісу якого экс-міністр внутрішніх справ Юрій Луценко в 2005-му завітав на бронетранспортері. Бізнес SCM диверсифікований і порів-

няно не дуже залежить від змін кон'юнктури на зовнішніх ринках та політичному Олімпі.

Утім, за недовге президентство Віктора Януковича найбагатша людина країни здійснила давню мрію – придбала Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча. Як не раз писав **Тижень**, за дивних обставин (ММК став об'єктом рейдерської атаки невідомих росіян) і після тривалих консультацій гендиректора заводу Володимира Бойка з головою держави (див. № 35/2010).

Через відсутність власної сировинної бази ММК імені Ілліча був змушений купувати залізну руду в структур Ріната Ахметова. Особливо важко заводу було після 2007 року, коли SCM поглинула металургійний бізнес Вадима Новінського (група «Смарт») і сконцентрувала більшість гірничо-збагачувальних комбінатів, що нав'язали іншим учасникам ринку без власної сировини диктат цін. Проте Володимир Бойко багато років повторював, що не збирається продавати комбінат. Зібрався і дуже швидко. «Виходу справді не було. Ну не вдалося мені те, що я просив у Леоніда Кучми: віддай ГЗК, віддай коксохім. Був би в нас ГЗК і коксохім, ми були б непереборні», – зізнався Володимир Бойко в одному зі своїх інтерв'ю.

Відмовившись захистити ММК імені Ілліча від невідомих рейдерів, влада штовхнула його в обійми Ріната Ахметова. Цілком можливо, це стало певною компенсацією за втрату олігархом іншого цікавого об'єкта – Запоріжсталі, яку придбав російський державний Внешнекономбанк в інтересах групи інвесторів. Але це інша історія (див. **Тижень**, №22/2010).

За нетривале президентство Віктора Януковича спонсори-олігархи покращили життя вже сьогодні. Попереду – приватизація ОПЗ та Укртелекому, на які претендують відповідно Дмитро Фірташ та Рінат Ахметов. ■

Диво-аксесуари для комп'ютера

Домашні дрібниці

Мультимедія

Розваги та відпочинок

Предмети інтер'єру

Дивна канцелярія

В Інтернет-магазині
www.chudesa.com.ua

-5%

- ТРЦ «Караван»
- ТРЦ «Dream Town»
- ТВК «Глобус»
- ТРЦ «SKY MALL»
- ТЦ Галерея подарунків «Новий проїзд»

Третього шляху немає

Україні доведеться робити вибір між Європою та Росією

Автор:
Уве Умлауфф, Німеччина

Чітка відмова від членства в НАТО й водночас незламна воля до членства в Євросоюзі. Україна надалі балансує на перехресті назад-вперед між Заходом та Сходом. Твердження американського держсекретаря Гілларі Клінтон під час її візиту до України про те, що не можна змушувати Україну обирати між Росією та Заходом, не є хибним. Але тільки щодо слова «змушувати». Від України все ще очікують рішення, але вона має зробити вибір самостійно.

ЗОНА НАГЛЯДУ

Альтернативи зрозумілі: з одного боку, зона вільної торгівлі з ЄС – найбільшим ринком світу із сукупним населенням 500 млн осіб та з ВВП \$18,4 трлн (для порівняння: у 2009 році населення США становило приблизно 300 млн осіб, а ВВП – \$14,3 трлн). Фактично це передумова входження до ЄС. З іншого боку, членство у слабкому Євразійському економічному співтоваристві (ЄврАзЕС), де домінує Росія. Мовою спорту – це вибір між участю у Лізі чемпіонів та віце-чемпіонством у третьому футбольному дивізіоні. Як ще можна назвати митний та в майбутньому економічний союз, члени-засновники якого не можуть узгодити тарифи навіть на основні товарні групи?

Для України членство в ЄврАзЕС означатиме відкат назад, у глухий кут. Члени цього союзу неконкурентоспроможні на світовій арені. Найбільший із них – Росія – визначає політичні параметри, але слабші члени не стають від цього сильнішими.

Угода про Митний союз, яку підписали Росія, Білорусь і Казахстан у листопаді 2009-го, мала набрати чинності частково 1 січня цього року, а повністю – 1 липня. До 2012-го його учас-

ники планували створити Спільний ринок. Насправді ж Митний союз набрав чинності лише 6 липня, тому що Білорусь не ратифікувала угоди про його створення. Причиною цієї затримки був газовий конфлікт Росії та Білорусі. Між країнами все ще залишаються серйозні розбіжності щодо тарифів на нафту, нафтопродукти та пограничні авто. Тому Митний союз фактично є тільки на папері, і його краще назвати зоною митного нагляду. Це повніше схаактеризує роль Росії.

Схоже, що Україна це розуміє, бо Москва роками закликала Київ до участі в союзі, але дотепер безуспішно. Напри-

кінці червня український віцепрем'єр Сергій Тігіпко пояснив на 14-му інвестиційному саміті в Москві, що Росія та Україна повернуться до переговорів про Митний союз, тільки коли Росія стане членом СОТ, а Україна успішно укладе угоду про вільну торгівлю з ЄС. Але в цьому разі подальші перемовини щодо членства в ЄврАзЕС Україні потрібні як п'яте колесо до воза. За своєю формою та змістом зону вільної торгівлі не порівняти з Митним союзом, бо в останньому випадку йдеться про делегування частини суверенітету. Одночасно перебувати в Митному союзі з Росією та мати угоду про вільну торгівлю з ЄС неможливо. Тому Україна має обрати одне з двох.

ФАЛЬШИВИЙ ОПТИМІЗМ

Не всі провідні українські політики з цим згодні. 17 червня голова Верховної Ради Володимир Литвин під час візиту до Німеччини відповів на запитан-

ня журналістів про альтернативу між Європою та Росією. Литвин не погодився, що між ними є якийсь антагонізм, та підкреслив, що «без України Європа є незавершеною. Вона має бути частиною ЄС».

Чудовий зразок самовпевненості продемонстрував у червні також прем'єр-міністр Микола Азаров під час прес-конференції в Люксембургу. Говорячи про перемовини щодо зони вільної торгівлі, він заявив: «У деяких пунктах підемо на поступки ми, у деяких інших – ЄС». Про незмінність курсу на Європу заявляв під час своїх першого і другого візитів до Брюсселя й президент Янукович.

Попри весь оптимізм українських політиків, європейсько-українські відносини та переговори щодо зони вільної торгівлі мають тривалу й мінливу історію. Допомога Україні з боку ЄС почалася з інструменту європейського сусідства та партнерства, який був спрямований на підтримку реформ в Україні у межах підписаної у квітні 1998 року Угоди про партнерство та співробітництво і Плану дій Україна – ЄС (2005 рік). Національна індикативна програма на 2007–2010 роки визначила три пріоритетні сфери підтримки: розвиток якісного урядування, регуляторна реформа та розбудова адміністративних інституцій, розвиток інфраструктури.

13 вересня Віктор Янукович як президент удруге відвідав столицю Євро-союзу – Брюссель. Цього разу вже ніхто не приховував, що переговори України з ЄС про зону вільної торгівлі та асоціацію зайшли в глухий кут

СПІЛЬНОТА ЦІННОСТЕЙ

Отже, згадані вище політики, мабуть, забули, що ЄС – це не тільки економічний союз, а також і спільнота цінностей. Як у будь-якому клубі, у ЄС є правила, які потенційні члени можуть прийняти чи ні. Але тоді вони не можуть вступити до нього. Йдеться не лише про основні принципи спільного ринку – вільний рух товарів, людей та капіталів. Дотепер ЄС приймав тільки вільний рух українського капіталу до Лондона, Люксембургу чи Кіпру. А ось до вільного руху людей і товарів ставлення в Європі було менш привітне. Україна натомість скасувала для європейців візовий режим, а зі вступом до СОТ у травні 2008 року відкрила свої ринки для імпорту з ЄС.

Йдеться про той обсяг європейського законодавства (так званий *acquis communautaire*), який повинні імплементувати всі члени, включно з асоційованими. До цих норм, звісно, належать і такі базові принципи, як свобода ЗМІ.

Саме з цієї причини переговори між Києвом та Брюсселем тривають із лютого 2008-го. Український уряд, зі свого боку, ухвалив 19 травня цього року резолюцію про пріоритетні заходи інтеграції України до ЄС на 2010 рік. У ній йдеться про пріоритетні дії на підтримку процесів політичної асоціації та економічної інтеграції. Обидві сторони також погодилися проводити постійні зустрічі у другій половині року, щоб сприяти розвитку двосторонньої співпраці. Порядком денний взаємодії України та ЄС тепер має на меті підготовку та імплементацию угоди про асоціацію. Після ухвалення Порядку денного в листопаді 2009-го було створено спільний комітет високопосадовців. Під час його першої зустрічі в січні 2010-го було складено перелік із 78 пріоритетів на 2010 рік.

Однак наразі реалізовано з них тільки 11, і в цьому полягає справжня дилема. Яка користь від усіх цих угод і договорів, якщо на практиці переговори відбуваються в зовсім іншому руслі? Документи залишаються сумною теорією. Та все ж у перспективі альтернативи цьому шляху немає – ані для політиків, ані для великого бізнесу.

УКРАЇНЬКА НЕПОСЛІДОВНІСТЬ

Політика й великий бізнес перебувають в Україні в одному човні, а це означає, що саме підприємці тримають стерно. У Західній Європі Верховну Раду України називають клубом мільярдерів, оскільки депутати обстоюють інтереси великих компаній. У 2007 році 399 із 450 парламентаріїв проголосували за початок переговорів про нову угоду з ЄС, але відтоді всі політичні табори почали маневрувати між Брюсселем та Москвою. У квітні 2009-го уряд Тимошенко підтримав кілька тарифів на імпорт, які суперечили членству в СОТ і були скасовані лише за наполяганням ЄС. Колишній президент Ющенко у 2006-му ветоував новий закон про акціонерні товариства, що відповідав європейським та міжнародним стандартам. Двоїстою є й поведінка Партії регіонів. Тільки Комуністична партія, яка тепер належить до владної коаліції, послідовно виступає проти будь-яких угод із ЄС.

Чому ж є непослідовною поведінка політичних сил? Вартість узгодження українського законодавства з європейським величезна. Головною проблемою є те, що такі витрати може виправдати тільки чітка перспектива членства. І це основний недогляд ЄС разом із небажанням досягти компромісу щодо сільського господарства та харчової промисловості, що забезпечують понад 10% українського ВВП та більше ніж 20% робочих місць. На додаток до митного європейського агропротекціонізму є ще й високі гігієнічні та санітарні стандарти, особливо для м'ясних та молочних продуктів. Це означає, що для того аби вийти на європейський ринок, потрібні великі інвестиції, тож українським компаніям, як правило, вигідніше експортувати до Росії. Російське населення, як і українське, схоже, стійкіше до низьких гігієнічних стандартів.

Позиція великих корпорацій теж є двоїстою. Найпозитивніше до євроінтеграції ставляться експортоорієнтовані підприємства металургії та важкої промисловості. Сергій Тарута та Рінат Ахметов публічно підтриму-

вали членство в СОТ. У квітні 2009 року директор із міжнародних зв'язків та відносин з інвесторами SCM Джок Мендоза-Вілсон заявив на круглому столі, присвяченому угоді про вільну торгівлю між Україною та ЄС, що важливим завданням є наближення української регуляторної бази (включно із законодавством і стандартами) до європейської. «Ми – бізнес та уряд – маємо розбудовувати структури, які були б здатні імплементувати ці зміни у регулюванні та законодавстві. Зона вільної торгівлі є справжньою нагодою побудувати глибокі та тривалі зв'язки з найбільшим та найбагатшим ринком світу», – зазначив він, і тут нічого додати.

За останні десять років перед фінансовою кризою частка українського експорту до ЄС зросла з 20% до майже 30%. Та промислові магнати зацікавлені не лише в експорті, їм потрібні й закордонні кредитори, вони хочуть провести IPO (первинне публічне розміщення акцій) на іноземних біржах. А це означає більше прозорості у питаннях власності та захисту міnorитарних акціонерів.

Але... У 2008 році в інтерв'ю «Українській правді» Ігор Коломойський на запитання про те, чи відкриєте ви структуру власності групи «Приват» згідно з новим європейським законом про акціонерні товариства, відповів: «Прозорість – це менше

прибутків». Інші магнати теж не схвалюють чітко угоди про вільну торгівлю, особливо в тих галузях, де можна очікувати подальшого зростання конкуренції. Це, наприклад, автомобільна та фармацевтична промисловість, що (після газової промисловості та енергетики) отримують найбільше державної допомоги та податкових пільг. Є в Україні також чимало неефективних сільськогосподарських підприємств та маши-

отримав шматок пирога, найбільше зацікавлені в тому, щоб його зберегти. А це можливо тільки в разі застосування європейських, а не російських законів. Про правовий захист власності в Росії своїм українським колегам багато цікавого можуть розповісти російські олігархи.

ВТРАТА ПРИВІЛЕЇВ

Щоб утилити в життя перехідне законодавство, у ньому має бути зацікавлена бюрократія, яка, однак, ставиться до нього, м'яко кажучи, стримано. Там, де йдеться про втрати привілеїв, неминуче буде опозиція. Наприклад, у галузі технічної стандартизації та споживання ексклюзивні права має Держстандарт України. Натомість законодавство ЄС сегментує відповідальність за цю сферу між кількома державними установами та приватними організаціями. Офіційно – щоб попередити конфлікт інтересів, а неофіційно – щоб уникнути корупції. Як засвідчило опитування Міжнародної фінансової корпорації (складова Світового банку), у 2007 році 72% опитаних компаній в Україні використовували «неформальні методи», щоб уникнути тривалих перевірок Держстандартом.

Але є ще одна група інтересів – українські громадяни. У середній перспективі саме вони справді виграють від угоди про вільну торгівлю, а згодом – і від членства в ЄС. Дотепер усі нові члени: від Іспанії та Португалії до Греції та країн Балтії – відчували значне зростання добробуту. Це саме стосується й російських меншин у цих країнах. Українські громадяни теж це відчують. Тому альтернативою членства України в ЄС є не Росія, а голосування ногами. Багато українців уже покинули свою країну в останні роки, а угода про асоціацію, що включатиме і зону вільної торгівлі, і зниження візових вимог, але без перспективи членства в ЄС, здійме ще більшу хвилю еміграції.

Основною відмінністю ЄС від ЄврАзЕС є те, що Євросоюз – це не лише економічний союз, а й спільнота цінностей. А щоб стати сильнішим, треба шукати сильних, а не слабких партнерів. ■

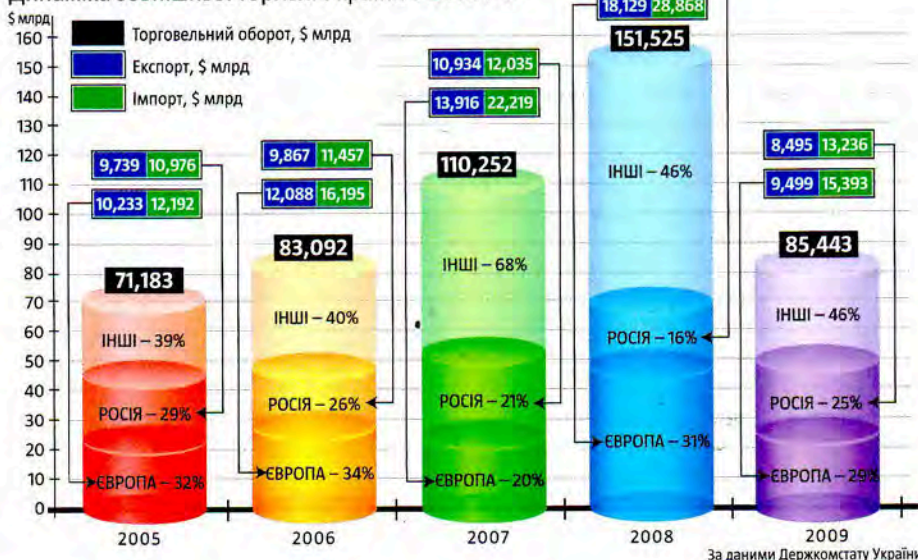
ВИБІРКОВА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ACQUIS COMMUNAUTAIRE І ТРИВАЛІШИЙ ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД МОЖЕ СТАТИ КОМПРОМІСОМ ПРИ СТВОРЕННІ ЗВТ З ЄС

нобудівних заводів, які матимуть проблеми з європейською грантовою політикою.

Отже, навіть в одній бізнесгрупі, що має інвестиції в різних секторах економіки та зацікавлена водночас у державній допомозі та збільшенні експорту до ЄС, часто буває конфлікт інтересів. Компромісом може стати, по-перше, вибіркова імплементація *acquis communautaire*, а по-друге, триваліший перехідний період. Велика приватизація може допомогти змінити ставлення до європейського законодавства. Ті, хто

ТОРГ ДОРЕЧНИЙ

Динаміка зовнішньої торгівлі України з ЄС та РФ

24

НОВІ ПОБОРИ

У РАЗІ УХВАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ МАЛИЙ БІЗНЕС ПІДЕ У ТІНЬ - ЕКСПЕРТИ

НОВИНИ

Україна, Київ

24

ЕКСПОРТ ЗЕРНА

В УКРАЇНІ НЕМАЄ ПІДСТАВ ДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КВОТ НА ЕКСПОРТ ЗЕРНА - КМУ

ЕКОНОМІКА

Україна, Київ

24

ДОВШЕ ПРАЦЮВАТИ

УКРАЇНА НА ВИМОГУ МВФ ПІДВИЩИТЬ ПЕНСІЙНИЙ ВІК ДЛЯ ЖІНОК З 55-ТИ ДО 60 РОКІВ

НОВИНИ

Україна, Київ

ЛІЦЕНЗІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ СЕРІЯ НРЛ/0057-М ВІД 10.01.2008

ЛИШЕ ФАКТИ
ВИРІШУЙ САМ.

www.24tv.com.ua

A close-up portrait of a man with dark hair and light eyes, wearing a dark pinstriped suit jacket, a white shirt, and a red tie with a yellow and white geometric pattern. He is smiling slightly. The background is dark blue with the word 'COUNCIL' visible in white capital letters.

Золота нагода

Україна не є невідворотною,
тож українці повинні
не розчаровуватись,
а боротися за свою державу

Спілкувався Дмитро Губенко

Деймон Вілсон – досвідчений дипломат і експерт-міжнародник, який нині тримає руку на пульсі трансатлантичної спільноти як віце-президент і директор програми з міжнародної безпеки дослідницького центру «Атлантична рада». Але, крім того, він великий симпатик України. **Тиждень**, однак, розмовляв із паном Вілсоном про головні виклики, які стоять сьогодні не лише перед Україною, а й світом.

ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У. Т.: Ви були старшим директором європейських справ у Раді національної безпеки США під час Бухарестського саміту НАТО 2008 року, на якому Україна та Грузія безуспішно сподівались отримати План дій щодо членства (ПДЧ). Чому США не вдалося нейтралізувати тиск Росії щодо цього питання?

– Бухарестський саміт справді не привів до надання Україні та Грузії ПДЧ, але там ухвалили дуже важливу заяву, що якогось дня ці дві країни можуть стати членами Альянсу. Ми теоретично прийняли ідею, що за умови реформ Україна й Грузія приєднаються до НАТО, якщо цього схочуть. Проте зараз бачимо, що український уряд вирішив узяти інший курс замість того, аби докласти зусиль та перетворити цю заяву на реальність. Хочу також сказати, що США не намагалися нейтралізувати тиск Росії. Дехто із союзників справді був стурбований російською реакцією, але водночас деякі лідери, особливо канцлер Німеччини Ангела Меркель, не були переконані в глибині реформ та стійкості зобов'язання вступу до НАТО України й Грузії. Певні аспекти української зовнішньої політики посилюють це занепокоєння. Рішення вступу до Альянсу не може залежати від зміни уряду в країні, його має підтримувати весь політичний спектр. Неприйнятно, коли одного дня країна каже «так», а іншого – «ні, нам це не подобається». Якщо подивитися на всі країни, які вступали до НАТО, то в жодній із них питання вступу не викликало політич-

них дебатів. Це тривале зобов'язання, і я думаю, що саме цього бракує Україні.

У. Т.: Після перемоги Барака Обами на президентських виборах у США та початку політики переавантаження американсько-російських відносин вплив Росії в Україні суттєво зріс. Чи відповідає це інтересам США?

– Так, я думаю, вплив Росії в Україні зріс. У деяких аспектах прихований підтекст політики переавантаження полягав у повазі до російських інтересів. Зростання цього впливу частково природне та очікуване. Росія – великий сусід України, у ваших країн багато спільних інтересів, вони співпрацюють. Інакше було б нерозумно. Натомість трохи турбує те, що російська сторона намагається формувати та просувати рішення щодо майбутнього України. Тому, з американської перспек-

КОНЦЕПЦІЯ ПРИВІЛЕЙОВАНОЇ СФЕРИ ІНТЕРЕСІВ – ПОРОЖНЯ БАЛАКАНИНА. В СУЧАСНОМУ СВІТІ СПРАВИ ТАК НЕ РОБЛЯТЬ

тиви, я, звісно, почуваюся некомфортно, говорячи про це Україна має вирішувати – вступати до НАТО та ЄС чи ні, але я хочу, щоб це було українське рішення. Хочу, щоб це було рішення, яке прийняли українські лідери, а українська громадськість відповіла на нього. Хочу відчувати, що їх не примушують до чогось конкретного, не шантажують відверто чи приховано. Думаю, віце-президент США Джозеф Байден зробив важливу заяву, коли сказав, що США роз-

виватимуть співробітництво з Росією, але не за рахунок наших відносин із іншими країнами, особливо з нашими друзями в регіоні. Тому важливо, щоб про це й надалі говорили. Я хотів би, щоб наш уряд бажав почути від українського, як той захищає національні інтереси у своїх відносинах із сусідами.

У. Т.: Що Захід може зробити, щоб запобігти втраті України, її остаточному включенню до російської привілейованої сфери інтересів?

– Уся концепція привілейованої сфери інтересів – порожня балаканина. Вона походить із дипломатії XIX століття, а в сучасному світі справи так не роблять. Це ганебно. Думаю, США мають спокійно ставитися до цього. Всі принципи, під якими підписалися ми, в ОБСЄ чи деінде, підписані й Росією. Всі ці документи вказують на право країн визначати свої відносини, обирати союзників, приймати свої власні рішення. І було б розумно їх дотримуватися. Це слизька дорога – говорити про привілейовану сферу інтересів. У сучасному світі уряди приймають рішення, ґрунтуючись на власних інтересах та розрахунках. Тому, з погляду американської політики, я хотів би, щоб США чітко підтримали ті країни, які хочуть відштовхнути цю концепцію. Але ці країни мають також сказати: «Зачекайте, ми матимемо добрі відносини з Росією, Польщею, Туреччиною, але ми не перебуваємо в жодній сфері інтересів. Це образливо й зухвало. Ми незалежна суверенна країна. Ми маємо намір так діяти. Й ми очікуємо, що наші сусіди поважатимуть нас так само. Як і ми поважаємо наших сусідів».

БІОГРАФІЧНА НОТА

Деймон Вілсон

Американський експерт-міжнародник та дипломат. Народився в Чарльзтоні, штат Південна Кароліна. У 1995 році здобув ступінь бакалавра в Університеті Дюка, а в 1998-му – магістерський ступінь у Школі суспільних та міжнародних відносин імені Вудро Вілсона Принстонського університету. Згодом Вілсон працював заступником директора офісу генерального секретаря НАТО лорда Джорджа Робертсона, директором центрально-, північно- та східноєвропейських справ у Раді національної безпеки США, виконавчим секретарем американського посольства в Багдаді, старшим директором європейських справ у Раді національної безпеки США. З 2008 року – віце-президент і директор програми з міжнародної безпеки Вашингтонського дослідницького центру «Атлантична рада» (Atlantic Council).

У. Т.: Авторитарні тенденції українського уряду цілком очевидні. Що, на вашу думку, мають робити США, коли атаки на свободу медіа та інші права людини в Україні посиляться? Чи має ваша країна бажання та важелі опиратися цьому? Чи Захід просто махне на все рукою, як це сталося стосовно Росії?

– Це дуже потрібне питання. Одна з найважливіших речей, які сталися в Україні за останнє десятиріччя, – значне покра-

щення стану громадянських свобод та прав людини, свободи медіа. Ми стежили за розвитком українського суспільства, іноді події були хаотичними й незрозумілими, але врешті-решт ми казали: «Як добре, що в Україні все так заплутано, а не чітко й зрозуміло, як у Росії!» Адже це означає, що є плюралізм думок, політичний поглядів, медіа. Це був один із найбільших здобутків у короткій історії незалежної України, і його треба зберегти. Але ми бачимо повідомлення про тиск на медіа й неурядові організації. Як на мене, це найнебезпечніша річ. Ми не можемо допустити згорання демократичних принципів, тож глава американської дипломатії має обов'язково про це заявити публічно та в приватних розмовах з українською владою. Я знаю, держсекретар Клінтон зробила це під час свого візиту. Це буде постійне, тривале послання – ми очікуємо, що Україна відповідатиме демократичним стандартам і своїм зобов'язанням. Водночас надзвичайно важливою є роль українського громадянського суспільства. Звісно, США та Європа мають свою роль, але ми не можемо визначити долю того, що відбувається в Україні (так само, як не можуть, сподіваємося, цього зробити й інші країни). Важливо, щоб українські голоси – офіційні, неофіційні, громадянське суспільство, медіа – говорили, захищали громадянські свободи, користувалися своїми правами. США дуже важко впливати на таку політику, якщо їм немає кого підтримати всередині країни. В Україні такі сили є. Отже, зовнішні підтримка та тиск разом із внутрішнім застосуванням прав є доброю стратегією проти згорання демократії.

У. Т.: Яка була мета липневого візиту державного секретаря Гілларі Клінтон? Чи був він успішним?

– Важко оцінювати цю поїздку, проте важливо те, що відбувається постійна дискусія, діалог. Що ж до візиту, по-перше, ти отримуєш бали за появу. Це важливо, що віце-президент Байден та держсекретар Клінтон відвідали Україну в перші 18 місяців роботи адміністрації Обами. Просто поява – це частина гри.

Їхні послання теж важливі, як-от послання Байдена про те, що американсько-російське перебалансування не відбувається за рахунок України, як і підтримка Клінтон громадянських свобод і медіа. Можливо, є деякі сумніви щодо розуміння цих послань. Я хотів би щирої розмови про напрямок, у якому уряд веде Україну, як він бачить її позицію у тривалій перспективі, її довготермінові інтереси. Хотів би переконатися в цих розмовах, що мої українські колеги бачать наслідки деяких угод із Росією. Час ставити жорсткі запитання.

ПИТАННЯ ДЛЯ СВІТУ

У. Т.: Пані держсекретар відвідала у липні також Польщу, зовнішня політика якої останнім часом різко змінилася стосовно Росії. Чи задовольняє це адміністрацію Обами?

– Якщо відверто, багато хто у Вашингтоні радий бачити розвиток тверезіших, зріліших відносин між Росією та Польщею. І я не думаю, що це означає, мовляв, Польща відвертається від своїх цінностей чи від України, наприклад. Я не вірю в це. Думаю, це просто реалістичне осмислення того, що відбувається в світі та намагання мати нормальніші взаємини з важким партнером. З американської перспективи Польща залишається цінною як найактивніша країна – член ЄС, яка підтримує бачення іншого майбутнього для Білорусі та України (особливо останньої, адже польсько-українська взаємодія глибока та сильна).

У. Т.: Розмови про трансформацію НАТО чути ще з кінця холодної війни. Тим часом Франція продає Росії кораблі Mistral, попри сильну опозицію східноєвропейських членів Альянсу, які вважають, що такий крок дискредитує цю організацію. Чи можливо відновити єдність блоку?

– Ви маєте рацію, солідарність Альянсу зараз випробовується щодо двох питань: як провадити єдину політику й у цьому контексті підходити до Росії та вимог складної антитерористичної кампанії в Афганістані. Це важко, але цінність НАТО в тому, що в цих країнах є солідарне зобов'язання захищати одна одну в разі нападу. Це

ФАЗА СПАДУ. Схоже, наразі у Вашингтоні задають ті, хто, на відміну від Деймона Вілсона, до України ставиться скептично чи байдуже

його суть. Тертя між членами були завжди. Наприклад, під час Суецької кризи або В'єтнамської війни. В історії Альянсу були важкі часи, проте всіх тримала разом його сутність. Тепер усе так само. Сьогодні є тертя щодо того, як виробити спільний підхід до Росії, як поводитися в Афганістані, але в обох цих питаннях Альянс прокладає шлях уперед. Чи він легкий? Ні, необов'язково, проте НАТО все витримає та, сподіваюся, стане навіть міцнішим.

У. Т.: Виснажлива афганська кампанія є для НАТО справжнім викликом, і деякі члени блоку вже вийшли з неї. Якою буде стратегія США?

– Так, наші хлопці справді виснажені, фактично ми на верхній точці наших зобов'язань в Афганістані. А вони сьогодні сильніші, ніж будь-коли. Президент Обама оголосив, що спрямовує до цієї країни додатково 20 тисяч вояків. Наші соратники

залишаються 50 тисяч американських вояків, головна місія яких якраз навчальна. Думаю, на листопадовому саміті НАТО в Лісабоні ми теж почуємо про зобов'язання до своєрідної зміни функцій в Афганістані. Контроль над провінціями поступово передаватимуть афганським силам безпеки, одна за одною, коли буде досягнуто певних критеріїв. Ми також маємо пояснити афганцям, що коли Обама говорив про липень 2011 року, йшлося не про виведення військ. Реальність полягає в тому, що ми маємо довготривалі зобов'язання щодо успіху країни. Ми вклали дуже багато й тепер не можемо просто піти й умити руки. В наступні місяці це зобов'язання набуде форми нового стратегічного партнерства – рамкової угоди з Афганістаном, яка матиме політичний, економічний, безпековий, тобто значно ширший характер, ніж про-

ТЕПЕР УКРАЇНА МАЄ ДИВОВИЖНЕ ІСТОРИЧНЕ ВІКНО. А СТАТИ ЦИНІКОМ, ВИСНАЖЕНИМ І РОЗЧАРОВАНИМ, – ЦЕ НАЙЛЕГШЕ

по НАТО дають іще 10 тисяч солдатів. Це вагомо. Естонці та багато інших союзників несуть навіть більші втрати на душу населення країни, ніж США. Але вони беруть участь у кампанії навіть попри те, що операція починалася як стабілізаційна та миротворча, а тепер їм доведеться воювати. Це важко? Так. Але не треба заперечувати факти, а вони полягають у тому, що зараз присутність коаліційних військ в Афганістані більша, ніж будь-коли. Вивести свої бойові підрозділи вирішив нідерландський уряд, а канадський зобов'язався зробити це наступного року. Та стратегія Альянсу – не просто вивести війська, а попросити ці країни залишитися в Афганістані з навчальною місією. Тому повного виведення військ не буде, буде їх перехід від бойових до навчальних обов'язків. Це можна порівняти з тим, що ми бачимо в Іраку. Президент Обама заявив про завершення бойових дій, але там

сто військові питання. Це є сигналом для країн регіону, що США та їхні союзники не йдуть додому. Ми введемо бойові підрозділи, почнемо навчальну місію й розвиватимемо тривалі політичні та економічні відносини з Афганістаном.

У. Т.: Ви працювали в американському посольстві в Багдаді як виконавчий секретар, тож добре знаєте Ірак. Чи справді в цій країні все найгірше вже позаду?

– Важко сказати. Раз за разом нам не вдавалось успішно передбачати ситуацію в Іраку. Країна залишається дуже крихкою. Але іракці стають дедалі відповідальнішими за свою долю. Роль Америки у визначенні майбутнього Іраку все меншає. Це добре й природно. Ми закінчили військову операцію в цій країні, але там залишається 50 тисяч наших вояків. Вони навчають іракців, та коли на них нападуть, вони битимуться. Ми також не виводили контртеро-

ристичних підрозділів, які полюють на Аль-Каїду, тож спеціальні операції далі відбуватимуться. Тому було б найвно вважати, мовляв, президент Обама мав на увазі, що ми вже бачили останні бої американців в Іраку. Це не так.

ПОРАДА ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

У. Т.: На вашу думку, що мають робити українці, аби запобігти сценарію встановлення у своїй країні авторитарного режиму та поступової втрати нею незалежності?

– По-перше, якщо ви подивитесь на Україну сьогодні, це дивовижно. Це історичне вікно. Україна незалежна, суверенна, її кордони в безпеці, вона відповідає за своє майбутнє. Подивімося на століття української історії й побачимо там труднощі, гноблення, а тепер Україна має дивовижне історичне вікно. Але це не можна брати на віру. Легко стати циніком, виснаженим і розчарованим. Тож українці та українське громадянське суспільство повинні пам'ятати, що це золота нагода в їхній історії. Ваші діти й онуки дивитимуться на цей період і бачитимуть, що це був час, коли українці будували українську державу. Тому замість того щоб ставати цинічними, втомленими й розчарованими у владі, лідерах, час ставати ще активнішими в громадському житті, медіа, урядуванні. Не варто умивати руки та відходити від активного життя. Українці не хочуть одного дня обернутися та здивуватися: «Що сталося з нашою країною? Ми втратили її. У нас було вікно можливостей, але ми його замурували». Це все не можна брати на віру. Неминучість України, її незалежний голос, її суверенітет – вони не є невідворотні. Над цим треба працювати, це треба підтримувати. І найкращий спосіб зробити це – бути успішними, дуже сильними економічно, знизити корупцію, посилити взаємини з міжнародними інституціями, інтегруватися до Європи, підтримувати добрі відносини з Росією. Це важкий тягар сьогодні для українського народу, бо ви визначаєте, яким буде майбутнє вашої країни. В історії України ці десятиріччя – серед найважливіших. ■

9/11/2010... І знову все спочатку

Гарячі дискусії навколо ідеї будівництва мусульманського центру поруч із місцем трагедії 9/11 у Нью-Йорку – це ще одне випробування для американського капіталізму як системи й світогляду

Автор:
Катерина Рубан, Нью-Йорк

У Нью-Йорку дуже рано почався суботній день «Дев'ять-одинадцять» (так коротко американці називають дати). О 8.46 перша хвилина мовчання. Потім ще три на вшанування веж-близнюків. Родичі загиблих і причетні до відбудови Всесвітнього торгового центру (ВТЦ) по черзі зачитують по кілька імен жертв трагедії. Американці відповідають своєму образу – стриманий траур і прості слова любові у святому місці секуляризованої держави. З одного боку, цей день переживається як дуже приватна втрата близьких, а з іншого – є питанням політичних дебатів, у яких усі американці займають активну позицію. Релігія для американців – це питання політичне.

БАГАТОМАНІТТЯ ПАТРІОТИЗМУ

У День патріота 11 вересня більшість людей займаються своїми справами й не їдуть у нижній Манхеттен – фінансовий центр не лише Америки, а й цілого світу. Відбудова ВТЦ виглядає там як один із сотень інших будівельних майданчиків Нью-Йорка. Навіть на натягнутій огорожі з макетами майбутньої будівлі немає згадки про 9/11. Наступного року планується відкриття меморіального музею, а

зараз на його веб-сайті можна купити футболки та інші дрібнички із символікою ВТЦ. Це не для туристів, а для самих американців, які обвішують свої будинки й машини національними прапорами та іншими патріотичними знаками, як, наприклад, гасла на підтримку війни в Іраку. Поки музей будують, туристи щодня прогулюються вулицями навколо Ground Zero (нульового рівня), місця, де розташовувалися зруйновані вежі. Звіти вони можуть дістатися на набережну з видом на статую Свободи та до бика біля Нью-Йоркської фондової біржі. Нульовий рівень – це універсальна формула американської ідеології капіталізму: щодня потрібно починати нову епоху. Саме про туристів часто згадують, обговорюючи плани відродження цієї частини міста, що до 9/11 була звичайним офісним районом, який порожнів після кінця робочого дня.

Після офіційної церемонії вшанування навколо збираються активісти: це поодинокі проповідники різних церков, не дуже численні групи з транспарантами й брошурами. Одні вимагають «правди про 9/11» і роздають безліч листівок та дисків із дуже детальними науковими поясненнями, що та як відбувалося в секунди вибухів і яким чином офіційна версія про теракт була інсценована адміністрацією Буша. Професійна тер-

РІЗНОЧИТАННЯ. І прибічники, і противники зведення мусульманського центру посилаються на Конституцію США, апелюючи до її свобод

мінологія фізиків та будівельників із кольоровими зображеннями розплавлених конструкцій, атомних структур та фотографій зіткнення надає їхнім поясненням правдоподібності, особливо коли йдеться про руйнування третього мраморного поруч із двома іншими. За їхньою версією, це було сплановане знищення, як під час зносу будинку. Але, як і кожна чергова теорія змови, все це виглядає як вияв звичного інстинкту недовіри до влади та небажання ставити складні запитання замість простих. Пояснюючи трагедію лише крізь призму стратегічних інтересів адміністрації Буша, що запропонувала найвигіднішу її версію подій, дуже легко пропустити найважливіше: сам факт теракту, який здійснили ті, хто виступає проти самого існування США як таких.

Тому на тлі прибічників конспіративних інтерпретацій адекватнішою здається інша

IMPERIALIST
AR ABROAD
BREEDS
BIGOTRY
AT HOME"

CLASS STRUGGLE
EDUCATION WORKERS

ФОТО: REUTERS

група протестантів, які критикують ісламофобію та підтримують спорудження ісламського центру й мечеті поруч із місцем трагедії. Їм опонують ті, хто вважає обурливою появу будь-чого мусульманського на цьому місці. Навколо цього впродовж останнього місяця розгорталися дуже жваві дискусії та протести. Вони особливо активізувалися після того, як міська влада підтримала й затвердила плани збудувати приватний мусульманський центр, один із багатьох типових релігійних осередків, розкиданих сьогодні по всьому місту. Як і історія з пастором, який збирався спалити Коран, усе зводиться до потреби дати відповідь на запитання: що таке свобода віросповідання та релігійна толерантність у США? Позиція Барака Обами неоднозначна: якщо на цьому місці може бути церква чи будь-яка інша релігійна споруда, то може бути й мечеть.

ПАНТЕРИ, ФРИКИ Й КАПІТАЛІЗМ

Мусульманська громада в США порівняно невелика – близько 1% населення. На вулицях дуже рідко побачиш жінок у хіджабах. Але у великих містах, особливо в Нью-Йорку, іслам має свою специфіку. У цьому місті розгорнув діяльність ліворадикальний рух афроамериканців проти расизму й сегрегації «Чорні пантери». Також варто згадати про релігійні інтереси недавніх емігрантів із Пакистану, Туреччини та Ірану. Щороку афроамериканські мусульманські вдови з дітьми приходять на місце ВТЦ, де загинули їхні чоловіки, а військові мусульмани йдуть служити в Ірак та Афганістан у складі американських збройних сил. Тому політичні заяви проти мусульман – це вельми хитка платформа, але американські праві вирішили на неї ступити.

Перед листопадними виборами до Конгресу США питання зведення ісламського центру в Нью-Йорку стало складовою передвиборчих кампаній. Проте ніхто з кандидатів так і не зважився відверто висловитися проти його будівництва, хоч опитування засвідчили, що дві третини нью-йоркців проти існування такої установи саме поруч із місцем терактів ісламських фундаменталістів. Міський бюджет грошей на центр не дає, тому звичний аргумент «на що витрачаються наші гроші?» у цьому випадку не працює.

Отже, потрібно називати справжні причини небажання бачити мечеть на Ground Zero, у точці відліку відродження американської мрії. З одного боку, багато хто вважає таких людей, як каліфорнійський пастор, який збирався спалити Коран, поодинокими божевільними, фриками, яким в Америці всюди гарантується свобода висловлювання: чи то в транспорті, чи то перед паствою, чи то на телебаченні. Але цього разу йдеться про питання, вписане у широкий контекст політичної боротьби в США. Наступного дня після річниці 9/11 у Вашингтоні відбувся величезний мітинг прихильників Парті Бостонського чаювання (громадський рух консерваторів), де Обаму критикували за відхід від основ Америки – капіталізму та індивідуалізму. Для тих, хто зі-

брався того дня під Білим домом, іслам – це загроза таким основоположним цінностям, прямо висловлена в нападі на ВТЦ, де розташовувалися офіси найбільших американських корпорацій. Ті, хто вважає Обаму майже комуністом, бояться ворогів і зовнішніх, і внутрішніх. І їхня реакція на цих ворогів лише за формою, а не за суттю відрізняється від погрозу спалити Коран.

У Нью-Йорку проживає одна з найбільших мусульманських громад у США –

До 20%
усіх мусульман країни. Великі громади зареєстровані також у штатах Каліфорнія та Іллінойс

Наразі в Нью-Йорку вже є **4** мечеті

37% американських мусульман мають арабське походження
24% – афроамериканці
20% – азіати (переважно з Південної Азії)

ІСТОРІЯ-КАЗКА

Парадоксально, але факт: американське суспільство дуже релігійне. Відмежовуючи приватну свободу від загальних спільних для всіх цінностей, релігію нібито цілкомовно переносять у сферу особистого. Але будь-що «особисте» може перейти в політичне. У секуляризованій Америці саме релігія найчастіше є тим, що називають ідентичністю. Остання ж вважається цінністю, яку варто всіляко оберігати й вивчати. Головна наперед задана підвалина цієї соціальної філософії: всі релігії можуть співіснувати мирно в багатоманітному світі – в цьому й полягають сила і гордість Америки. На перший погляд здається, що так і є: капіталізм як світогляд об'єднує всі релігії, національності, будь-які типи ідентичностей і задає загальну матрицю існування. Але при цьому недоопінуються сила пристрасті, емоцій, і виключаються всі незгодні. Культурне, людське багатоманіття Нью-Йорка є типовим для Америки. Те, як американці прожили 11 вересня 2010 року, ще раз засвідчує: країна рухається далі, що можливо завдяки індивідуальним зусиллям людей із різними ідентичностями й поглядами. Тих людей, які в День патріота чи то працювали, чи то відпочивали, чи то протестували. Було все, як завжди: у парках над Гудзоном влаштувалися пікніки, ввечері Грінвіч та Іст Вільджд заходилися від численних вечірок, які з барів виливалися на вулиці. Багато хто тут сприймає історію як таку собі казку – про динозаврів, Колумба, перших поселенців. Ці люди живуть в універсальному ізолюваному теперішньому часі. Гуляючи вулицями сьогоднішнього Манхеттену, справді важко повірити, що колись було 11 вересня 2001-го. ■

Чорна пляма світової економіки

Нафта має не менш шкідливий ефект на світову економіку й політику, ніж на довкілля

Автор:
Ян Лепетун,
Лондон

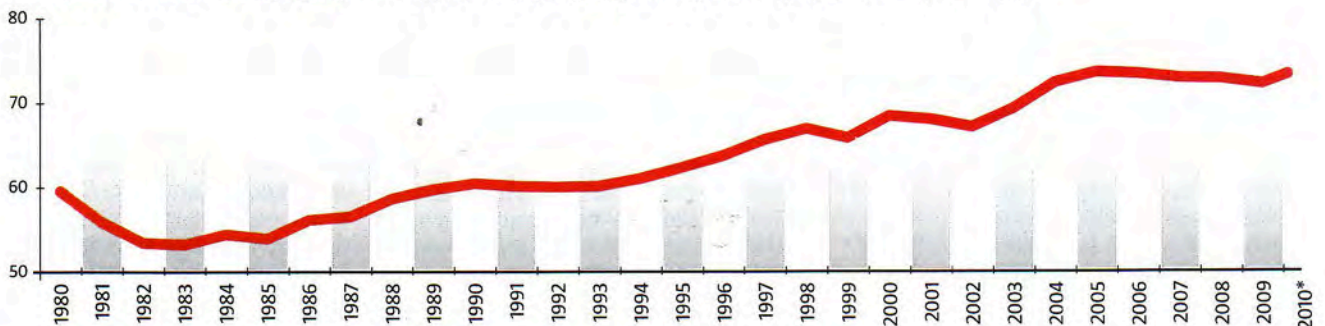
Лорезвісна свердловина у Мексиканській затоці, що протягом останніх трьох місяців вивергала до 50 тис. барелів нафти щодня, змусить багатьох ще довго відмивати свій імідж. І не лише британську British Petroleum, а й нафтову промисловість взагалі, яка вкотре виявила зневагу до суспільних потреб. Відбілювати свою репутацію доведеться й адміністрації Барака Обами, яка виявила нездатність відреагувати на кризову ситуацію різко й ефективно. Якщо ж оцінити проблему ширше, то ця нафтова катастрофа проливає світло (чи радше брудоту) на сучасну модель економіки.

КОРПОРАЦІЯ ПРОТИ ДЕРЖАВИ

В епіцентрі лиха могла опинитися будь-яка нафтовидобувна компанія, але зла вдача випала на долю British Petroleum. Через 100 днів після вибуху компанія оголосила про втрату \$17 млрд за другий квартал 2010 року. Також вона витратить \$32 млрд на ліквідацію наслідків аварії та перерахує \$20 млрд до спеціального фонду, створеного для компенсації збитків постраждалим домогосподарствам і бізнесу. Але за свою столітню історію BP пройшла через багато випробувань, тож, безумовно, залишиться на плаву й нині.

Загалом компанія демонструє стабільне зростання прибутків. До того ж акції BP стрімко поповзли вгору одразу після оголошення, що дірку на дні океану, з якої б'є нафта, закрито. Зважаючи на масштаби катастрофи, для BP та її нинішнього голови все обернулося якнайкраще. Йдучи з нинішньої посади, Тоні Гейворд отримає мільйон фунтів стерлінгів компенсації та гарантовану річну пенсію в майже £600 тис. Його нова робота буде в Росії у кріслі голови спільної корпорації ТНК-BP. Нинішні втрати компанії означатимуть також, що вона отримає податкові пільги на суму \$10 млрд у США і Бри-

АПЕТИТИ ЕКОНОМІКИ. Середньорічний видобуток нафти у світі, млн барелів на добу (1 барель = 0,1364 т нафти)

За даними U.S. Energy Information Administration (офіційна енергетична статистика уряду США)

*За результатами першого півріччя

танії. Політичні ж наслідки для Барака Обами можуть бути значно шкідливішими.

Розлив нафти у Мексиканській затоці відкрив, по суті, арену для сутички двох суперваговиків у світовому капіталізмі: великої корпорації і великої держави. Перемога, попри все, залишилася за першою. Реакція адміністрації США виявилася запізнюючою і тільки на словах гострою. «Вони вірили, що приватний сектор здатний буде розчистити будь-яку катастрофу», – каже Кен Байтель, голова американської громадської організації Renewable Energy. До того ж природоохоронне законодавство США дозволяло американській владі швидко прибрати до рук операції BP, зважаючи на те що компанія робила для подолання лиха явно менше, ніж у її силах.

Головне в цій ситуації те, що долі BP та держав, у яких вона працює, тісно переплетені. Приблизно 12% усіх пенсійних нарахувань у Великій Британії надходять саме від BP. Це дивіденди від інвестицій пенсійних фондів у корпорацію. Щороку вона перераховує у формі податків сотні мільйонів доларів до державних бюджетів США й Британії. У часи

жорсткої фінансової скрути відмовитися навіть від частини таких вливань до бюджету не під силу жодному уряду. Тому не дивно, що Лондон і Вашингтон роблять усе, щоб BP та інші нафтові корпорації залишилися на плаву.

НАФТОВИЙ СВІТ

Сучасна промислова держава затиснута між залежністю від корпорацій як платників податків, з одного боку, та від нафти як основи економіки – з іншого. На нафту припадає 40% усієї споживаної людством енергії. Безапеляційність, із якою розвинені країни протягом останнього століття нарощували свою наркотичну залежність від нафтової голки, не може не дивувати. Зіссіс Самарас, професор Афіського університету, каже, що донедавна дуже мало коштів виділялося на розвиток відновлюваних джерел енергії: «Тільки зараз, після нафтової кризи 2008–2009 років, відбувся зсув». Легше було інвестувати в побудову нових шляхів постачання нафти зі Сходу на Захід, а також у широкі геополітичні проекти довкола цього, ніж шукати альтернативні дже-

рела енергії та розробляти засоби її зберігання.

Після Першої світової війни нафта міцно закріпилася як головний енергетичний рушій прогресу. Її мобільність і відносна дешевизна порівняно з вугіллям відіграли ключову роль. Зрештою, глобальна стратегічна гра у XX столітті однаково заплямована як кров'ю, так і нафтою. Доступ до чорного золота міг бути однією з причин для вторгнення нацистської Німеччини в СРСР. Націоналізація Англо-іранської нафтової компанії, з якої пізніше виникла British Petroleum, підштовхнула Велику Британію та США організувати в Тегерані державний переворот 1953 року й установити маріонетковий режим шахів. Окрім того, потреба мати гарантований доступ до нафтових родовищ була, напевно, головною причиною вторгнення західної коаліції в Ірак у 2003-му. За даними Opinion Research Business, у цій війні вже загинуло 1,2 млн осіб.

Використання викопних ресурсів, передовсім нафти й газу, коштує світу дуже дорого в соціальному, економічному та екологічному плані. Найгірший стан справ у Сполучених Штатах, на які припадає четверта частина всієї споживаної на планеті нафти. У 2008 році торговельний дефіцит нафти і нафтопродуктів становив 56% загального торговельного дефіциту США. Стан справ у Європі не набагато кращий, але він різниться від країни до країни.

Для економік, що розвиваються, залежність від нафти є ще більшим головним боєм. Постійне зростання попиту на на-

50 років тому було створено організацію країн-експортерів нафти – ОПЕК. Мета – підтримка стабільних цін на чорне золото. У 1960 році барель нафти коштував

\$3

нині – майже

\$80

НА ГОЛЦІ.

Середня вартість нафти на світових біржах, \$/барель

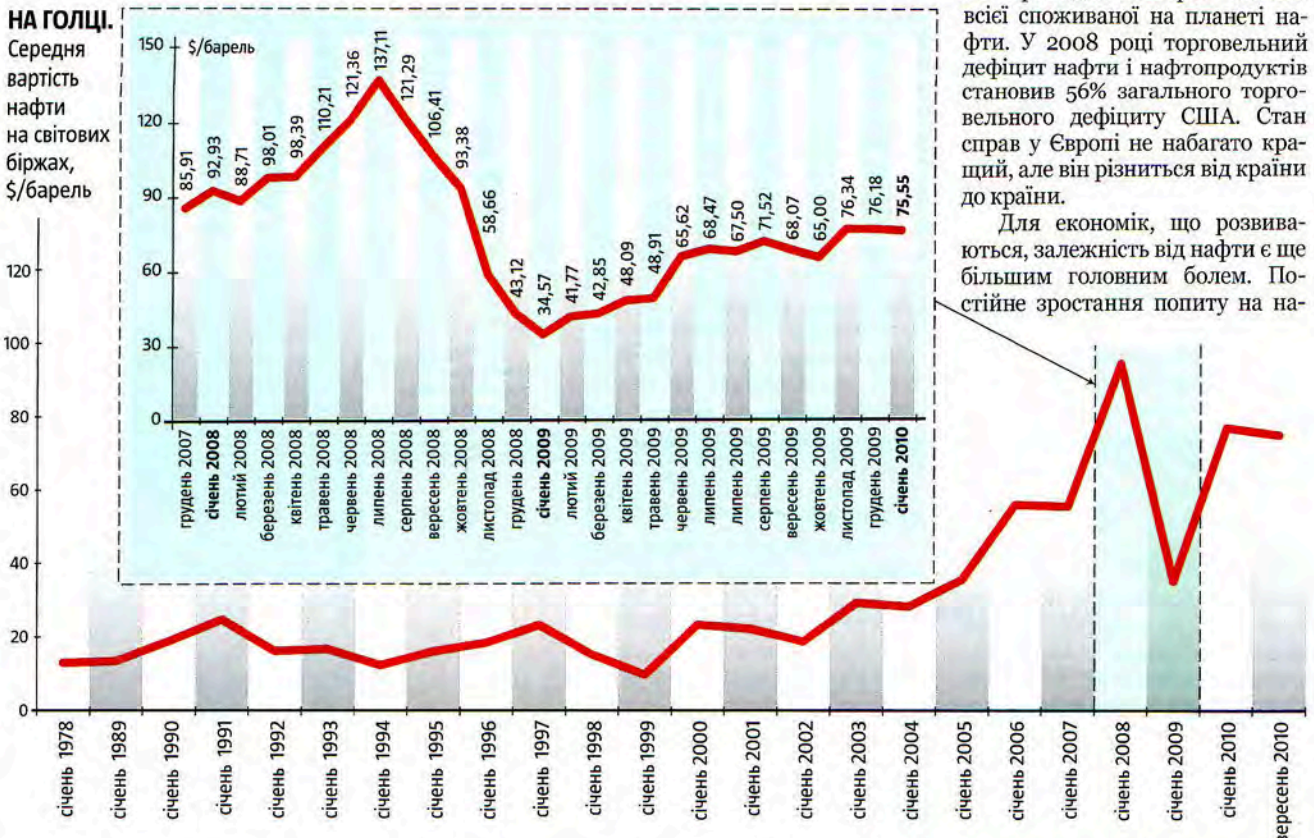

ФОТО: REUTERS

фту призводить до виникнення нового ландшафту на економічній карті світу. Відповідно до прогнозу Міжнародної агенції з енергії (МАЕ), створеної свого часу на противагу ОПЕК міжурядової організації, на країни, що розвиваються, припадатиме 100% нового світового попиту на нафту. Очікується, що до 2030 року попит на нафту зросте на чверть порівняно з 2007-м, причому Китай буде відповідальний більш як за половину нового попиту.

Є багато чинників, що зумовлюють вразливість економік до коливань у ціні на чорне паливо. Але головною проблемою є те, що видобуток нафти й торгівля нею є справою настільки ж політичною, наскільки й економічною. За даними МАЕ, 78–90% усіх світових запасів нафти й газу належать національним компаніям, що функціонують тією чи іншою мірою під урядовим контролем. Тому, хоча ціна на сиру нафту й має встановлюватися у точці, де перетинаються криві попиту та пропозиції, нафтова галузь загалом не працює як вільний ринок. ОПЕК (організація 12 нафтовидобувних країн) практично функціонує як картель, що визначає обсяг видобутку нафти й впливає на світову ціну на неї. Тож ринкового рішення для уникнення дедалі більшої залежності від нафти США, Європи чи Китаю немає.

Навіть країни, що є найбільшими споживачами нафти, мають обмежений вплив на пропозицію нафти. У багатьох випадках стрибки цін є похідними від нестабільного постачання нафти або політичних чи військових катаклізмів, як, наприклад, майже чотирикратне підвищення ОПЕКом ціни сировини 1973 року у відповідь на арабсько-ізраїльську війну. Сьогодні МАЕ стверджує, що кожен стрибок ціни на нафту на 10% призводить до зниження світового ВВП на 0,5%.

КІНЕЦЬ НАФТИ?

Водночас усе більше науковців пристають до теорії піку нафти. Вони передбачають, що незабаром людство перетне точку, коли буде спожито половину всіх запасів чорного золота, що містяться в надрах планети. Тільки-но це станеться (за різними оцінками, через 2–20 років), виробництво

10 НАЙБІЛЬШИХ СПОЖИВАЧІВ НАФТИ В 2009 РОЦІ, МЛН БАРЕЛІВ/НА ДОБУ

1		США	18,7
2		Китай	8,2
3		Японія	4,4
4		Індія	3,0
5		Росія	2,9
6		Бразилія	2,5
7		Німеччина	2,4
8		Саудівська Аравія	2,4
9		Південна Корея	2,2
10		Канада	2,2

За даними U.S. CIA (Центральне розвідувальне управління США)

нафти неспинно піде на спад, а ціни стрімко рухатимуться вгору. Навіть американський Департамент з енергії визнав, що пік нафти є невідворотним. Згідно зі звітом, виданим п'ять років тому, він буде «раптовим і революційним», а його «економічні, соціальні й політичні наслідки будуть безпрецедентними».

«Стан справ, коли ми продовжуватимемо збільшувати використання корисних копалин, просто не може тривати далі», – пояснює Х'ель Алеклетт, який очолює міжнародну Асоціацію з вивчення піку нафти й газу. На його думку, саме пік нафти, а не глобальна зміна клімату має бути рушійною силою перебудови економіки. Як і кілька десяти років тому, ця теорія і досі викликає критику – не в останню чергу в глобальному нафтовому лобі. Але на її користь свідчить те, що вона точно передбачила пік виробництва нафти у США, яке з 1970 року почало зменшуватися.

Розвиток альтернативних джерел енергії міг би покласти край домінуванню та процвітання нафтового бізнесу. 89% американців підтримують цю ідею, і аварія в Мексиканській затоці тільки збільшила кількість її прихильників.

Уже сьогодні спостерігається неабиякий розмах заходів, до яких вдаються розвинені економіки та нові потужні країни для розвитку «зелених» технологій. Саме на них було виділено десяту частину фінансів торішнього стимуляційного пакета США – це майже \$800 млрд. Згідно з новими законами штатів Колорадо й Каліфорнія, до 2020 року тре-

тина всієї спожитої на їхніх територіях енергії має надходити з відновлюваних джерел. У першому кварталі 2010-го компанія Vestas, найбільший у світі виробник вітрових турбін, отримала замовлень майже на мільярд доларів тільки у штаті Колорадо. Такі настрої панують і в Європі, де до 2020 року діятиме спеціальна програма «Відновлювана енергія». У Данії вже нині із відновлюваних джерел виробляється 28% електрики.

Використання енергії сонця, вітру та атомних станцій може мати епохальні наслідки для глобальної економіки. Серед них виникнення нових центрів впливу у світі та стрімкий розвиток інноваційних галузей промисловості, як-от зберігання енергії. Цілком можливо, що світ перебуває на початковому етапі нової енергетичної лихоманки, яка покладе край нафтовій ері.

Найбільші зміни мають відбутися на транспорті, адже саме в цій галузі залежність сучасної економіки від нафти є найочевиднішою. Х'ель Алеклетт, який також є професором Упсальського університету в Швеції, стверджує, що 60–70% усієї нафти використовується на потреби транспорту. «Найкраще почати зміни з особистих транспортних засобів», – каже він. У цьому плані 2010 рік може стати переломним, оскільки восени на ринок уперше виходять суто електричні автомобілі Nissan Leaf і Chevrolet Volt. Від того, як їх приймуть, може залежати майбутнє нових «зелених» технологій на транспорті: «Люди або полюблять їх, або зненавидять», – каже професор Афінського університету Зіссіс Самарас.

Велика залежність від нафти в умовах, коли її виробництво й ціна є мінливими, неприйнятна і для урядів, і для громадян. Найбільші промислові виробники, як-от США, Європа, Китай, і Японія, відчують її тягар. Це дає достатні підстави вважати, що, запроваджуючи технології чистої енергії та її зберігання, вони насамперед прагнутимуть не так озеленення економіки, як її декарбонізації. Відтак, екологічна катастрофа у Мексиканській затоці хоч і буде, вочевидь, не останньою в нафтовому бізнесі, але вона може залишитися найбільшою. ■

1976-го
внаслідок
непомірного
підвищення
цін на нафту по
всьому світу було
скорочено

500 тис.

робочих місць,
а сумарний
спад ВВП
індустріально
розвинених країн
склав

**\$20
млрд**

За нинішніх
темпів зростання
попиту на нафту
її виробництво
має збільшитися на

35 %

до 2030-го

Доброго ранку,
УКРАЇНО!

www.eratv.com.ua

з Оленою Вознесенською

з 6:00 - 9:00 ранку

Ліцензія Серія НРН: 2520 від 3 квітня 2006 року видана Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

УВАГА! РОЗПОЧИНАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 2011 рік

на 2011 рік	на 2010 рік
1 місяць – 30 грн;	1 місяць – 20 грн;
6 місяців – 180 грн;	2 місяці – 40 грн;
12 місяців – 360 грн	3 місяці – 60 грн

- Оформити передплату на 2011 рік Ви можете:
1. У редакції
  2. У будь-якому відділенні зв'язку "Укрпошта". Передплатний індекс – 99319.
  3. У передплатних агенціях (Див. на сайті: www.ut.net.ua в Розділі «Передплата»)
  4. В он-лайн режимі на сайті: www.postmoney.com.

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00.
Менеджер з передплати Семьяновська Каріна
K.sem@ut.net.ua

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»		322012
				МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
	Адреса платника, телефон			
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»			
	період:			
			сума, грн	
	платник (підпис)			

квитанція	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»		322012
				МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
	Адреса платника, телефон			
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»			
	період:			
			сума, грн	
	платник (підпис)			

Боротьба за життя

Узбецька правозахисниця Тамара Чикунова про необхідність скасування смертної кари у світі

Спілкувалася
Олена Чекан

Фото:
Макс Левін

Коли в Узбекистані стра- тили її єдиного сина Дмитра, Тамара Чикунова вирішила піти з життя. Але священник пояснив їй, що вона, як самобивця, ні-

коли не зможе зустрітися зі своїм безневинно убієнним сином у житті вічному. Тоді вона символічно відспівала в церкві жменю землі, поховала її, щоб було куди прийти помолитися,

й почала займатися захистом прав усіх засуджених на смерть незалежно від їхнього віросповідання чи атеїзму. На згадку про сина, на підтримку тих, хто з камер смертників волав

БІОГРАФІЧНА НОТА

Тамара Іванівна Чикунова

1948 рік – народилася в Ташкенті

1971-1993 рр. – як дружина офіцера жила в різних містах СРСР, НДР, РФ, викладала інженерну геодезію

1993 рік – повертається до Ташкента

1999 рік, листопад – її синові було винесено смертний вирок

2000 рік, 10 липня його розстріляли

2000 рік – створює в Узбекистані міжнародну організацію «Матері проти смертної кари та катувань»

2008 рік, 1 січня – в Узбекистані скасовано смертну кару

формованість і про те, що суспільство не приділяє належної уваги цим питанням. Багато хто не розуміє, вирок суду – це державний акт, його виносять від імені всього народу, що живе в цій країні. Тобто весь народ держави, прямо або опосередковано бере участь у страті й стає учасником злочину. Стративши злочинця, ми множимо жорстокість. Жертви не оживуть, але на одну жорстокість у світі стане більше.

Право на життя прописане в усіх конституціях. А якщо говорити в релігійному аспекті, то життя людині дав Бог і лише Він має право вирішувати, коли забрати його. В Біблії Бог за вбивство Авеля покарав Каїна життям. Він залишив йому життя для того, щоб Каїн каявся, адже суд совісті набагато страшніший.

Мета кожного покарання – реабілітація, тобто виправлення й діяльне розкаяння. Людям потрібно пояснювати, що покарання у вигляді довічного ув'язнення набагато страшніше для людини, ніж страта. Коли людина залишається в ізоляції наодинці зі своїм сумлінням, надходить момент істини, й для будь-якого найстрашнішого злочинця врешті-решт настає мить розкаяння. Суд власної совісті жахливіший, ніж страта. Тож смерть – це не ефективне покарання.

У. Т.: Більшість громадян готові прийняти ці доводи, проте не стосовно терористів чи серійних убивць, коли жертв багато і до того ж випадкових людей.

– Щодо терористів, то вони свідомо йдуть на злочини, аби одержати смерть від держави й стати мучениками. Ми через незнання називаємо цих злочинців шахідами, а шахід в ісламі – святий. Тож, стративши

злочинців, ми робимо їх святими й множимо число їхніх послідовників.

Коли ж суспільство має справу з маніяками й серійними вбивцями, не треба забувати, що всі вони – психічно нездорові люди. Й вони не одразу йдуть на злочин. Байдужість близьких, оточення не дає можливості вчасно помітити розлад психіки в цих людей і почати лікування до того, як вони стануть злочинцями.

Є ще один аспект на користь всезагального скасування смертної кари: судова помилка...

У. Т.: Як це сталося в справі Чикатила?

– Так. Ані для кого не таємниця, що поки маніяка Чикатила не впіймали й він не постав перед судом, були страчені, коли мені не зраджує пам'ять, сім ні в чому не винних молодих чоловіків. В ім'я якого терориста справедливості це зробили? Коли б не смертна кара, вони б одержали позитивне ув'язнення й після того як зловили Чикатила, вийшли на свободу. А їх страчили – безневинних. Уявіть, як жили з цим тавром їхні родини. А в цих безневинно страчених є діти – як же їм жити з цією пам'яттю все своє життя?

Кожний вирок може нести в собі помилку. Під час дослідження обставин, під час опитування свідків, під час різних експертиз, завжди є вірогідність помилки й фатального збігу обставин. Ми любимо рівнятися на Америку. Прихильники смертної кари кажуть, що в Америці є смертна кара, але при цьому забувають, що вона є не в усіх штатах, і що між оголошенням вироку та його виконанням часто минають десятиріччя, а наука в цей час не стоїть на місці.

Ось вам приклад. Нік Ярсі просидів у камері смертників 22

про допомогу. Через вісім років правозахисної діяльності Тамари Чикунової Сенат Узбекистану прийняв закон про скасування смертної кари.

У. Т.: Як ви розцінюєте той факт, що, за опитуваннями громадськості, від 60% до 80% українців підтримують поновлення смертної кари?

– Я в Україні не вперше, зустрічаюся зі студентами, письменниками, правозахисниками. Те, що у вашій країні так багато людей хотіли б повернути смертну кару, свідчить перш за все про їхню непоін-

роки. Йому було 19, коли його звинуватили в убивстві. Просто фатальний збіг обставин – усе вказувало на те, що він винний. І ось через 22 роки нові, точніші дослідження ДНК довели його невинність. Найкращі роки життя Нік Ярїс просидів у в'язниці з тавром убивці, знаючи, що невинний. Уявіть собі його стан, уявіть, як жила всі ці роки його сім'я. Та головне, що його не стратили, що він усе ж дочекався виправдання.

База різноманітних експертиз у розвинутих країнах набагато краща, ніж на пострадянському просторі. Проте й там є достатньо великий відсоток помилок. До того ж, як свідчить статистика, в усіх країнах світу до смертної кари засуджують людей найбільш небезпечних. Вони не можуть забезпечити себе дорогими адвокатами. Недостатньо освічені, вони не розбираються в тонкощах юриспруденції. А є ще й людський чинник. Ніхто не застрахований від того, що зовнішній вигляд звинувачуваного, його поведінка в суді, його віросповідання чи атеїзм не викличуть негативних емоцій у суддів або присяжних.

У. Т.: Чи знаєте ви про випадки страт в Узбекистані українських громадян?

– Ми займалися справою українця Олексія Бурячка. Його засудили до страти й він помер у камері смертників. Щоб не підписувати вирок, він вирізав собі обидва ока. Річ у тім, що в

ТАМАРА ЧИКУНОВА НАГОРОДЖЕНА

Golden Doves for Peace – Золоті голуби за мир, 2004.

La Donna Dell'Anno – Жінка року, 2004.

Mimosa d'Ora – Золота мімоза, 2005.

Nurnberg – Нюрнберзька премія, 2005.

Medal of the French Republic for Work on Human rights and World – Медаль Французької Республіки за відстоювання прав людини та заради світу, 2005.

Ordre national de la Légion d'honneur – Орден Почесного легіону, 2010

ті часи, за законами Узбекистану, зовсім сліпу чи психічно хвору людину не могли стратити, позаяк вважали – вона не розуміє, що її розстрілюють. У камері Олексій писав вірші. Він писав мені листи. Писав, що вибачив усіх, хто несправедливо засудив його на смерть. Я знаю, його били, катували, аби він зізнався в тому, що скоїв злочин. Йому було лише 28 років, коли він помер від цирозу печінки, бо її відбили. В нього залишилися син і дочка. Люди мають знати, що тортури є в усьому світі, що іноді під час слідства показання видавляють із підозрюваних разом із кишками.

У. Т.: Справу вашого сина переглянуть?

– Таємниця за сімома замками. Є рекомендація ООН, де зазначено, що тортури, яким піддавали мого сина, свідчать, що справедливого суду не було. За цими рекомендаціями, уряд Узбекистану повинен виплатити мені компенсацію й надалі катувань не допускати. Тобто державі вказано – стратили людину, провину котрої не довели. Адвоката, яка дала в суді неправдиві свідчення проти мого сина, позбавили диплома й притягли до відповідальності.

Але скажіть, як я можу виставити Узбекистану рахунок, як я можу оцінити безцінне життя мого сина? Я вимагаю, щоб відкрили місце поховання. Чому я все життя маю жити в муках, не знаючи, де його остан-

ній притулок, нехай навіть у загальній могилі? Мені навіть не дали з ним попрощатися. Мого сина таємно стратили через сім місяців після вироку.

Ми з сином громадяни Росії. Я з перших днів ходила до посольства РФ, а вони підготували клопотання за сім днів до страти. Я була в такій страшній нервовій напрузі, що не подумала, що можу звернутися до Німеччини. Чоловік служив у НДР, Дмитрик народився й до 4 років прожив у Берліні, більше того, його бабуся – німкеня. Мені дуже важко жити з розумінням того, що я могла врятувати свого сина, проте не встигла.

У. Т.: Ваша організація «Матері проти смертної кари та катувань» зареєстрована в Узбекистані?

– Звісно ні. Й це дуже ускладнює нашу діяльність, ми часто не в змозі нічого зробити, коли до нас звертаються по допомогу. Адже крім дуже важкого морально-духовного аспекту в людей, у яких стратили рідних, виникають різні юридичні проблеми. Позаяк їм не видають свідоцтва про смерть, вони не можуть виписати страчену людину, коли, наприклад, хочуть продати будинок. Або ж через втрату годувальника діти повинні одержувати хоча б мінімальну допомогу від держави, а для цього теж потрібне свідоцтво про смерть. До того ж у родичів страчених забрали право прийти на могилу й пом'янути своїх близь-

СМЕРТНА КАРА В КРАЇНАХ СВІТУ

Дані за 2008 рік (Amnesty International): у 25 країнах світу стратили не менше ніж 2390 людей, у 52 країнах до вищої міри покарання засудили щонайменше 8864 людини.

СОЛІДАРНІСТЬ

Організація «Матері проти смертної кари та катувань» співпрацює з міжнародними правозахисними організаціями: Amnesty International – Міжнародна амністія, Murder Victims Families for Reconciliation – Родина жертв убивств за примирення (США), Comunità di Sant'Egidio – Спільнота Святого Егідія, Human Rights League – Ліга з прав людини, OSCE/ODIHR – Організація з безпеки і співробітництва в Європі/Бюро демократичних інституцій і прав людини, Human Rights Watch – Нагляд за правами людини

З 1975 по 2009 рік у США визнали невинними й звільнили

120
людей,
раніше засуджених до страти

ких. Але ж родичі ні в чому не звинили перед Узбекистаном. За що вони покарані? Зараз я добиваюся, щоб відкрили місця поховання всіх, кого стратили. Ще один аспект проблеми смертної кари: злочин, суд, вирок – усе це, як правило, широко висвітлюють ЗМІ, й це робить життя рідних нестерпним. І з цим також треба щось робити...

У. Т.: Свого часу президент Узбекистану Іслам Каримов, кажучи про вашу правозахисну діяльність, публічно заявив: «... я знайду спосіб закрити їй рот».

– Погрози йдуть постійно, це правда. Та головне для мене, що в такій тоталітарній країні, як Узбекистан, де лише почали пробиватися паростки демократії, держава все ж почула наші заклики й скасувала смертну кару. Стосовно ж моєї безпеки, то мої друзі з Міжнародної громадської організації «Спільнота Святого Егідія» намагаються вживати всі застережні заходи, мене охороняють навіть тут, у Києві. Звичайно, мені важко, що поряд зі мною завжди хтось є, та я дуже вдячна їм за це.

З квітня минулого року я тимчасово живу в Гамбурзі на

запрошення Гамбурзького політичного фонду, але незабаром термін мого перебування там добігає кінця. Це фонд, який запрошує дисидентів, правозахисників, людей, котрих переслідують свої ж держави. Там, у Гамбурзі, я вперше за багато років почала виходити сама на вулицю. Таке давно забуте відчуття.

У Росії мені жити нема де, хіба на вокзалі. Чи зможу я в'їхати в Узбекистан, не знаю, адже я громадянка Росії. Останній мій в'їзд в Узбекистан відбувся важко, мене не хотіли впускати. В мене там дві сестри й племінник. Та головне – мого сина, на якій я ніколи не була, бо не знаю, де вона.

У. Т.: Яка нині тенденція в світі, люди більше схиляються до милосердя чи до жорстокості?

– Це залежить від ступеня інформованості людей. Культурою правового виховання повинна займатися і влада, й громадські організації. Якщо не вчити дитину абетки, то вона не вмітиме писати.

Зараз мільйони людей у світі дали відповідь для себе на це запитання – вони не сприймають смертної кари й ведуть боротьбу за те, щоб її скрізь заборонили. В США, наприклад, є громадська організація «Родина жертв убивств за примирення», до якої входять родичі й жертв, і злочинців. Це найвищий ступінь духовності та громадянської позиції. Рідні людей, убитих злочинцями, й родичі цих злочинців об'єдналися. Вони вирішили не множити зла.

Я друг «Спільноти Святого Егідія». Ця християнська організація збрала й передала в ООН понад п'ять мільйонів підписів проти смертної кари. 18 грудня 2007 року Генеральна Асамблея ООН проголосувала за резолюцію, яка закликає всі держави світу запровадити мораторій на смертну кару, а потім і скасувати цей вид покарань. У документі стверджується, що застосування смертної кари «підриває людську гідність» і що «на сьогоднішній день немає жодних переконливих доказів того, що смертна кара є чинником стримування злочинності». ■

РУСЬ – УКРАЇНА

Стара самоназва українського народу – Русь – по праву належить українцям

Автор:
Олег Однороженко

Коли ми вдивляємося у минуле України, то своєрідним орієнтиром у пошуках витоків нам слугують ті назви, під якими виступають наш народ і країна, мова та віра. Витворення самоназви не раз пов'язують із процесом усвідомлення народом своєї окремішності.

РУСИНИ ВІД КОРЕНЯ

У середньовіччю та ранньомодерну добу щодо нашої країни в літературній традиції (вітчизній та іноземній) уживали найрізноманітніші назви: «Скіфія», «Сарматія», «Роксоланія» тощо. Але неважко помітити, що впродовж майже тисячоліття українці мали інші, цілком усталені самоназви свого народу і країни: «русини» («старожитній народ руський») та «Русь» («Руська земля»), які широко використовували як у народній мові, так і в офіційних документах та літературі, й під якими нас знали і в сусідніх, і у віддалених країнах. Ще в середині XIX ст. видатний український історик Михайло Максимович так описував наявний стан речей із нашою самоназвою: «Несмотря на областные названия их: Галичанами, Подольянами, Воляньянами, Украинцами, Запорожцами, Слобожанами, Черноморцами – имя Русина остаётся их общим, родовым именем».

Назви «Русь», «Руська земля» навіть у XII–XIII ст. уживали переважно для позначення території Наддніпрянщини. Приміром, в уставній грамоті Великого князя Всеволода Мстиславича,

який упродовж 30-х років XII ст. був князем Переяславським, Вишгородським і Новгородським, його предствлено як «владычествующую всею Рускою землею и всею областью Новгородскою», тобто виразно відокремлено Новгород від Русі. Так само послідовно джерела XII–XIII ст. відокремлюють від Русі й Полоцьку, Суздальську та інші землі.

Навіть титул київських великих князів «всієї Русі», що з'явився під візантійським впливом, стосувався Руської землі у питомому значенні, тобто теренів Середньої Наддніпрянщини з Києвом, Черніговом та Переяславом (в літописі від 1155 року терени «всієї Русі» окреслено так: «і сів він на столі отців своїх і дідів [у Києві], і прийняла його з радістю вся земля Руська; тоді ж, сівши, він роздав волості дітям: Андрія посадив у Вишгороді, а Бориса – в Турові, а Гліба – в Переяславі, а Василькові дав Поросся»). Згодом назви «Русь» та «Руська земля» в географічному сенсі та «Русь» і «русини» в етнічному поширюються на віддаленіші терени. З XII ст. письмові джерела знають терени суцільного розселення русинів за Карпатами під назвою «Руська марка» (Marchia Ruthenorum). А об'єднану під владою Романа Мстиславича та його наступників Галицько-Волинську державу – як Руське королівство.

Таким чином, упродовж існування Києво-Руської імперії етнічні назви «русини» та «Русь» закріплюються на цілком окресленій території від Закарпаття до Наддніпрянського Лівобережжя і від Західного

Бугу до степових кочовищ тюркських народів. Надалі, навіть в умовах політичної дезінтеграції руських земель у XIV–XVI ст. етнонім «русини» однаковою мірою вживають як мешканці руських комітатів Угорського Королівства і північної частини Молдавського господарства («Русо-Влахія» середньовічних джерел), так і населення руських земель Корони Польської (Галичини та Західної Волині) й Великого князівства Литовського і Руського («земли наши Руские – Подольские, Киевские и Воляньские», як зазначено в листі великого князя Жигимонта Августа від 1569 року).

РУСЬКА ВІРА

Поряд з етнічним визначенням прикметник «руський» доволі часто вживали також у церковній сфері, причому в значно ширшому за етнічні межі сенсі. Це було пов'язано передусім із

УКРАЇНЦІВ ЗМУСИЛИ МІНЯТИ НАЦІОНАЛЬНЕ ІМ'Я, І ЦЕ БУВ ТРИВАЛИЙ НЕКЕРОВАНИЙ, СТИХІЙНИЙ ПРОЦЕС

тим, що вплив митрополитів Київських і всієї Русі поширювався на терени цілої Києво-Руської імперії, відповідно до чого християнська церква на всіх залежних від Руської землі та Києва теренах називалася «руською», а назви «руська віра» та «руські люди» стали своєрідним еквівалентом «християнства» та «християн».

Приміром, у пам'ятці кінця XIV ст. «Список руських міст» серед «руських» міст названо «города» болгарські, волоські, литовські, заліські тощо, тобто визначення «руські» вжито для означення конфесійної, а не ет-

нічної належності мешканців цих земель, деякі з яких ніколи не підлягали політичному впливу Києва. Таким чином, у церковній літературі поступово формується уявлення, що будь-яка християнська (православна) країна є «руською». Врешті, суттєва відмінність в уживанні цього слова стала підставою для витворення двох окремих термінів: «руський» та «русський» («русский»), перший із яких стосувався переважно етнічної, а другий – конфесійної належності.

Православні люди, таким чином, іменували себе «руськими» без огляду на власну етнічну належність, що сприяло поширенню цього терміна далеко за межі етнічної території русинів. Особливо в північно-східному напрямі. В останньому випадку цьому сприяла також та обставина, що митрополити, які мали від початку XIV ст. своїм осідком Володимир, а згодом Москву, і далі вживали титул митрополитів «Киевских и всея Руси», висуваючи в такий спосіб претензії на провідну роль у «руській» (православній) церкві. Відповідно і паства московських митрополитів іноді іменувала себе «русскими», визначаючи таким чином свою конфесійну, а не етнічну належність.

Слідом за митрополитами претензійний титул «всея Руси» починають уживати також великі князі московські, щоправда, у доволі своєрідній формі – «всея Русі», що є очевидною калькою з латинського Russia. Саме латинізовану форму «всея Русі» вживали московські правителі з XIV до середини XVII ст. Приміром, в офіційному царському титулі, який 1547 року прийняв Іван IV Грозний, значилося: «Мы, великий господарь Иванъ, Божією милостію царь и великий князь всея Русі». Прикметно, що в московській літературній традиції на основі назви «Русія» пробували навіть витворювати прикметникові форми: «Се убо в Русийстей земли град, нарицаемый Муром».

З ПРЕТЕНЗІЄЮ НА ВИЩІСТЬ

Так само калькою, але цього разу з грецької мови була і дещо пізніша назва «Росія» («Россия» від «Ρωσία»). Обидві ці

ХРАНИТЕЛЬКА.
Оранта з Софії
є символом і
Русі, і України

форми («Русія» і «Россия») беззастережно вказують на чужорідність назви «Русь» для московської політичної еліти, яка, використовуючи цей претензійний титул, зверталася до грецьких і латинських, а не власне руських зразків. Варто зазначити, що в російській мові й досі вживають ці дві калько-

вані назви для російських форм позначення сучасних держав: Росії («Россия») та Білорусі («Белоруссия»).

Титул «Великий князь всея Русі» в очах московських князів тривалий час не мав певної територіальної прив'язки, а лише вказував на їхній династичний зв'язок із великими князями

київськими (руськими) та визначав провідне місце московських правителів у системі міжкнязівських взаємин. Згодом, наприкінці XV ст., це титулування набуло претензійного значення, за допомогою якого московські князі декларували свої наміри щодо територіального розширення за рахунок західних сусідів. Прикметно, що процес «збирання» земель на східному та південному напрямках (за рахунок інших уламків Золотої Орди) московські правителі супроводжували не менш претензійною титулатурою: «многих государств и земель восточных и западных и северных отчич и дедич и наследник, великий государь и обладатель», яку було запозичено від Чингізидів, що, своєю чергою, викликало гострі протести з боку кримських ханів – справжніх нащадків Чингісхана, які, власне, користувалися такою титулатурою.

Претензійну природу титулу «всєя Русіи» розуміли також і в сусідніх країнах, насамперед у Великому князівстві Литовському і Руському, господарі якого відмовлялися визнавати цей титул за московськими великими князями, аргументуючи це тим, що власне Русь зі столичним містом Києвом належить до складу Литовсько-Руської, а не Московської держави. З реакції московського уряду чітко зрозуміло, що останній «Русью» («Руською землею») вважав зовсім не «Московское государство», а ті терени, що мали своїм центром Київ і належали литовсько-руським господарям: «вся Русская земля, Киев, и Смоленск, и иные города, которые он (великий князь Олександр) за собою держит к Литовской земле, з Божьею волею, из старины, от наших прародителей наша отчина».

Чітко відрізняли Московію від Русі також в інших країнах. Зокрема, в Західній Європі загальноживаними були відповідно назви *Moscovia* та *Ruthenia*. Остання, що її вперше фіксують джерела початку XII ст., мала суто літературне походження і, ґрунтуючись на співзвучності назв, апелювала до античної традиції – давнього народу *Rutheni*.

Своєю чергою, визначний діяч болгарського Відродження

кінця XVIII ст. Паїсій Хілендарський у переліку слов'янських народів називає: «българите, сърбите, русите, московите, словените, леховите», «москалите и русите», «русите и московците» тощо. Навіть в офіційних актах Великого князівства Московського держава, якою правили тамтешні володарі, попри твердження сучасних російських істориків, ніколи не йменувалася князівством або царством «всєя Русіи». Це державне утворення мало іншу самоназву – «Московское государство» («Московское княжение», «Московское царство»), а країна, в якій розташовувалася ця держава, – «земля Залеская».

Аналогічно і назви «Русь», «руський народ», «русини» тощо ніколи не були самоназвами країни й народу, що населяв Московську державу. Як самоназви вживалися «Москва», «Московская земля», «московские люди». Втім, найчастіше етнічну самоназву замінювало

«[Українці] понад усе цінують свою свободу, без якої не хотіли б жити. В ім'я її, цієї свободи, вони піднімають повстання та бунти». Гійом де Боплан до дівчини

визначення релігійної належності: «христиане», «православные» або «русские» (у конфесійному значенні). Навіть у середині XIX ст., за свідченням відомого панслависта Івана Аксакова, така практика була цілком домінуючою: «...на всіх сходках щоденно по всіх просторах Росії виголошують промови із закликem: «Православные!». Ось як російський народ визначає свою національність».

МАЛА ПЕРВІСНА РУСЬ

«Руське» ім'я (у формі «Велика Росія», «великороси») почало поступово поширюватися серед московського народу як етнічний лише з XVII ст., у чому вирішальну роль відіграли тогочасні українські (руські) інтелектуальні та політичні еліти. Останнім у цей час ішлося про пошуки союзників у гострому протистоянні з Річчю Посполитою. Відповідно в Московській державі руська (українська) еліта вбачала найбільш «природного» союзника, що мав із Руссю спільну православну віру. Саме для «історичного» обґрунтування необхідності цього військово-політичного союзу і було вироблено концепцію існування двох «Росій»: «Малої» (внутрішньої, первісної) та «Великої» (зовнішньої).

Назви «Мала Росія» та «Велика Росія» тривалий час мали суто церковне значення. Вперше їх упроваджено близько 1303 року в канцелярії Константинопольського Патріарха після відокремлення Галицької митрополії (для позначення території якої вжито назву *Μικρα Ρωσία*) від Київської (для якої впроваджено назву *Μεγαλε Ρωσία*). Втім, ці назви доволі швидко виходять з ужитку, після того як у середині XIV ст. відбулося відновлення єдності Київської митрополії (це об'єднання було відображено в новому титулі «митрополитів Київських, Галицьких і всієї Русі»).

Назва «Мала Русь» знову з'являється в обігу наприкінці XVI ст. Цього разу нею позначають терени всієї Київської митрополії (переважно в переписці з Московською церквою, патріарх якої також уживав титул «всієї Русі»). Державно-політичного значення назви «Мала Росія» та «Велика Росія»

набувають в середині XVII ст., коли з ініціативи уряду новоствореної Козацької держави ці назви було включено до титулатури московських самодержців для позначення теренів відповідно Війська Запорозького (Гетьманщини) і Московської держави, що відтепер перебували під зверхністю єдиного монарха.

Від часів Руїни, коли Військо Запорозьке розпадається на правобережний і лівобережний Гетьманати, назва «Мала Русь» (літературна форма «Малоросія») закріплюється за останнім, а після скасування Гетьманщини – за Лівобережною Наддніпрянщиною (Чернігівська та Полтавська губернії). Власне, назва «Малоросія» у XVIII–XIX ст. стосувалася лише цієї локальної, а не всієї української етнічної території, як про це часто говорить у науково-популярній літературі. Російський уряд, що правда, намагався поширити цю назву на деякі сусідні українські терени поряд із назвами «Южная Россия» та «Юго-Западный край», але безуспішно – в народній мові ці штучні терміни не мали жодного значення. Натомість упродовж XIX ст. швидко ширилися нові самоназви наших країни та народу «Україна» та «українці», що невдовзі цілком заступили наші старі самоназви «Русь» та «русини».

УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ

Термін «Україна» («Країна», «Крайна») в добу середньовіччя був поширений у всьому слов'янському світі (від Одера до Оки і від Західної Двіни до Балкан). Ним зазвичай позначали терени військового прикордоння. Найближчою аналогією цього явища в інших народів може слугувати германська «марка» (marca, mark – прикордонна область) – термін, що увійшов до назви таких держав, як Данія (Danmark – прикордонна країна данів) та Австрія (Ostmark – східна прикордонна країна, згодом Oesterreich).

Та назва, якою згодом було іменовано всю нашу країну, з'являється, вочевидь, на межі XV – XVI ст. для позначення території Київської землі (зокрема, в актах початку XVI ст. київського воєводу іменовано «воеводою украинимъ»), що

«Цей народ і співає, і голосить плачучи». Гійом де Боплан

внаслідок татарської агресії з останньої чверті XV ст. (після майже столітньої перерви) знову опиняється буквально «на межі двох світів» – у самому епіцентрі боротьби між християнським та мусульманським (слов'янським і тюркським) світами.

Уже із середини XVII ст. назва «Україна» територіально охоплює майже всі ті землі, які до того іменовано «Руссю». Так, в «Описі України» Боплана до її складу зараховано всі руські землі Корони Польської, а в офіційних актах того часу «українськими» воеводствами називали Київське, Брацлавське, Волинське, Чернігівське, іноді Подільське та Руське.

Назва «Україна» впродовж XVII–XIX ст. пройшла приблизно той самий шлях, що й назва «Русь» упродовж XI – XIII ст.: від локальної території довкола Києва (що була епіцентром державотворення нашого народу як у часи раннього серед-

ньовіччя, так і в козацьку добу) до позначення цілої нашої країни. Наше старе ім'я поступово було узурповане сусіднім народом і використане для того, щоб знищити саме право на існування українців (русинів) як окремого народу.

Така зміна хоч і була політично необхідною й, урешті, дозволила українцям (русинам) зберегти власну тотожність, проте мала суттєві негативні наслідки для історичного самосприйняття, коли Русь і Україну, русинів та українців почали розглядати як щось окреме одне від одного, а не різні назви тієї самої країни й того самого народу на різних етапах їхнього історичного життя.

Останнім часом такі негативні тенденції не лише не долаються, а, навпаки, відчутно зростають. Приміром, в україномовних текстах тих ЗМІ, що орієнтовані на Кремль, робляться спроби послідовно замінювати «російський» на «руський» або взагалі ототожнювати їх (чого не було навіть за радянських часів). Чи не найяскравіший приклад – піар нового кремлівського проекту «Русский мир», особливо потужний під час приїзду Патріарха Кіріла в Україну. «Інтер» та інші телеканали перекладали цю новозавізьку конструкцію тільки як «руський», а не «російський світ».

Отже, навіть в україномовному просторі відчутним є намагання позбавити Україну руської спадщини, оголосити її «спільним», а то й суто московським надбанням. У такий спосіб у нашого народу намагаються відібрати ціле тисячоліття його історії, а нашу державу представити як історичне непорозуміння, без ґрунту і традиції. Очевидно, що ніни як ніколи варто прислухатися до думки одного з найвизначніших українських істориків XX ст. Ярослава Дашкевича: «Україна нині не має можливості ... повертати своє загублене ім'я – Русь. З іншого боку ... вона мусить культивувати своє первісне ім'я, оточуючи його пошаною, пієтетом, та відверто говорити про те, що його вкрали і загарбали. Як вкрали і загарбали все те, чим визначався зміст поняття Русі». ■

Форум продавців

Львів набагато ближчий до Сорочинців, ніж ми звикли про це думати

Автор:
Ростислав
Семків

За 17 років свого існування Форум книговидавців у Львові зміг суттєво збільшити свої кількісні показники; проте, на жаль, цій безперечно центральній події українського видавничого року так і не вдалося здійснити якісного стрибка: Форум залишається тим самим, що й десять років тому.

На європейських та світових аналогічних заходах (у Лондоні, Франкфурті, Токіо чи навіть у найближчій до нас Варшаві) торгують, як правило, не книжками. Головним товаром подібних спеціалізованих виставок є навіть не домовленості про гуртове постачання видань: перемовини та контракти стосуються ще більш віртуальних активів – авторських прав на твори, котрі пропонують видавництвам численні літературні агенції та індивідуальні агенти. Стенди інформують про надруковані (чи випущені електронно) книги, каталоги пропонують ту ж інформацію забрати з собою, але базарного ажіотажу та продавців із пригорщами готівки там ми не побачимо: світова торгівля книжкою більш аполонічна й не скидається на звичне нам карнавальо-комерційне дійство. Словом, Львів набагато ближчий до Сорочинців, ніж ми звикли про це думати.

О так, звісно, ми мусимо тішитися, що маємо бодай це – коротке замикання між виробниками книги та безпосередніми її споживачами, котрі дістали змогу зустрітися, оминаючи численних посередників і, відповідно, відсотки цінової накрутки. Окремі книжки, й це знає не тільки Галичина, а й уся Україна, можна придбати лише на Форумі, бо вони ніколи не дойдуть до магазинів, тим більше, що й цих останніх у нас катма. Звідси й поспіх: одні ідуть продати, бо це найкоротший спосіб окупити витрати (адже тут можна збути чверть накладу за два – три дні!), а інші поспішають купити, бо ж за цінами виробника! Це не повинно дивувати, насторожувати має інше: стільки років – і жодних принципових змін.

Або зміни дуже повільні. Наприклад, ось уже п'ятий рік поспіль у дні Форуму відбувається літературний фестиваль: поети й письменники з усієї країни, а також із сусідніх, а то й зовсім далеких (Коельйо з Бразилії, Гордер з Норвегії), приїжджають, аби безпосередньо зустрітися зі своїми читачами. Чудово! Але маю враження, що ці дві частини – видавці й творці літератури – майже не помічають одна одну. Перші займаються своїми ятками, а другі читають у колі

власних фанів (у кого такі є). Ні, єдиним органічним процесом це аж ніяк не назвеш: видавці не поспішають на читання, позаяк не полюють за «своїм» автором – серйозний заробіток навіть на найбільш гучних іменах сьогодні врят чи можливий і залишається у царині міфу, що би там не думали про власну популярність українські автори. Відповідно, немає й цементу, який міг би поєднати обидві названі групи, – літературні агенти, тим більше агенції, з'являться хіба тоді, коли на продажу книжок та прав на них можна буде заробляти суми хоча б із трьома нулями.

Звісно, це елегія. І Львівський форум – привід для роздумів, а не мішень для звинувачень: це нагода констатувати, що країна (читасмо, люди, відповідальні за її культурну політику) нічого не робить, аби покращити стан справ. Власне, за роки незалежності повноцінний книжковий ринок так і не склався. Ринкові механізми не працюють: те, що потрібно споживачеві, видавець часто не друкує; натомість видають те, на що дають гроші. Продати видане для багатьох не пріоритет, бо не з цього заробляють гроші. В підсумку людина змушена читати те, що привезуть із Росії, а там видають далєбі не все, що створює світ. Отже, нічого дивного, що залишаємося країною з доволі низьким рівнем культури. Медіа не закликають читати, школа відлякує від читання загалом і читання українською зокрема. Якщо криву процесу не повернути навспак – за кілька років сьогочасний торговельний розмах Форуму згадуватимемо з ностальгією.

Кожного вересня, як я помітив за останні 10 років, видавців та авторів, котрі з'їжджаються

**СВІТОВА ТОРГІВЛЯ КНИЖКОЮ
БІЛЬШ АПОЛОНІЧНА Й НЕ
СКИДАЄТЬСЯ НА ЗВИЧНЕ НАМ
КАРНАВАЛЬО-КОМЕРЦІЙНЕ
ДІЙСТВО**

до Львова, цікавить одна вельми сутнісна інтрига. Ні, це, на жаль, не списки нових видань чи титулованих гостей (і тих, і тих усе ще мізер), і навіть не назви книжок-переможниць форумного конкурсу, до прозорості якого в багатьох із нас можуть бути окремі претензії. Найбільш вигадливо та гнучко у Львові до форуму готується харчова інфраструктура – щороку нова концептуальна кав'ярня, а то й кілька! Пройшли часи більшої популярності «Смачної плітки», «Синьої пляшки», «Криївки», «Мазоха», «Гасової лампи» та «Найдорожчої ресторації Галичини». Цього року каву, вочевидь, споживатимемо в якомусь новому затишному закладі – принаймні тут нас іще цілком може чекати приймний сюрприз. ■

К Н И Г А Р Н Я

22 вересня (середа)
18:30

Книгарня «Є»:
Київ, вул. Лисенка, 3
(ст. м. «Золоті ворота»)

**Видавництво «Темпора» та журнал «Український тиждень»
запрошують Вас на зустріч із польською журналісткою**

Наш гість – КРИСТИНА КУРЧАБ-РЕДЛІХ

Кристина Курчаб-Редліх – польська журналістка, авторка книжок «Пандрьошка», «Головою в мур Кремля» та численних публікацій про останній період існування СРСР, чеченський конфлікт і сучасну Росію. Стефан Братковський, патріарх польської журналістики, називає Кристину Курчаб-Редліх «польською Політковською», натякаючи цим на контраверсійність мислення та ціну ризику. В 2005 році Amnesty International, Гельсінська фундація та чеченська організація «Ехо войны» висунули її кандидатуру на Нобелівську премію миру.

Генеральний інформаційний партнер

Тиждень
Український тиждень

ВХІД ВІЛЬНИЙ

Пасинок Сковорода

У Харкові вийшов 1400-сторінковий том повного академічного зібрання творів Григорія Сковороди... у 67 примірниках

Автор:
Іван
Андрюсяк

Слово «Україна» в писаннях Григорія Сковороди вжите лише двічі: в притчі «Убогий Жайворонок» та в листі до Михайла Ковалінського від 26 вересня 1790 року. При цьому друга згадка нашому не вельми освіченому сучасникові неодмінно видається дивною і навіть підозрілою: «Мати моя, Малороссія, і тетка моя, Украина...» Якщо ж до цього додати, що слово «Малоросія» Сковорода вживав значно частіше – аж 21 раз, то ура-патріотів одразу ж стає «все зрозуміло». Авжеж, він-бо й писав «не по-українському»...

Одне слово, Сковорода для сучасної України значною мірою залишається пасинком, причому навіть для нашого культурного середовища. Що вже казати, якщо навіть такий мисливий поет, як Іван Малкович, «купився» на ці балачки, вивіши у своєму відомому вірші не вельми привабливий образ мандрівного філософа, нібито печеного «підчю Єкатерин»:

Куди, Грицьку, ідеш –
в народ стежка твоя?
Що ти йому несеш –
«Басні харківськія»?..

І капость тут зовсім не в тому, що українець XVII – XVIII століття у фразі про Україну й Малоросію не побачив би насправді нічого дивного, бо йому одразу було б зрозуміло, що йдеться про Слобожанщину й Гетьманщину. І тим паче не в мові, яка в Сковороди насправді, якщо придивитись уважніше, виявляється набагато більш українською, ніж у багатьох із тих, хто через три століття набирається сміливості чимось йому докоряти. Та й узагалі, не в усіх цих дурницях річ. Бо доточувати до народницької – пізнішої, між іншим, – традиції цього аполітичного й глибоко релігійного мислителя і смішно, і дико, і дивно. Він сам – традиція! Українська інтелектуальна традиція, власне кажучи, погляд на світ українськими очима. І не його, а наша проблема в тому, що ми цього, зрештою, як і будь чого, причетного до інтелектуальної сфери, не бачимо, не розуміємо й не цінуємо.

Останнє аж надто виразно показує історія з повним академічним зібранням творів Сковороди. Таке видання – неодмінна основа, на якій ґрунтується осмислення доробку будь-якого класика в будь-якій країні. Востаннє в нас академічний Сковорода виходив 1973 року – два томи, підготовлені Інститутом філософії тоді ще АН УРСР за участю провідних на той час філософів і літературознавців. На те, що це видання виявилось

далеко не ідеальним, указувало чимало дослідників, зокрема й такі авторитети, як Дмитро Чижевський та Юрій Шевельов. У книжці провідного сучасного сковородознавця, професора Леоніда Ушкалова, «Сковорода та інші» лише побіжний перелік помічених помилок та глюків – як випадкових, так і засадничих – займає десять сторінок! Серед них чимало такого, що суттєво перекичує чи принаймні ускладнює розуміння того, про що мовив Сковорода. Приміром, там не відділено основний текст від цитат, які філософ уживав дуже щедро; причому ці цитати належним чином не відкоментовані (передовсім ті, що походять зі Святого Письма). До того ж тодішні видавці майже не звертали уваги на численні (їх у текстах загалом понад 50 тисяч!) діакритичні знаки, які Сковорода розставляв, зрозуміло ж, не просто так, а для того, щоб його твори можна було правильно прочитати...

Одне слово, вчені не мали жодного сумніву в тому, що потреба в новому, повному академічному виданні творів нашого найбільшого барокового мислителя давно назріла. За цю важливу справу й узявся той дослідник, який (вочевидь, єдиний нині) міг виконати її якнайкраще, – професор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди Леонід Ушкалов. Копітка робота зайняла не один рік: треба було наново звірити всі відомі на сьогодні тексти Сковороди з оригіналами, а де оригінали не збереглися – з копіями та першодруками; виправити всі помилки й перекичення; поновити діакритику; наново науково відкоментувати всі покликання й цитати... Робота, власне кажучи, для цілих академічних інститутів, а тут її на високому

**СКОВОРОДА ДЛЯ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНИ ЗНАЧНОЮ МІРОЮ
ЗАЛИШАЄТЬСЯ ПАСИНКОМ,
НАВІТЬ ДЛЯ КУЛЬТУРНОГО
СЕРЕДОВИЩА**

фаховому рівні виконує (хай і не самотужки, та все ж значною мірою) одна людина!

Що ж маємо у висліді? Дослідники з канадського Університету Альберти ще торік підготували й виклали на сайті свого навчального закладу у вільному доступі конкордацію до цього видання, а самого видання досі так і не було. Кілька років рукопис пролежав то в одному, то в іншому видавництві, й ніде на нього... не знаходилося коштів. Аж щойно у Харкові видрукували 1400-сторінковий том повного академічного зібрання творів Григорія Сковороди накладом... 67 примірників! Зараз професор Ушкалов чекає на великий закордонний грант, який дасть змогу видати ще 300 примірників книжки, щоб вона була принаймні в основних наукових бібліотеках. ■

ЖОРСТКА РОЗМОВА

щонеділі
22:00

ТВі
телеканал

ЧОРНЕ ТА БІЛЕ

з Мустафою Найємом

ГОП-АРТ: ПАРОДИЯ НА ДІЙСНІСТЬ

Головні антиподи й вороги культури крок за кроком відвойовують мистецькі плацдарми. За іронією долі, шпана, хулігани, пацани, гопи стали одними з найвітальніших та найконтрастніших культурних героїв останнього часу

Автор:
Павло Нечитайло

Одразу попереджаю: бойовики, літературні кримінальні драми, шансон та тюремна лірика залишаються поза межами цього тексту. Тут ми спробуємо з'ясувати, як найбрутальніші вуличні агресори стали топовим фетишем у мистецтві, до якого часто застосовують епітети: «сучасне», «прогресивне», «актуальне», «провокативне». Мистецтво, від якого рефлексує туманний середній клас та, звиняйте на слові, «інтелігенція». І найголовніше – мова піде про мистецтво веселе, іронічне.

Відтоді як інтернет перестав бути забавкою для обраних і зробився обов'язковим у кожному офісі, однією з найпопулярніших тем кириличного сегменту мережі виявилися гопники. Офісні варяги почали складати колективне «Слово о полку...», присвячене хлопцям із районів. Одні люто висміювали «пацанчиків», інші видавали себе за останніх, але з контексту було помітно, що

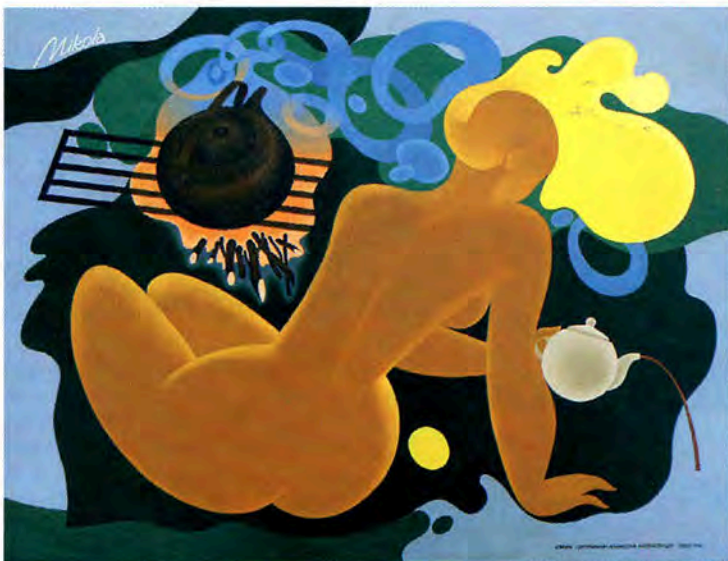
МИСТЕЦЬКА МІМІКРІЯ.
Гоп-епос створюють люди, далекі від справжнього життя своїх героїв

ТРУБИ ГОРЯТЬ.
Російські реалії у зображенні Васи Ложкіна

СУМНИЙ ГОПНИК.
Принцип «море по коліно» іноді не діє

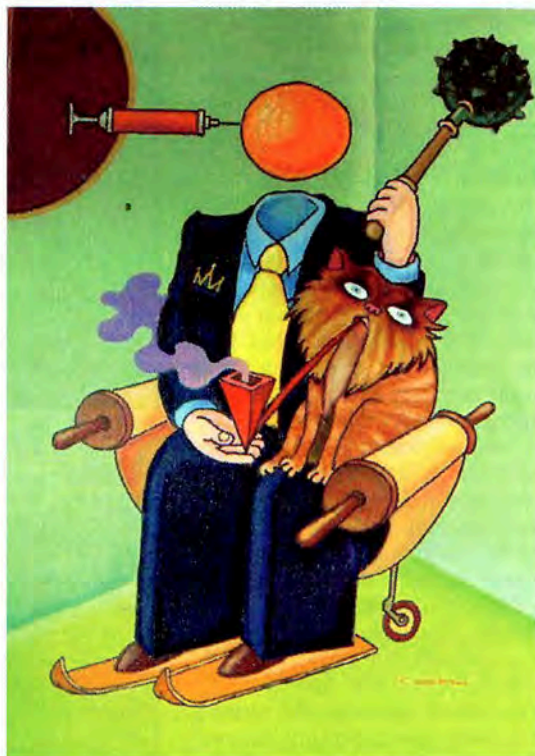

весь гоп-епос створювали люди, які, побачивши вуличного хулігана, швиденько переходили на інший бік вулиці. Менеджери та сисадміни завзято смакували подробиці: моду, звичаї, сленг, атрибутику та уподобання піддослідного контингенту. З часом азарт до обговорення кепок, барсеток та сємок, а саме такий джентльменський набір мав супроводжувати гопника в ув'язненні пересічного інтернет-користувача, перестав збуджувати увагу. Для інтернет-фольклору поменшало реальних героїв, їх реліктові одиниці наглухо забарикадувалися на міських периферіях. Але зараз урбаністичні монстри стали одними з найживіших персонажів мистецтва в найрізноманітніших його проявах. На хвилі мережевого захоплення «пацанською» культурою (а може, й паралельно) почали з'являтися візуальні, вербальні та звукові твори, автори яких посміювалися над гопотою, використовуючи автентичний інструментарій: сленг, предмети побуту та неписані закони.

БАТЬКО ГОП-АРТУ

Логічно та красиво було б об'єднати цей «навколопацанський» рух влучним терміном гоп-арт, але таке визначення існує з 1995 року, й автор терміна наділяє його досить глибоким і дещо специфічним змістом. Як з'ясувалося, все непросто: гоп-арт – це абревіатура, яку розтлумачують як «Гопницький Окулътний Пафос + Абсурдна Рекреаційна Тантра». І це ще не все. За сло-

вами фундатора цієї містично-художньої течії чернігівського митця Олега Синельника, «Філософським підґрунтям живої традиції гоп-арту є ірософія. Ірософія – це, так би мовити, сучасна юродська мудрість (від неї, до речі, походить прадавнє слово «юмур», котре згодом перетворилося на «гумор»), яка провіщує нам, що всім керувати, керує й керуватиме принцип «тупо». А отже, кожна дія, кожен наш крок на шляху до звільнення від кайданів Кари (на Сході її називають кармою) має максимально відповідати цьому принципі. Тупороблення веде нас до Безкарності й чимось подібне і до Великого Роблення алхіміків, і до священного роблення ісихастів, даоських та інших духовних практик, які застосовуються в

БЕЗ ОБЛИЧ.
Колообіг абсурду у візуальному втіленні

СИЛА САРКАЗМУ.
Побутовий алкоголізм – провідна тема російського гоп-арту

сучасному світі. Також можна сказати, що тупороблення в гоп-арті – це його наріжний камінь, альфа й мольфа, «великий кидок». Цю цитату взято з живого журналу пана Олега. Його сторінки в мережі знайти досить просто, а ось їх наповнення, як стає зрозуміло з вищезазначеної цитати, не просте і не зовсім «пацанське». Та й роботи батька гоп-арту не рясніють молодими людьми в кепках і спортивних костюмах. Образотворче мистецтво чернігівського художника досить різнобарвне: це тематичні плакати, ікони, натюрморти, твори на межі жанрів. Пошукайте й побачите: гімни, панегірики, бурлески та трагедії на теми алкоголізму, міських закарпелків, небанальних міських подій, пригоди чернігівських люмпенів і пригоди покійного вчителя Синельника – Миколи Небилиці. Чернігівський деміург однаково майстерно володіє пензлем, фотошопом та словом. Скоро очікується матеріалізація запаморочливих коміксів про пригоди козака характерника Грицька, фрагменти яких можна знайти на персональних сторінках автора. Сюжетно до картин Олега Синельника можна знайти далекі аналогії в творчості сучасних російських художників – зірок

інтернету Ніколая Копейкіна та Васі Ложкіна. Але в усіх вище перелічених випадках багато ірософії та мало власне гопників.

РАЙОННЕ ДЖУМАНДЖИ

На жаль чи на щастя, але містично-релігійний підтекст гоп-арту сприйняли не всі. Більшість художників і галеристів розглядають його суто в «пацанському» ключі. Наприклад, на тематичних російських виставках у Пермі та Москві був представлений чорний квадрат із соняшникового насіння. Галерейні покази курирував петербуржець Кіріл Шаманов, а от основне наповнення виставок робили українці. Крім засновника жанру Олега Синельника в Росію поїхав киянин Іван Семесюк. Показово, що всі анонси й інформаційні матеріали російських виставок ілюстрували саме його роботи. Не дивно, оскільки при перегляді картин Семесюка більшість homo sapiens впадають у тваринне заціпеніння, помножене на дитячий захват. «Пацанчик і голуби», «Районне джуманджи» та інші «шедеври» кочують із блогу в блог, із журналу в журнал, із виставки на виставку. На одній із картин війною на районну шпану йде сам Микола Гоголь, ведучи за собою закуте в обладунки лицарство. Крім дивополотен Іван Семесюк продукує доволі милі керамічні скарбнички – котики в кепках-качконосах чекають на всіх охочих у livejournal автора. Свій творчий концепт художник називає «жлоб-артом» і активно розшукує однодумців. Нещодавно розпочався конкурс мистецьких робіт на цю тему, але послідовників Семесюка не так багато. Щоб розкривати вуличну субкультуру під таким кутом і такими барвами, потрібно багато вмінь та сил, не кажучи вже про талант. Крім суто «пацанячої» тематики Іван Семесюк розважається вишівкою в стилі народного наїву, розмальовує Дніпровську набережну, ілюструє художню літературу та населяє простір химерними мальованими звірятками. В оцінці гоп-руху як явища митець доволі жорсткий, вважає, що його представників потрібно сікти різками в ко-

СМУГАСТЕ ЖИТТЯ. На картинах киянина Івана Семесюка навіть голуби мають розпізнавальні знаки

нюшні. Позиція художника дещо відрізняється від творців російського маніфесту гоп-арту, які повідомляють: «Любые революционные тенденции в современном обществе становятся коммерческим, политическим проектом. Любая оппозиция тем более. И только подлинный очаг самобытной культуры подворотен, все более осознающий себя притесняемым «быдлом», сохраняет отрешенную независимость и живет своими жизненными «понятиями», некогда замешанными на уголовном кодексе чести городской шпаны, радикализируясь год от года». Незважаючи на стовідсоткове попадання в образи й глибоке знання всіх «пацанячих» нюансів та таємниць, Іван Семесюк жодних сентиментів із приводу «понятій» не відчуває.

СЯВА І БРАТАНИ

З-поміж молоді зараз мало лишилося тих, хто не чув про репера Сяву з тієї ж Пермі. Не виключено, що завдяки йому нашого Синельника та Семесюка повезли виставляти саме туди.

Після його гучного минулорічного дебюту читати гангста-реп у Росії стало просто несолідно, оскільки Сява довів тему до геніальної, абсурдної буфонади. Правдиво й смішно, люто й страшно сталевою римою пройшовся молодий перм'як по всій вуличній романтиці, тож коли ставиш із ним в один ряд гламурних африканоподібних слов'янських колег, це не викликає нічого, крім зневажливої посмішки в бік останніх. У номінації «Музика» золоту медаль відсилаємо до Сибіру. Хоча доволі смішні та влучні спроби погопартити в реп-жанрі зробили й наші. Варто виділити плягер проекту Gau bit «Слишишь, купи мне шось», а також мегахіт «Двісті boys» «Ми бики».

На межі мерзеного й прекрасного, банального та сакрального балансував виданий у 2004 році роман «Письма брата». Його автор ще тоді створив систему, яка зараз успішно культивується в мистецьких колах. У «Письмах...» спостережливий пацанчик із столичного Відрадного у специфічній манері описує своє життя, повне містичних пригод та загадок. Традиційні, як для учня ПТУ, життєві випадки пронизані химерними, фантастичними деталями: коли мавпа фотографа на Майдані раптом продукує таку кількість екскрементів, що доводиться тікати з Києва, в двері ступають колядики Скелет та Степлер, а з носа коханої стирчить тарган. Видавці Жені Галюса випередили час, роздаючи «семкі» на презентації шість років тому, але зараз фанатам гоп-арту час перечитати «реально магічний детектив» або взяти його до рук уперше.

Жлоби, пацани, гопи, хулігани увірвались туди, де їх ніхто не чекав, туди, де вони persona non grata, й публіка одностайно віддала їм свої серця, викупавши в емоціях та оваціях. Віддала так беззастережно, ніби мобілу на неосвітлених вулицях спальних районів. Можна прогнозувати, що зі стін галерей і сторінок модних журналів гоп- та жлоб-мистецтво перекочує до помешкань політиків та бізнесменів. Тема їм близька, атрибути знайомі, а ірософський підтекст зрозуміють далеко не всі. ■

Із 17 по 24 вересня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

К Н И Г А Р Н Я

◆ У Києві (вул. Лисенка, 3):

20 вересня, 18.00 – зустріч із сербським письменником Звонко Карановичем та презентація його нової книжки «Чотири стіни і місто».

21 вересня, 18.00 – презентація книги Святослава Липовецького «ОУН (бандерівці): фрагменти діяльності та боротьби».

22 вересня, 18.30 – зустріч із польською журналісткою Кристиною Курчаб-Редліх та презентація її книжок «Пандрьошка», «Головою в мур Кремля» (видавництво «Темпора»).

◆ В Івано-Франківську (вул. Незалежності, 31):

20 вересня, 18.00, 4-й поверх – презентація книжки Людмили Малкович «Свічка зі снігу».

22 вересня, 16.00, 4-й поверх – майстер-клас для дітей з виготовлення виробів із м'якого паперу.

23 вересня, 19.00, 4-й поверх – перегляд документального кінофільму «Виступ Едвара де Буно»

◆ У Львові (пр-т Свободи, 7):

17–19 вересня – заходи в межах Літературного фестивалю Форуму видавців.

20 вересня, 18.00 – презентація книжки Віталія Портникова

«Богородиця у синагозі» за участю автора

23 вересня, 18.00 – презентація посібника для дітей із вивчення китайської мови «Знаки неба» (Я. Дерєга).

24 вересня, 16.00 – відкриття буккросингу з іноземною літературою за участю представників консульств і перекладачів

◆ У Харкові (вул. Сумська, 3):

21 вересня, 18.30 – творче засідання українського культурно-мовного центру «Апостроф». Дискусія на тему: «Володимир Свідзінський як творець таємниць».

22 вересня, 16.00 – кіноклуб ArtHouse. Стрічка режисера Джозефа Лоузі «Слуга». 1963 рік.

23 вересня, 15.00 – презентація книжки «Коуч миттєвого успіху» та «The One Minute Coach» авторства Маші Малки (Masha Malka).

24 вересня, 18.00 – презентація книжки Сергія Жадана «Ворошиловград». Музична підтримка – гурт Acoustic Quartet

Інформаційний партнер

Із повним переліком заходів та його можливими змінами Ви можете
ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Бенефіс Тарантіно

Вплив і смаки американського режисера визначили лауреатів найстарішого кінофоруму світу

Тарантіно завдав нового удару. З цього річного висновком журі Венеційського фестивалю у скандальності можуть посперечатися лише Канни-1994, коли його «Кримінальному читиву» піднесли «Золоту пальмову гілку». Тоді він отримав приз, зараз – право вирішувати долю режисерів. І він вирішив, як Попандопуло. Більшість головних нагород Венеції-2010 так чи інакше пов'язані з власними або улюбленими фільмами Тарантіно. Наразі невідомо, що передувало – ідея присудити «Золотого лева» за заслуги перед кінематографом 78-річному нью-йоркцю Монте Хеллману чи призначення Тарантіно головою журі, але відомо, що Хеллман був одним із культових режисерів для Квентіна ще замолоду. Мало хто знає, що один з улюблених фільмів Тарантіно «За жменю доларів» Серджіо Леоне знімав разом із Хеллманом і що він був продюсером дебютних тарантіновських «Скажених псів». А 1981 року Хеллман зняв документальну стрічку про Френсіса Форда Копполу

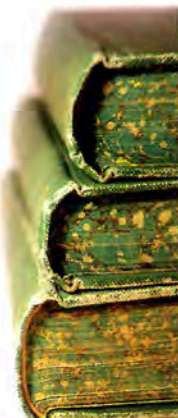
Inside the Coppola Personality. Хоча, може, це й не стосується присудження головного призу Венеції фільму «Десь» Софії Копполі, доньці Френсіса Форда. Несуттєво, бо, зрештою, Квентін і так давно знайомий із Софією. І в його списку улюблених фільмів значиться її «Труднощі перекладу». Можливо, це й збіг, але багато критиків визначили «Десь» вельми посередньою стрічкою. Другий приз фестивалю – «Срібного лева» – віддали іспанцю Алексу де ла Іглесії за «Скорботну баладу для труби». Найвідоміша стрічка цього режисера – бойовик «Пердіта Дуранго», по суті є

Анонси

16–19 вересня

Форум видавців у Львові

Палац мистецтв, Обласна філармонія (Львів, вул. Коперника, 17; вул. Чайковського, 7)
На XVII Міжнародному книжковому ярмарку будуть представлені понад 600 українських та іноземних видавництв, громадських організацій, культурних центрів. У програмі фестивалю – численні зустрічі, виставки, дискусії, презентації книжок, авторські читання. Серед спеціальних гостей – популярні польські автори Януш Вишневський і Марек Краєвський, литовський публіцист Леонідас Донскіс, німецька письменниця Терезія Мора, російський прозаїк Леонід Юзефовіч. Також буде проведено «Ніч поезії і музики нон-стоп».

17 вересня, 18.00

«Спостереження відтворення»

Офіс Програми імені Фулбрайта (Київ, вул. Грушевського, 4, к. 305)
Відомий івано-франківський художник Микола Джичка відкриє персональну виставку з 18 живописних робіт. За словами критиків, характерними ознаками творчості митця є суперечливість та оригінальність, комбінування матеріалів, застосування техніки колажу, рентгенівських знімків. Джичка однаково добре відчуває і пейзаж на пленерах, і студійну роботу. Його своєрідне творче кредо: «Я не вважаю себе суперхудожником. Втім, як і андеграундовим. Я просто роблю те, що роблю».

18 вересня, 19.00

Placebo

Міжнародний виставковий центр (Київ, Броварський пр-т, 15)
Британські рокери виступлять в Україні у межах світового турне на підтримку шостого студійного альбому Battle for the Sun. За словами фронтмена групу Брайана Молко, диск вийшов «оптимістичним, як крок із темряви на світло». Це перша робота колективу в оновленому складі – у 2008 році до Placebo приєднався барабанщик Стів Форрест. Слухачі вже відзначили помітні зміни у звучанні та текстах гурту. Окрім нових пісень Placebo виконають свої найвідоміші хіти, поміж яких English Summer Rain, Special K.

PHOTO: IMAGE.NET

одою Тарантіно і його сценарно-режисерськими роботами.

З призом акторові вийшло ще цікавіше: його отримав Вінсент Галло за виконання головної чоловічої ролі в «Необхідному вбивстві», той самий Галло, який відмовився від запропонованої Тарантіно ролі у «Скажених псах». Доля у вигляді визнання Тарантіно наздогнала актора... Усіх інших Венеційських левів ввіймали, гадаю, без допомоги Тарантіно. На щастя.

Ярослав Підгора-Гвиздовський

CD

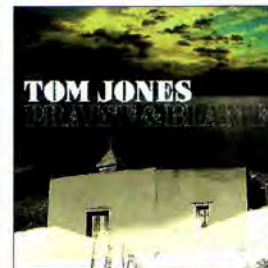
Herbie Hancock. «The Imagine Project»

Новий альбом Гербі Генкока справедливо заслужує на звання мультикультурного музичного проекту. Генкок, який сам по собі вже є живою легендою джазу, об'єднав для роботи над платівкою зірковий склад музикантів та вокалістів з усього світу. До того ж запис альбому відбувався в семи країнах на різних континентах. Легкі джазові інтерпретації на тему десяти відомих поп-, фольк- та соул-пісень звучать понад 20 різними голосами – від Pink до Anoushka Shankar.

Tom Jones. «Praise & Blame»

Виконавець безсмертних хітів She's A Lady і Sex Bomb нещодавно записав та презентував свій 39-й студійний альбом. Хоча загалом помітних жанрових змін у виконанні співака не відбулося, все ж 11 пісень диска звучать дещо по-новому. Маловідомі релігійні пісні та госпели виконані сером Джонсом у характерній урочистій манері, завдяки чому Praise & Blame з поп-музикою вже не має нічого спільного. Нудьгувати слухачеві, утім, не доведеться, адже ліричні пісні тут межують із суто рок-н-рольними.

Iron Maiden. «The Final Frontier»

Окрім того, що це найдовша платівка в історії гурту (76 із половиною хвилин справжнього хеві-металу) з небачено довгими треками (заклучна When the Wild Wind Blows, наприклад, триває 11 хвилин), нічим суттєвим від попередніх записів рокерів вона не відрізняється. Потужний вокал Брюса Дікінсона, гітарні рифи і затижні соло, епічний розмах балад, зрештою, The Final Frontier є черговим якісним збірником «класичних» для жанру композицій.

18 вересня, 20.00

«Діти ночі: Чорна рада»

**Клуб «Бінго»
(Київ, пр-т Перемоги, 112)**

Наймасштабніший і найстаріший на території СНД фестиваль готичної культури – це традиційне місце зустрічі прихильників темно-романтичної та електронно-індустріальної музики. У програмі фестивалю – концерти українських та зарубіжних готик-діджеїв, гуртів Aduya (Грузія), Tetania (Білорусь), Nonsons (Росія) тощо. Хедлайнерами дійства ста-

нуть українські готи «Кому вниз» та російська дарквейв-формація Otto Dix. Також відбудуться виставки Артура Кльована Post Apocalyptic Vision та Дмитра Рибак «Павутина образу».

22 вересня

Кристина Курчаб-Редліх

**Книгарня «Є»
(Київ, вул. Лисенка, 3)**

Польська журналістка та юрист, яка 14 років прожила в Росії, є авторкою книжок «Пандрюшка» та «Головою в мур Кремля», де порушуються гострі резонансні питання політичного життя в Росії, проблема війни у Чечні, наводяться маловідомі й часто замовчувані факти. За словами Кристини Курчаб-Редліх, книжка

народилася із зіставлення російських журналістських розслідувань. На зустрічі обговорюватимуться твори письменниці, її погляди на геополітичну ситуацію, відносини Росії з Польщею та Україною.

20, 22, 24 вересня

«Ворошиловград-тур»

**Острозька академія,
бібліотека ім. Д. Чижевського,
Книгарня «Є»
(Остріг, вул. Семінарська, 2;
Кіровоград, вул. Карла
Маркса, 24;
Харків, вул. Сумська, 3)**

Один із найпопулярніших українських письменників Сергій Жадан презентує свій новий твір «Ворошиловград». Жорсткий, меланхолійний та реалістичний роман – це спроба заповнити неосвоєні сучасною українською літературою простори Східної України. За словами самого автора, книжка суттєво відрізняється від попередніх прозових творів. У ній читач знайде цікаві відомості про становлення та розвиток джазу й соулу на Донбасі. Роман присвячений історії українського рейдерства.

430 метрів геополітики

Тиждень побував на ще недавно українській, а нині молдовській території

Автор:
**Костянтин
Раковський**

Фото автора

Заплутана лінія українсько-молдовського кордону постійно підкидає сюжети, які затьмарюють відносини між двома державами. То молдовські прикордонники вриваються на територію української Дністровської ГАЕС, захоплюючи там виробничі приміщення. Або ж держави не можуть поділити печеру «Попелюшка», яка має вхід на території Республіки Молдова, але сама простягається під територією України. То дипломати сушать голови, як вирішити питання з українською дорогою, що на кілька кілометрів заходить на територію молдовського села?

Але один територіальний програш України беззаперечний. Стосується він передачі Молдові частини дунайського берега біля села Джурджулешти 11 років тому. В Києві не дуже переймалися тим, що кілька сот спірних метрів віддали сусідній державі, та ще й союзникові по ГУАМ. Натомість в українських придунайських селах називають ці дії не інакше як зрадою. Що й не дивно: прописавшись на отриманій у подарунок землі, молдовани розвинули неймовірну економічну активність. На тепер уже чужій території торік запрацював надсучасний морський термінал. Він допоміг молдованам створити альтернативні транспортні протоки, а також забезпечив країні престижний дунайський статус. І водночас призвів до деградації сусідніх українських районів.

ПОРТ МІЖ ДВОМА КОРДОНАМИ

За радянських часів берег Дунаю був спільний, і ніхто на ньому ні-

яких знаків про приналежність до однієї чи іншої радянської республіки не ставив. Так само приблизно кордон позначали й на мапах. Та й загалом придунайські береги практично не використовували, повноправними господарями тут були прикордонники, які й на кілометр не підпускали до Дунаю. Залишки прикордонних інженерних укріплень можна побачити ще й сьогодні: це стовпи, нині пофарбовані в синьо-жовті кольори, з тризубами на місці відбитих радянських гербів і кілометри проіржавілого колючого дроту вздовж берега. Дріт натягнутий на ізоляторах: ймовірно, колись по ньому навіть ішов електричний струм.

У бессарабських степах лінії українсько-молдовського кор-

дону на око непомітні. Хоча подекуди, що серед ланів розміщені датчики руху, через які ніхто не пройде непоміченим.

Ми, не намагаючись перевірити пильність вартових кордону, йдемо через міжнародний перехід Рені. Умови пішохідного перетину кордону тут досить ліберальні, мешканці прилеглих районів долають цей рубіж із загальногромадянським паспортом. Помічаємо, що на нейтральній землі стоять остови якихось легковиків, кинутих тут ще за царя Гороха – принаймні в іржавих салонах яскраво зелені трава. Далекобійники з кількох фур, що отаборилися на нейтральній території, варять між двома кордонами юшку на бензиновому примусі типу «Джміль».

СТАДІОН
ПЕРЕМОЖЦІВ.
За селом видно
залізницю
й будівлі нового
молдовського порту
на Дунаї

Вони мають підстави «незлим тихим словом» згадувати тутешню географію: щойно перетнули молдовський кордон, як через півкілометра вже румунський...

З українського боку село Джурджулешти також має статус вільної економічної зони. Та українська територія чомусь явно занепадає, в той час як молдовська сяє нікелем новозбудованих терміналів порту Джурджулешти, де використано кожен метр. Якщо дорога з українського боку кордону практично порожня, то на молдовській – десятки трейлерів вишикувалися в чергу до порту. Тут вони завантажуються імпортом зерном, яке розвозять потім країною.

На 430 метрах Дунаю й частково в гирлі Пруту тепер збудо-

ДОВІДКА

Джурджулешти (молдовською Giurgiulești, Джурджулешть) – село Кагульського району в південній частині Молдови, в місці впадіння Пруту в Дунай. Єдиний молдовський порт на Дунаї, а також найпівденніша точка Республіки Молдова. Населення – 3074 осіб.

вано зерноперевалковий термінал, а також нафтоналивний термінал і пасажирський порт. Те, що не вдалося б молдовському бюджету, зробили приватні фірми, залучені у вільну економічну зону. Від радянських часів у цьому сучасному порту залишився хіба монумент – гармата з написом «Ніхто не забутий, ніщо не забуте», символічно націлена в напрямку новітніх офісів. Загалом, рецепт успіху молдован дуже простий: віддати все приватним інвесторам і відмовитися від будь-якого втручання з боку держави.

«Кількість перероблених вантажів зростає стрімко. В період до червня 2010 року через Міжнародний вільний порт Джурджулешти було переправлено 147 698 метричних тонн вантажів. Для прикладу: за аналогічний період 2009 року цей показник склав 11 658 метричних тонн. Зернові культури становлять 65% усього вантажообороту за цей рік, а нафтопродукти – 14%, – каже головний інженер терміналу Михайло Редькін. – 29 липня ми прийняли найбільший за всю історію порту корабель – танкер «Мехамбет» вантажопідйомністю 12 тис. т. Корабель мав 149 м у довжину й 17 м у ширину, ним доставляють нафтопродукти з Греції до Молдови».

ЩЕДРИЙ СЮРПРИЗ

Фахівці з міжнародного права запевняють, що підписані угоди Києва з Кишиневом уже не можна «відіграти назад». Бо юридично передача землі в районі Джурджулешти не була передачею української території (яку б мала санкціонувати Верховна Рада). Мало місце встановлення лінії проходження кордону.

На відміну від кордону, наприклад, із Румунією, який насправді існував за часів СРСР, делімітація межі України з Молдовою починалася буквально з нуля. Реально між двома колишніми союзними республіками не існувало ніякого офіційного договору про кордон, а лише санкціонований Верховною Радою СРСР протокол опису, в якому території розмежовані досить умовно. Та й навіть за цим протоколом опису кордон МРСР ішов від кінця села Джурджулешти до гирла річки Прут, тобто без виходу до Дунаю. Однак Україна була дуже зацікавлена отримати

частину молдовської території біля села Паланка, по якій проходить дорога з Одеси на Болград, Ізмаїл та Рені. Почалися перемовини. Молдовани вперто відмовлялися віддавати землю в районі Паланки, запевняючи, що їхню територію можна змінювати тільки після загального референдуму – з прогнозованими результатами. Тим більше молдованам не подобалися українські пропозиції: спочатку планували передати Молдові 200 м берега – територію, явно не достатню, щоб збудувати повноцінний портовий комплекс.

Безрезультатні переговори йшли протягом 1998–1999 років, і зовсім неочікувано фінішували повною капітуляцією української сторони під час зустрічі прем'єр-міністрів Валерія Пустовойтенка та Іона Чубука. За спогадами свідків, звичайна протокольна зустріч закінчилася сенсаційно. Порадившись у перерві з Леонідом Кучмою, Валерій Павлович дав згоду поступитися вже аж 430 метрами українського берега. Ошаленілі від успіху молдовани «виторгували» ще й три гектари виноградників поряд, на які Молдова раніше навіть не претендувала. Цифру 430 м узяли буквально зі стелі, після запитання в молдовського прем'єра, мовляв, а скільки вам треба? Чим керувалися Валерій Пустовойтенко з Леонідом Кучмою, залишається

ЗБРОЯ ГЕОПОЛІТИКИ. Молдова як трофей отримала ще й гармату часів Другої світової

загадкою. Класична риторика недолугих анекдотів (та що молдовани там можуть збудувати?) не спрацювала. Вони таки змогли спорудити, й дуже багато. За цей рік до розбудови порту на подарованій землі молдовани залучили \$50 млн. Головні інвестори – голландський холдинг EASEUR і Європейський банк реконструкції та розвитку.

ВІСЬ ЄВРОПИ

«Джурджулешти – центр європейських транспортних коридорів», – написано в прес-релізі Вільного порту, що й ілюструє відповідна карта. Ми ходимо й роздивляємося цей європейський центр. Звичайне бессарабське село, практично мононаціонально молдовське, хоч сусідні в більшості своїй населені гагаузами. На відміну від молдовських сіл в Україні, де в спілкуванні часто вживають російську, молдовська мова в Джурджулештах панівна. Термінал вражає своїм суперсучасним виглядом, натомість уже метрів за 100 від нього починаються класичні провінційні краєвиди: одноповерхові будинки, густо порослі виноградом, погані дороги, якими їздять зашплені автомобілі радянських марок.

Місцевий стадіон у вільні від футбольних баталій дні використовують як пасовище. Функціонує невеличкий, але дуже строкатий базар, на якому продають усе необхідне: від товарів

ширвжитку й до вина. Населення проводить вільний час у місцевому генделіку. Дивина, проте руки тут заведено мити в спільному тазіку на прилавку. Люди, однак, гостинні й завжди готові підказати, де можна знайти вино.

«Те, що продають на базарах, називається «чемергес», – пояснює завідник такого закладу Ніколае Морару, – це продукт вторинної переробки винограду з вичимок та шкурки. Таке готують на продаж, для чужих, не місцевих. Місцеві ж вино не купують, у кожного в запасі є по кілька сот літрів свого».

У Джурджулештах дві ошадкаси, де можна помінати валюту за курсом 1,4 лея за гривню. Коли лінки стоять в черзі до віконечка, то в крамницях вільно приймають українські гроші за курсом 1,2 лея. Асортимент у них не надто відрізняється від наших сільмагів, навіть є українська горілка, яка великим попитом не користується через високу ціну. А ось молдовські цигарки коштують три-сім лей, і це за нашими мірками неймовірно дешево! Тож контрабанда цигарок в Україну стала тут досить прибутковим бізнесом.

Нинішній в.о. президента Республіки Молдова Міхай Гімпу сповідує концепцію молдовського народу як невід'ємної частини румунського етносу, який живе в іншій державі. Однак на стендах біля примарії (мерії) в Джурджулештах розміщено портрет молдовського князя Штефана Великого і кілька повзатених фраз про патріотизм і стародавню молдовську історію. Тут ставляться до інтеграційних процесів насторожено й голосують переважно за Партію комуністів.

«Наших односельців цілком влаштовує нинішній статус держави й статус селища в Молдові, – каже примар Джурджулешт (міський голова. – Ред.) Микола Торня, член Партії комуністів Молдови. – Хоча на минулих парламентських виборах сюди приїздили румунські агітатори, роздавали газети за об'єднання з Молдовою».

Мер розповідає про нові візання: «Що стосується порту, то він дав серйозний поштовх розвитку селища: в нас з'явилися робочі місця, сюди провели залізницю, тепер ходить потяг на Кагул. І це лише другий рік функціонування

Кожний мешканець Джурджулешт запасася в середньому
300 літрів вина
на рік

Домашнє вино тут коштує
5 лей
(приблизно 3,5 грн.) за літр

порту, а далі перспективи не менш захопливі!»

А тим часом з українського боку залізничні демонтують. І в портах скорочують робочі місця...

НА РУМУНСЬКІЙ ОКОЛИЦІ

П'ятидесятикілометровий рейковий шлях у Молдові нинішня провладна преса традиційно пов'язує з якимись приватними інтересами экс-президента Вороніна, який був головним лобістом будівництва залізничі Джурджулешти – Кагул. Ніяких серйозних аргументів на захист цього, щоправда, не наводили, хоч очевидним є те, що на останніх виборах транспортне відомство активно агітувало за очолювану Володимиром Вороні-

МАНДРІВНИКОВІ НА ЗАМІТКУ

Зменшити витрати на дзвінки в роумінгу можна, скориставшись послугою TravelSiM. Вона працює в 183 країнах світу та в 70 з них передбачає безкоштовні вхідні дзвінки. У 118 країнах світу вихідні дзвінки в межах \$0,29–1,00. Вартість вихідних дзвінків з Молдови – \$0,60/хв., вхідні дзвінки безкоштовні. Обрати стартовий пакет можна відповідно до ваших потреб. Мінімальний стартовий пакет «Проба» з \$5 на рахунок коштує \$14. Поповнювати рахунок TrevelSiMки можна на будь-яку суму від 10 грн де завгодно – в офісах туристичних компаній України, за допомогою платіжних терміналів, у платіжних системах «Портмоне» та «Приват24», і навіть за допомогою віртуальних грошових одиниць WebMoney. Абонентам роумінгу TrevelSiM доступні безліч зручних додаткових послуг (на кшталт «Локатор», «Переказ коштів», «Передзвоніть мені» тощо). Деталі на сайті w.TravelSiM.ua або за тел. (044)223-8008.

ПАЛАЦ КУЛЬТУРИ. Напис на ньому – не латинкою, а кирилицею. Зберігся ще з часів СРСР, бо так тепер молдовани пишуть лише у Придністров'ї

ним Комуністичну партію Республіки Молдова.

Східною межею села Джурджулешти є кордон із Україною, а західна його межа проходить по прикордонній уже з Румунією річці Прут (протягом півкілометра від одного до другого краю села мобільний тричі переключився на операторів трьох різних країн). На Пруті збудували також пасажирський термінал, найпроблемніший для наших сусідів, оскільки повноцінного пасажирського морського сполучення молдовани організувати поки не зуміли.

«Регулярні рейси з Джурджулешт до Стамбула деякий час виконував теплохід «Принцеса Єлена» на 145 місць, який мало не

спричинив наймасштабнішою аварією на цій ділянці річки, – розповідає одеський експерт Андрій Потиліко. – З румунського порту Галац вниз по течії Дунаю йшло морське вантажне судно, а «Єлена» виходила з гирла Пруту. Прут і Дунай біля Джурджулешт розділені островом, який заважає капітанам бачити одне одного. Саме для таких випадків існує міжнародна система сповіщення, однак молдовани нікого не поставили до відома про курс свого корабля. В останню мить румунські моряки відвернули майже неминуче зіткнення».

СПРОБА ПОШУКУ ПЛЮСІВ

Чи можна казати, що українську землю віддали зовсім без користі? Не зовсім так. Фактично молдовська сторона вже відмовилася від своїх майнових претензій на Дністровську ГАЕС. Електростанцію будувало союзне відомство, й Кишинів хотів поділити її активи навпіл, як спільну спадщину, однак відступив від своїх домагань. Втім, звичайно, це не взаємозамінні речі. Без сумніву, Україні потрібно зараз домагатися зменшення тих величезних тарифів, якими молдовани обкладають вантажі, що йдуть із українського порту Рені транзитом через Молдову до знову ж таки (!) України. Дивно, що ми не можемо добитися справедливості від держави, яка більшість своєї експортної продукції до цього часу відправляє через українську територію. Хоча сьогодні ми вже не маємо таких міцних позицій у перемовинах із сусідами, які були в Україні ще наприкінці 1990-х. ■

Життя одне. Живи!

Феєрія
мандрів

Туризм. Відпочинок. Екскурсії. Авіаквитки.

Україна. Європа. Увесь світ!

м. Київ, вул. Гайцана, 8/9, © Арсенальна
тел.: (044) 501 01 82/83, 583 05 20
www.feerie.com.ua

№14 ДТАУ АІВ № 020121 від 14.02.2006

А ВИНЕН... ШЕВЧЕНКО

Співчуваю мешканцям містечок уздовж вишгородської траси, – те, що пережили бучанці та ворзельці минулого четверга, перші переживають щоранку. Зате Буча має тепер погруддя Кобзаря «від гаранта», кільканадцять спиляних сосен та завішані символікою ПР білборди. Проте найкраще «спрацювала» перекрита на кілька годин міжнародна траса Київ–Варшава, з усіма наслідками: купую людей, які марно чекали на маршруткі, порожніми супермаркетами на околиці та корками на переїздах до житомирської траси. Вочевидь, після цього рейтинг правлячої сили та її лідера зокрема зазнає змін. Головне, сильніше переконувати людей, яку саме «нову країну» вони будують. ■■

Роман
Кабачій

БЕЗСМЕРТНИЙ ТАЛАНТ

Помер ще один знайомий із мистецьких кіл. Молодим... Відома печальна істина, що таланти довго не живуть. Але чому? Є версія: талант – це як наркотик. Спочатку розторможує, підносить вище неба, дає кайфові крила й шалену наснагу. Незабаром витягує гроші, висотує жили, випиває всі соки й розсварює з близькими. Нарешті, швидко робить із людини ганчірку, лайно – і, сумний підсумок, покійника. Теорія теорією, однак є одиниці, хто тримає свій талант під суворим гігієнічним контролем, мов керовану термоядерну реакцію. І живе, й працює собі нівроку. Не знаю, як це йому вдається, проте впевнений, що такий талант переживе всіх. ■■

Ігор
Кручик

ПЕРЕВІРКА НА ЦНОТУ

Поруч із моїм будинком є старий шкільний стадіон. Він занехаяний, грати на ньому в футбол просто небезпечно, адже замість трави він посипаний гравієм. Усюди купки собачого лайна. Але є в ньому дві великі принади – старезні трибуни, де в кількох місцях збереглися вінтажні дерев'яні лавки, та повна відсутність освітлення ввечері. Розумієте, до чого я? Щоразу, коли я після заходу сонця гуляю районом, то бачу та чую парочки, що застигають на цих лавках. Враховуючи вік споруди, мені навіть важко уявити, для скількох людей та поколінь цей стадіон став місцем, де їхня цнота була піддана суворій перевірці на міцність. ■■

Богдан
Буткевич

Інна
Завгородня

В'ячеслав
Дарпінянц

Андрій
Єрмоленко

УЖЕ НЕ ХОВАЮТЬСЯ

Площа біля київського кінотеатру «Тампере» – такий собі «п'ятачок». Нещодавно тут з'явилася чергова «мала архітектурна форма» – пластикова споруда без адреси, вічна у своїй тимчасовості. З одного її боку продають корм для собак, інша половина заклеєна зірками, трьома сімками й загадковою буквою «е». Увечері вона гостинно відчиняє двері, за якими заманливо миготять гральні автомати. Підлітки виходять із парку «Відрадний» і мають вибір: генделики або гральний заклад. Поки я розмірковувала, кому повідомити про побачене неподобство й що взагалі робити (в *Тижні* вже вийшло дві статті на цю тему), дорогою проїхала патрульна машина – мільйонери в машині бачили те ж саме, що і я. ■■

ВИДИМА РУКА РИНКУ

Купив пакет вареників із картоплею та грибами за ціною на 2,5 грн нижчою, ніж коштували просто з картоплею. Вага ідентична. Виробник той самий. Термін придатності в обох випадках майже минув. Інгриєнти – однакові, за винятком грибів, несподівано дешевших за картоплю. Від продавчині вичерпні пояснення: «Що не влаштує? Конкретно!..» Нібито все влаштувало, однак додому пішов замислений. Справжність грибів сумніву не викликала, але ж усе одно... Наступного дня ціни на вареники в крамниці були встановлені логічно. Помінялися місцями цінники на різні сорти трохи попсованих мисливських ковбасок. Послідовники Адама Сміта та Джона М. Кейнса відпочивають. Є принципово нова теорія ціноутворення. ■■

ПОСЛУХАЙ!

От скажи, кому я маю щось доводити? Наприклад, тобі лише тому, що ти мене читаєш? А можливо, природі, яка мене створила саме таким, яким я є? Наперед не знаю, що зі мною станеться, я не певен у тому, чи зрозумієш ти мене. Я певен тільки в одному: Боженька існує, незалежно від того, чи віриш ти в нього, чи ні, й від твоїх матеріальних пріоритетів! Він просто є, бо ти живеш! І я живу! І всі ми живемо! Невже ми дихаємо тому, що віримо, або бачили кисень, або я тобі це довів, невже, щоб жити, я маю тобі довести, що я живу? Та взагалі, щоб ти знав, я просто фантом, а мої блоги складає генератор випадкових чисел! ■■

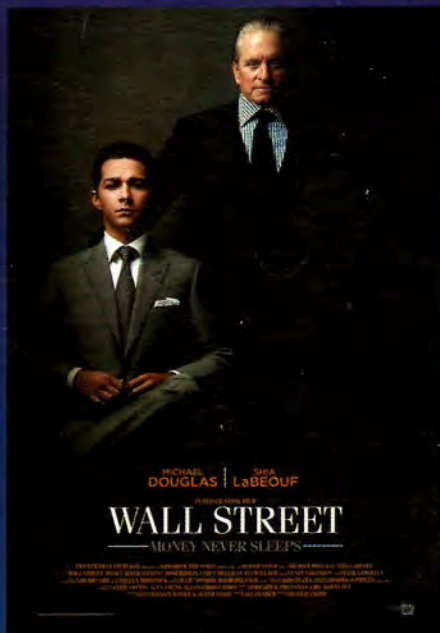
Ліцензія: НР № 0900-м від 19.05.2005

СІТІ РАНОК

ПОНЕДІЛОК-П'ЯТНИЦЯ
7:00

ПРЕМ'ЄРА!

у кінотеатрі «Україна»

★ з 16 вересня

Оселя зла: Життя після смерті / Resident Evil: Afterlife 3D

Жанр: триллер
Режисер: Пол У.С. Андерсен
У ролях: Міла Йовович, Елі Лартер

Еліс продовжує свій шлях у світі, ураженому вірусною інфекцією, що перетворює людей у нежить. Героїня шукає тих, хто залишився живим, щоб вивести їх у безпечне місце. Її смертельна битва з корпорацією Амбрелла виходить на новий рівень, коли вона отримує раптову допомогу від старого друга.

★ з 30 вересня

Уолл-Стріт: Гроші не сплять / Wall Street: Money Never Sleeps

США, 2010
Жанр: драма
Режисер: Олівер Стоун
Композитор: Крейг Армстронг
У ролях: Шайа Лабаф, Майкл Дуглас, Чарлі Шин, Сьюзен Сарандон, Олівер Стоун, Наталі Моралес

Гордон Гекко виходить з тюрми і, не гаючи часу, починає новий шлях до владарювання у фінансовому світі, який за час його відсидки став ще більш неспокійним та непередбачуваним. І хай-но тепер комусь прийде в голову стати на шляху у Гордона!

★ з 07 жовтня

Їсти, молитися, кохати / Eat Pray Love

США, 2010
Жанр: мелодрама
Режисер: Райан Мерфі
У ролях: Джулія Робертс, Джеймс Франко, Хав'єр Бардем

Елізабет Гілберт, заміжня жінка, одного чудового дня приходить до висновку, що живе абсолютно не тим життям, котрим хотіла б жити. Після непростого розлучення вона вирушає у світову подорож, котра допоможе їй відкрити нові горизонти й пізнати себе.

www.kino-ukraina.com.ua

За інформацією стосовно подій, сеансів та знижок звертайтеся до каси кінотеатру, телефон: **279-6750, 279-8232.**

Дирекція кінотеатру залишає за собою право на зміну вартості квитка та порядку надання знижок, залежно від умов прокату фільму.

Наша адреса:
м. Київ, вул. Городецького, 5
Автовідповідачі:
279-6301, 279-6302
Бронювання та доставка квитків:
279-6750, 279-8232